

ROMANIA

UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI
FACULTATEA DE THEOLOGIE

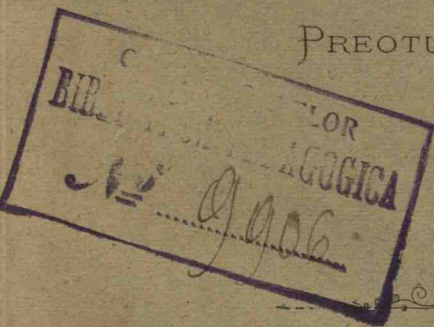
MORALITATEA FAMILIEI CREȘTINE

TEZĂ PENTRU LICENȚĂ

Susținută la 21 Ianuar

DE

PREOTUL JOAN GOTCU

IAȘI

TIPOGRAFIA-EDITOARE „DACIA” P. ILIESCU & D. GROSSU

1899.

UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI
FACULTATEA DE THEOLOGIE

17544

17544

MORALITATEA FAMILIEI CREȘTINE

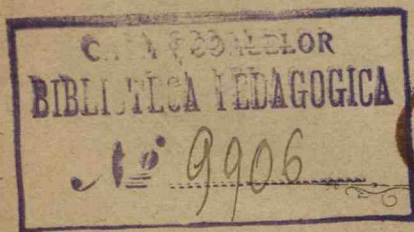
326451

TEZĂ
PENTRU LICENȚĂ

Susținută la . . . Ianuar

DE

PREOTUL JOAN (GOTCU)

Dăruit Muzeului pedagogic
de dl. Artor M. Popescu

IAȘI

TIPOGRAFIA-EDITOARE „DACIA” P. ILIESCU & D. GROSSU

1899.

143125

1956

*Dăpîbî Mînzdelai pedagogic
de*

COMISIUNEA EXAMINATOARE

Președinte, D-1 D-r. B. Cireșeanu

- Membri* {
- D-1 Const. Erbiceanu
  - " D-r. N. Nitzulescu
  - P. S. D-r. Pimen Piteșteanu
  - D-1 D-r. Const. Chiricescu

B.C.U. Bucuresti

C143125

RC 86/06

Inalt Prea Sfintiei Sale

D. D. Iosif Naniescu

Arhiepiscop și Mitropolit

Moldovei și Sucevei

și

Exarh Plaiurilor

depun profundul meu respect și recunoștință.

Profesorilor mei

stimă și recunoștință.

Scumpei mele soții

și

copilașilor

dragoste creștinească și devotament.

*V. = D. = M. Ionescu Profesor, în
semn de deosebită stimă. Prof. Hotz*

PREFATĂ

„Tot cel ce aude cuvintele mele și le face pre ele,
„dice Mintuitorul, îl voi asemăna pre el, barbatului în-
„țelept, care și-a zidit casa sa pe peatră, și s'aū pogo-
„rit ploaea și aū venit riurile și aū suflat vînturile și
„s'aū pornit spre casa aceia, și n'aū cădūt, că era în-
„temeiată pre peatră;—iar tot cine aude cuvintele mele,
„și nu le face pre ele, asemanase-va barbatului nebun,
„care și-a ȃidit casa sa pre nisip, și s'aū pogorit ploaea
„și aū venit riurile și aū suflat vînturile și aū lovit în
„casa aceia și aū cădūt—și era căderea ei mare foarte!“

Societatea, națiunea, omenirea este o măreață clădire ridicată în lume și înfrumusețată cu tot ce spiritul omenesc a fost capabil să producă. Artele, științele și invențiunile de tot felul sînt coloanele, bolțile și ornamentațiunile sale, care fac edificiul social nu numai splendid la privire, dar să răspundă și la tôte necesitățile ființelor, ce-l locuesc și să le ofere adăpostul plăcut, contra tuturor intemperiilor naturei.

Omul, ființa rațională, a lucrat și va lucra tot înainte la înfrumusețarea și mărirea acestui edificiū, con-

formându-se planului Marelui Arhitect, care l-a sădit în suflet dorul către perfecțiune și către absolutul bine și care dor se rezumă în noțiunea *progres*.

Orî-care va fi însă fineța daltei și priceperea, cu care omul lucrează la înfrumusețarea și măreția edificiu-lui social, acesta nu va avea destulă traînicie și destulă siguranță de viață, dacă fundamentul său, nu va fi fost destul de bine îngrijit și stabilit, cu toată soliditatea, pe petre de granit, bine orinduite și artistic cimentate.

Temelia edificiului social este *familia*, iar cimentul, ce o întărește și o face mai rezistentă de cât granitul, este *moralitatea religioasă creștină*.

Pe această temelie clădindu-se societatea va înfrunta toate amenințările cele mai violente și toate furtunile cele mai destrugătoare—și va rămîne în picioare, mîndră pe temelia sa, sfidând prin secolî toate intemperiele.

Filosofii, naturaliștii, artiștii și toți oamenii de știință, cari au ajuns să dispună de mare parte din puterile naturei, vor îndestula partea trupească a omului;—foarte puțin, sau nici de cum, îi vor putea reda mulțumirea sufletească,—sufletul avînd cu totul alte dorinți și alte aspirațiuni.

Omul este creat pentru fericirea absolută, pe care o caută cu toată sirguinta și cu toate puterile sale. Adevarata fericire însă, fiind rezervată omului în ceruri, în unirea sa cu Dumnezeu,—aici pe pămînt, singurul mijloc de a o atinge este *virtutea creștină*, care procură într'un grad oare-care pacea și liniștea sufletului, mai mult ca orî-care alte bunuri.

Virtutea creștină practică cu sinceritate, mai ales în familie, are puterea de a satisface omului, în cel mai

mare grad, toate dorințele și toate aspirațiunile sale pămîntești, îndrumându-l în același timp către cele cerești. Ast-fel că prin ea, aș putea dice, că familia se transformă într'un raiu pămîntesc.

Pătruns de puterea acestui adevăr, m'am hotărit a trata ca subiect de teză, pentru obținerea titlului de licență în theologie, despre „*Moralitatea familiei creștine*“.

INTRODUCERE

Dacă științele teologice teoretice, interesază mai mult și în special pe persoanele chemate la o anumită misiune, apoi cestiunile practice, de domeniul moralei, au un caracter cu atât mai general, cu cât ating persoana și activitatea fie căruia creștin în toate momentele vieții sale, căci din modul cum aceste cestiuni vor fi puse în aplicare, se face evidentă credința sa sau necredința sa, bunătatea sa sau răutatea, moralitatea sa sau imoralitatea individului, — deci meritul sa sau nemeritul lui în fața societății cum și în fața lui Dumnezeu.

Dintre toate cestiunile moralei creștine, aceia care își are cel mai imediat resunet și a cărei refren se resimte, mai mult, în viața individului, de la leagăn și până la moartea sa, și care are o înriurire neînvingătoare asupra întregii societăți, este cestiunea *moralității familiei*.

De la respectul moral, cu care va fi încunjurată familia, va depinde pacea și buna stare a indivizilor precum și a societății din care fac parte.

Înainte de a intra în tratarea acestei cestiuni, este necesar a se preciza înțelesul cuvintului *familie*.

Propriul cuvânt *famulus-i* însemnă servitor, — ceea ce este sub dependența cuiva. Această idee cu timpul generalizându-se, după cum s'a întins și puterea de stă-

pînire, prin cuvântul *famulus*, s'a înțeles tot ceia ce aparține unei persoane, ce are stăpînirea ca: totalitatea servitorilor, a averilor mobile și imobile,— chiar a femeilor ori a femeilor și a copiilor, în fine, tot ce a venit sub stăpînirea unei persoane, fie prin forță, sau de bună voe;— iar persoana stăpînitoare a primit numele de: „*Pater familias*“¹⁾.

Dacă acest înțeles îl capătă cuvîntul familie în decursul timpurilor, sub influența împrejurărilor sociale prin care a trecut omenirea, nu tot așa este la obîrșie. Rîdicându-ne la origina neamului omenesc, vedem că familia să marginește numai între persoanele unite prin legături intime naturale, care persoane au fost create anume, cu dispoziții și necesități, spre a se atrage la un traiu comun, ajutându-se și complectându-se reciproc, ca ast-fel fie-care să poată tinde la scopul creațiunii.

Aceste ființi sînt barbatul și femeia uniți prin căsătorie, precum și copiii născuți din unirea lor. Vom înțelege dar prin familie: *pe soț, soție și pe copiii lor*.

Servitorii, după doctrina creștină, ne mai fiind sub stăpînire și nici proprietatea cuiva, ci liberi și frați iubiți în Domnul²⁾, din punctul nostru de vedere, nu pot fi considerați ca membri ai familiei, căci relațiunile lor sînt benevole și mărginite. Cit pentru bunurile materiale, de la sine urmează, că nu pot să ne intereseze.

În cadrul familiei, în înțelesul restrîns al cuvîntului, nu se pot numara nici bunicii și nici nepoții, chiar direcți; punctul de plecare al ei fiind actul căsătoriei, prin care fiii la rîndul lor constituiesc alte familii.

Vom considera deci familia, numai în marginele sale naturale, compusă din persoanele, care prin afecțiuni sînt concentrate sub același acoperemînt, sau în jurul aceluiași cămin.

Avînd a trata cestiea moralității familiei creștine, în mod natural se prezintă următoarele întrebări: Care este baza și modul unirei barbatului și a femeii? Ce

1) Vezi I. Popescu „Căsătoria“ teză pentru licență.

2) Ep. Filimon I, 16; I. Tim. VI. 2.

datorii și drepturi rezultă din această unire? și care sint consecințele sociale la care conduce familia?

Pentru claritatea chestiunii și pentru a se putea vedea mai bine influența bine-făcătoare a creștinismului asupra familiei, voi trata :

I. Baza și modul unirei barbatului și a femeii la origina neamului omenesc.

II. Decadența și desfigurarea acestei uniri în decursul timpurilor la diferite popoare.

III. Restabilirea ei prin creștinism.

CAP. I.

Originea familiei și bazele pe care a fost constituită din început

§ 1.

Intemeierea familiei primitive

„Și pentru Adam nu era ajutor asemenea lui, și de aceea zice Dumnezeu: „Nu este bine, să fie omul singur pe pământ, să-i facem lui ajutor asemenea lui.“¹⁾

Opera lui Dumnezeu de și măreață, deși se oglindea în ea nemărginita pricepere a Creatorului, totuși nu era încă terminată. Facând pe barbat din țărîna pământului și dotându-l cu însușiri spirituale, îl destină pentru sociabilitate și nici de cum pentru singurătate și izolare. Dându-i un corp mărginit, puse în el trebuința unui ajutor; înzestrându-l cu pricepere și judecată, sădi în el nevoea de a-și comunica judecățile sale; stabilind în el izvorul simțimintelor și al afecțiunelor, trebuia ca acestea să-și aibă obiectul lor imediat; facultatea de a vorbi dată omului, nu ar fi avut nici un senz, dacă nu ar fi fost cu cine să-și exerciteze și cătră cine să-și adreseze cuvîntul. „Omenirea, dice M. Dupanloup, primise majestatea și puterea; îi lipsea însă sprijinul și mîngîierea—jumatatea ființei sale“²⁾.

1) Fac. II 18, 21—22.

2) Le mariage chreتيene p. 10.

143125

„Și Iehova, Dumnezeu, făcu să cadă peste Adam un somn adînc și el adormi și luă una din coastele lui, și Dumnezeu din coasta pe care o luă de la Adam, făcu pe femeie“¹⁾..... pe care o dete lui Adam.

Totul e foarte sublim în acest act. Dumnezeu făcînd pe barbat din țarina pămîntului, nu procedează în același mod. cînd face pe femeie, ci o trage din chiar ființa barbatului, din însuși corpul lui Adam, ca astfel să arăte, că aceste două ființi nu numai că sînt din aceeași origină, dar ca amîndouă nu formează de cît una și aceeași ființă, stabilind între aceste două jumătăți ale acelutași tot o tainică simpatie, care să le atragă și să le apropie. D-zeu voește să arăte, că dragostea, ce trebuie să-i țină strîns uniți, își are izvorul nu numai în unitatea sufletului, dar și în a trupului²⁾. Pentru aceasta Sf. Ambrosie, cu drept cuvînt, spune: „Nu în zadar, femeea a fost formată din coasta lui Adam și nu din același lut ca și el“³⁾. Și în adevăr, Dumnezeu prezentînd barbatului pe femeie, nu avu nevoie a-i spune, cine este această ființă nouă și pentru ce îi dă această companioană. Nu avu trebuința de a-i explica planul intențiunelor sale divine, căci Adam numai prin puterea minții sale și a simțimîntului, cu care era investit, pricepe și simte totul, cunoaște scopul și destinațiunea fie-cărei creaturi, ce i se prezintă.

În fața creaturilor inferioare, Adam se mărgini numai a da fie-căreia numirea după felul său⁴⁾, conform naturei și destinațiunei lor, și nu a manifestat vre-un alt simțimînt deosebit, de cît cel mult, pe acela al admirațiunei pentru o operă așa de măreață.

Simțimîntele inimei sale, nu aî întilnit nimic în fața creaturei inferioare și brutale, care să-l miște în mod deosebit. Cuvîntul său, cugetarea și inima sa aî ramas fără răsuneț față de acestea. La vederea femeii însă, fi-

1) Fac. II 21 sq.

2) Veđi P. Belouino „La femme physiologique, histoire morale“ p. 93.

3) Dogm. Macarie (trad. de P. S. Gherasim Timuș actual Episcop Argeșului) V. I p. 546.

4) Facerea II; 19.

ința barbatului nu mai rămâne în aceeași răceală și indiferență; ci într'un moment dat, toată ființa sa e pătrunsă de un simțimint strein și necunoscut pînă acum, mintea devine atentă, simpatiile se desvoltă, inima bate și este atrasă. Ast-fel aceste două ființi, cari, cu puțin mai înainte, nu erau de cît una singură, manifestează primele senzațiuni ale dragostei celei mai curate și sfinte, și tind a se uni iarăși în aceeași ființă unică de și acum îndoită în persoane ¹⁾. Adam contemplând femeea, ce i se dăduse de către Dumnezeu, înțelege: *că această ființă este jumătatea ființei sale; că numai cu ea și prin ea, el va fi deplin în îndoita sa natură, că el este înțelegința, ea este inima; el este cugetarea, ea este simțimintul; el este majestatea, ea este grația; el este forța, ea este blindeța; el este autoritatea, ea are iscusința de a mișca inima; el este sămănătorul vieții, ea este pămîntul în care vieța încolțește și se desvoltă ²⁾*;—și îndată, Adam plin de admirație și mulțemire exclamă: *„Iată acum os din oasele mele și trup din trupul meu, aceasta se va uni femeie, căci din barbat s'a luat, și de aceia va lasa omul pe tatăl său și pe muma sa și se va lipi de femeea sa și vor fi amîndoi un corp ³⁾*. Iar femeea, obiectul contemplațiunilor și admirațiunei barbatului și care singură numai fu în stare să smulgă această declarațiune solemnă, aprobă prin tăcerea sa și primi toate afecțiunile barbatului precum și toate declarațiunile sale,—tocmai pentru că și ea a cugetat și a simțit tot ca și el.

În fine Creatorul, vedînd că înțeleptele sale legi, sădite în natura creaturei, își dădură efectul dorit, și nici se putea alt-fel, *căci toate erau bune foarte* și trebuiau ca fie-care să tindă la scopul ce i s'a hotărit, (dacă și acesta era un scop secundar în planul general al creației) *consfințește*, cu toată bună-voința, cele ce creatura rațională își manifestă reciproc și le dă divina Sa

1) Vedi P. Belouino op citat. 94. Ibid M. Dupanloup „Le mariage chrétien“ p. 20.

2) Consultă pe R. P. Monsabré „Le mariage“ Chap I. § I.

3) Fac. II; 23—24.

bine-cuvintare, dicându-le: „*Creșteți și vă înmulțiți, umpleți pământul și-l stăpâniți*“¹⁾). Ast-fel, însuși Dumnezeu autorul omului și al izvorului simțimintelor din inima lui, prin bine-cuvintarea Sa, instituește *marele mister al căsătoriei* și pune bazele primei familii, modelul familiilor viitoare și leagănul neamului omenesc.

După normele, pe care a fost stabilită această primă unire a barbatului și a femeii și după modelul. acestei fundamentale familii, a cărei provocator, martor și ministru a fost însuși Dumnezeu, trebuia să se formeze și să se conducă toate familiile viitoare, căci această lege, pusă creaturei de Cel Etern, este legea firei curată și sfântă, prin însăși originea și scopurile sale²⁾.

Deci creatura intelegintă și liberă, era obligată a o respecta pretutindene, în decursul timpurilor. „Astfel, zice Tertulian, a fost voința lui Dumnezeu manifestată în această unire tipică și a cărei formă trebuie imitată de toți oamenii“³⁾.

Barbatul și femeia, unindu-se unul cu altul, fac aceasta prin consimțimintul mutual și de bună voie, ne fiind siliți de nimeni, fără numai de propriul lor dor intern,—și în această dorință manifestă a lor stă nu numai motivul și scopul, dar chiar și condițiile unirei.

Întemeietorul vieții pe pământ, în adevăr, a făcut pe ființa vie partașă la actul procreației prin legile și normele stabilite anume, pentru fie-care clasă de ființi, într'un fel pentru ființa vegetală, și în alt-fel pentru cea animală inferioară, supunându-se fie-care, în mod fatal și inconștient acestei hotărâri, cit timp, autorul lor va bine-voi a menține legile sale în vigoare, și acesta este singurul scop al unirei sexelor la aceste ființi; iar când scopul s'a îndeplinit, apropierea sexelor încetează.

Omul, ființa incomparabil superioară prin însușirile sale spirituale, din acest punct de vedere, se deosebește radical de celelalte animale, tocmai în virtutea acestor

1). Facerea I. 8.

2). Vezi Teologia morală p. 631 de P. S. Athanasie Mirneșcu, actual Episcop al Rimnicului—Noul Severin.

3). De Exhortatione castitatis

însușiri.—El nu este atras de sexul contrar numai pentru îndeplinirea acestei destinațiuni. Barbatul și femeia se unesc unul cu altul în primul loc, pentru că Dumnezeu a crezut, că nu e bine să fie omul singur pe pământ și a pus în el trebuința unui ajutor asemenea lui; ei se unesc, pentru ca două vieți să se patrundă intim și să formeze una singură, să se completeze una pe alta, — înțelegința unuia să se lumineze prin ceialaltă; inima unuia să se sprijine pe ceialaltă, caracterele să-și împrumute reciproc ceia ce le lipsește, să-și tempereze și să-și echilibreze înclinațiunile, să-și comunice virtuțile, să se ajute unul pe altul, ușurându-și greutatea vieții³⁾.

Din cele precedente se vede deci, că numai după ce barbatul și femeia și-au făcut declarațiunea solemnă că unirea lor va fi atât de strinsă, în cât vor fi un singur corp și suflet, Dumnezeu, ca o urmare a acestei declarațiuni, le dă bine-cuvîntarea sa, făcându-i astfel părtași actului procreației și părinți ai neamului omenesc. Pentru aceasta la om, înclinația așa numită animalică poate fi temperată și dominată de puterea sa spirituală,—și deci, nu trebuie să aibă rolu important la unirea sexelor.

§ 2.

Insușirile familiei primitive.

a) Nedesfacerea (indisolubilitatea)

Primul și esențialul scop al întemeerii celei dintâi familii a fost *ajutorul reciproc sufletesc și trupesc al soților și numai în urma bine-cuvîntărei divine urmează procreația, ca scop secundar.*

Atît din scopul principal, cît și din scopul secundar rezultă, că unirea barbatului cu a femeii nu putea să aibă un caracter temporal și anume: a) Pentru că

---

1). Vezi Monsabré. „Le Mariage“ p. 20 asemenea P. S. Athan. Mironescu „Morala creștină“ p. 621.

ajutorul și complectarea reciprocă sufletească și trupească a soților este o necesitate absolută ființei omenestii, în toate vîrstele vieții sale;— la tinerețã, pentru a-și desvolta și complectã judecata, cum și pentru a i se domina apucãturile și inclinațiunile sale prea vioae; iar la bãtrînețã, cu atît mai mult cu cît puterile sale încep a slãbi. b) Pentru cã, în urma bine-cuvîntãrii divine, soții devenind pãrinți, ei nu erau sã nascã pe fiii lor numai fizicește, ci pe lingã aceastã naștere, copiii aũ nevoie și de o naștere cu mult mai importantã și mai nobilã, anume: *nașterea intelectualo-moralã și religioasã* și care continuã fãrã întrerupere pînã la mormînt.

A nu se admite acest adevãr, ar fi sã negãm însãși legea naturalã, fiziologicã și moralã.— A presupune cã primei familii, dupã un timp, i-ar fi fost permis a se desface și soții a se pãrãsi unul pe altul, ar fi sã nu recunoaștem minunata intenție divinã, care a cređut necesar, sã facã pe femeie din chiar corpul barbatului, și nici de cum dintr'o altã substanțã, deși aceasta n-ar fi fost cu neputințã lui Dumnezeu.

Aceste legi fiind sãpate de Creator chiar în natura creaturii, rezultã cu toatã claritatea, cã caracterul unirei barbatului și al femeii din început a fost *nedesfacerea ei pentru toatã viața și numai moartea, sau ceva analog morții*, putînd a-i îndepãrta unul de altul¹⁾.

B). Unitatea

Dumnezeu, sãdind în natura creaturii raționale trebuința ajutorului reciproc și inclinația apropierei sexelor, a stabilit tot odatã și măsura, în care sã se echilibreze aceste trebuinți și aceste inclinațiuni.

Atît barbatului cît și femeii Creatorul le-a dat numai atît cît le era necesar și nimic mai mult, fãrã însã a le mãrgini libertatea. *Un singur barbat* a fãcut Dumnezeu și *o singurã femeie* i s'a dat spre ajutor și to-

1). Consult. Theolog. Dogmat. trad. de P. S. Timuș V. II, p. 627
ibid. Theolog. Dogmat. de Al. Comoroșanu V. II p. 673.

varăș; iar pentru a determina și mai bine acest principiu al unității, face pe femeie din însăși ființa barbatului—din coasta sa, deși, după cum am mai spus, Dumnezeu putea să o facă și dintr'o altă substanță.

Așa a fost voința și planul dumnezeesc, ca doi din o singură tulpină unindu-se, să nu formeze de cît o ființă îndoită în persoane, — ca un barbat să nu aibă de cît o singură femeie și de asemenea, o femeie să nu aibă de cît un singur barbat. — Și tot așa a și adus la îndeplinire planul său, căci nici barbatului nu l-a făcut mai multe femei și nici pe femeie nu a dat'o mai multor bărbați.

Caracterul primei familii este: pe lângă nedesfăcere și tărie, încă și *Unitatea* sau *monogamia* și nici de cum poligamia ori poliandria, care, după cum vom vedea, a fost și este, sub ori-ce formă s'ar prezenta, un abuz al ființii libere și prin care aceasta s'a asemanat animalelor celor mai inferioare. Barbatul și femeia, în starea curățeniei lor primitive, la lumina inspirației divine, recunosc principiul unității și sub impresiunea propriului lor îndemn se supun lui, dându-se unul altuia cu totul și fără nici o rezervă: „Pentru aceasta, omul va lăsa pe tatăl său și pe muma sa, și se va lipi de femeia sa, și vor fi amîndoi un trup“¹⁾. Adam și Eva își dăc unul altuia: „*eū sînt al tău și tu ești al meu, — nu mai sîntem eū și tu, ci un singur eū, în care va trona aceeași cugetare, și va bate aceeași inimă în aceeași direcțiune*“.

Adevărul rezultă și din faptul, că urmașii lui Adam, chiar sub influența păcatului, încă mai mult timp, au observat cu stricteță această lege naturală a unității în familie, și numai după ce omul s'a îndepărtat de Dumnezeu, înclinându-se mai mult la animalitate și senzualitate, uitând tradițiunea străbunilor, își asociară mai multe femei. Cel întâi barbat, după cum ne arată S-fa Scriptură, care a inaugurat în omenire poligamia, a fost senzualul Lamech²⁾.

1) Facerea II, 24.

2) Fac. IV, 19.

c) Sfințenia

Pe lângă caracterele familiei primitive arătate mai sus, ea a fost tot odată și deplin curată și sfântă ¹⁾.

Toate cîte eșise din mina Creatorului erau bune foarte, atit în ființa lor, cit și în scopurile ce li se hotărîse ²⁾.

În creatură se oglingește nu numai înțelepciunea nemărginită a Făcătorului, dar tot odată și bunătatea și sfințenia sa absolută.

Tot ceia ce este foarte bun nu se poate cugeta și fără același grad de sfințenie. Iar dacă această bunătate și sfințenie se oglindește în întreaga operă creatoare, ea cu atit mai mult se vede în omul și în însușirile sale, care este chipul și asemanarea lui Dumnezeu și care a fost destinat a se uni cu Creatorul său numai prin sfințenie. Prin urmare și constituirea familiei primitive în sine însăși cum și în însușirile sale, a fost curată și sfântă.

Curată și sfântă a fost unirea celor întâi soți, căci ei singuri erau deplin curați și virgini, atit cu trupurile cit și cu sufletele; iar afecțiunile ce-i atrăsese nu erau nici produsul vre-unui interes ordinar și nici a seducțiunelor senzuale, — ci era imaginea dragostei divine, sfântă și curată, ce arată Creatorul pentru creatură.

Curată și sfântă a fost instituirea primei familii, căci pe lângă curățenia naturală și primitivă a membrilor ei, aceștia mai erau încă și în starea Grației divine, ființa lor era luminată, curățită și sfințită în mod supra-natural prin Harul dumnezeesc.

Mai pre sus însă de calitățile și însușirile celor ce constituiau familia, a contribuit la curățenia și sfințenia ei, însăși perfectă și absolută curățenie și sfințenie a Autorului Prea Înalt, care ia parte directă la unirea soților.

El singur, în toată majestatea sa, stă de față la această unire. El în persoană primește declarațiunile soților, cum și făgăduințele lor de a trăi împreună ne-

1) Vezi Morala de P. S. Athan, Mironescu loc. cit.

2) Fac. I, 31.

despărțiți toată viața, de a se ajuta și completa unul pe altul și de a-și procura pacea și mulțămirea unul altuia.

El însuși le dă bine-cuvîntarea sa, zicîndu-le : „Creșteți și vă înmulțiți, umpleți pămîntul și-l stăpîniți“¹⁾.

Astfel dar familia, la origina sa, a fost sfîntă și curată și tot așa sînt și toate cele ce se săvîrșesc în condițiunile celei primitive.

---

1) Fac. I, 28.—Consult. P. Belouino op. cit. pag. 95.

CAP. II

§ 3.

Decadența familiei și desfigurarea însușirilor sale primitive.

Totul în univers, atît în ordinea fizică, cit și în ordinea morală, a avut și-și are scopul său determinat, precum și mijloacele și aptitudinile necesare pentru atingerea scopului. Pe cînd însă în ordinea fizică, totul se aduce la îndeplinire, conform voinții divine eterne, în mod necesar, prin legi fizice; ordinea morală a lăsat-o Dumnezeu pe sama voinței libere a omului, dîndu-i în acelaș timp ca ajutor și Harul Seu. Din conformitatea ori neconformitatea cu această lege, omul își atinge sau nu scopul vieții sale, care este prea-mărirea lui Dumnezeu și fericirea sa proprie temporală și vecinică.¹⁾

Familia, așa cum a fost constituită din început, a fost instituțiunea prin eselență menită, să pună pe om în stare de a-și atinge scopul.

Omul însă depărtându-se de Harul dumnezeesc, prin pacatul original, iar voia sa, înclinându-se mai mult către plăcerile imediate trupesti și senzuale, rătăcește ținta hotărîtă și desfigurează cu totul această sfințită instituțiune, *familia*. O înjosește și o pune pe acelaș nivel cu însoțirile josnice ale ființelor inconștiente, nimicind din caracterele ei tot ce are nobil și demn de om, chipul și asemanarea lui Dumnezeu, — și nu-l mai păstrează de cit partea trupestă și animalică.

---

1) Consult. Mor. P. S. Athanasie. p. 49 sq.

Dintre ambele sexe, barbatul, prin puterea sa fizică și spirituală, a fost primul, care perdând busola adevărului, a abuzat de prerogativele sale și a redus pe tovarăsa sa, pe femeie, la cea mai josnică degradare, făcând din ea o jucărie a capriciilor sale și un obiect al plăcerilor sale senzuale. Unirile lor au ajuns în așa stare, în cât nu mai constituie familia în sensul ei primitiv, ci o asociațiune provocată de sensualitatea ordinară și condusă de puterea unui stăpîn absolut, egoist și neînfrinat.

Starea morală a familiei fiind strâns legată de demnitatea morală și de respectul, de care se bucură femeia în căminul conjugal, și aceasta fiind oglinda fidelă a demnității morale familiare, vom urmări deci starea ei la câteva din popoarele necreștine, pentru a putea vedea în urmă, ceia ce a fost și însuși barbatul, și din care se va putea deduce decadența și injosirea principiului familiar.

§ 4

Starea morală a familiei la Ebrei

a) Raporturile dintre barbat și femeie.

Voidn a ne da samă de starea morală a familiei la poporul iudeu, de la început trebuie a face distincțiune între ceia-ce era acest popor în mijlocul națiunilor păgine și între ceia-ce Dumnezeu voește să facă din acest popor.— În toată starea morală a Evreilor, sînt două trasuri foarte caracteristice și foarte distincte unul de altul. Pe de o parte vedem un popor, din punct de vedere moral practic, cu înclinațiuni, moravuri și deprinderi, care mai că nu se deosebesc de ale celorlalte popoare, cu cari este în contact, căci acest popor după cum îl prezintă istoria vechiului Testament este de un caracter sîngeros, răsbunător, ingrât și nerecunoscător, materialist, lacom și ripitor, îndărătnic și neascultător, inclinat la senzualitate, și la care, poligamia a fost tot așa de răspîndită poate, ca și la alte popoare, dacă și sub

o formă mai puțin sălbatică. Iar pe de altă parte, vedem mîna divină, care lucrează neînterupt, în tot cursul vieții acestui popor, spre a-l deosebi mai întâi de contactul infecțios, și apoi spre a-l purifica și îndrepta moravurile, deprinderile, obiceiurile și caracterul, ca astfel el să fie cel puțin o umbră a realității, la care trebuia să ajungă omul în urmă.

Această deosebire, între viața morală practică a Iudeului și între cea-ce comandă legea sa divină, este foarte naturală. Căci pe cînd el, din punct de vedere practic, se conduce sub influența cu totul pămîntești și trupești, ca urmare a păcatului original, pe cînd el înprumută toată direcțiunea de la moravurile și obiceiurile perverse ale popoarelor cu care vine în atingere și pe care ușor le imitează; — legea sa scrisă, are cu totul altă origine. Ea nu este o lege eșită din natura și obiceiurile poporului, după cum se întîmplă aceasta de ordinar în alte legislațiuni, cari sunt fructul imediat al stărei intelectuale, culturale și morale a poporului respectiv. Legislația poporului iudeu nu reprezintă nici cultura sa și nici moravurile și aplecările sale, ci din contra, în ea predomină un spirit diametral opus acestora — și aceeași, pentru simplul rezon, că legiuitorul Moisi n'a luat nimic de jos, din spiritul poporului, — ci originea ideilor și a principiului dominant în legea iudaică și în toată scriptura vechiului Testament este de sus, din inspirație divină, reprezintă vocea lui Dumnezeu exprimată în mod supra-natural.

Ast-fel se și explică starea de revoltă permanentă a acestui popor contra legii divine, care urmărește constant ținta de a-l ridica din animalitate și senzualism și pe cît posibil a menține echilibrul moralo-religios, preparându-l pentru deplina sa restaurare și spiritualizare prin Iisus Christos.

Este o greșală capitală de a se confunđa rătăcirile personale ale poporului iudeu, cu spiritul de toleranță conciliantă, ce se întrevăde în legea iudaică, și care a fost cu atît mai necesar cu cît poporul era mai îndărătnic.

Această greșală a făcut pe mulți, să tragă concluziuni nefavorabile unei legi morale, care în sine este perfectă.

În legislațiunea poporului iudeu, pretutindenea și în general, fapta bună se ordonă, iar cea rea se reprobază. — În special, față de relațiunile familiare, scopul esențial este de a domina abuzurile, de a asigura demnitatea femeii și a copiilor și de a restabili monogamia.

După ce am făcut această scurtă dar necesară observație, vom trece la examinarea a înseși faptelor, așa cum ni se prezintă și le expune istoria poporului Ebreu.

I. — Imediat după alungarea lui Adam și a Evei din raiu și crima de fratricid, sevrișită de Cain, cartea facerei în cap. IV ne arată, cum genul omenesc, din punct de vedere moral, se împarte în două părți și cu numiri diferite. Urmașii lui Set, neperdând încă suvenirea apropierei de Dumnezeu și căutând în sus la El, se numără „*fiii lui Dumnezeu*”; iar urmașii lui Cain, tinzând mai mult către pământ și către plăcerile trupesti și senzuale, se numără „*fiii oamenilor*”. Pe când în prima grupă, mai mult sau mai puțin, preponderează spiritualitatea și partea nobilă a omului, în cealaltă din contra materia și trupul subjugă spiritul și în curînd Lamech, un descendent al acestora, calcă legea familiei în principiul ei cel mai esențial, — în *unitatea* sa, — asociindu-și de odată două femei pe Ada și Sella ¹⁾, și inaugurează ast-fel în omenire *poligamia*, care fu germinele degradării femeii și al corupțiunii barbatului, mama barbariei și care, după cum zice fericitul Ieronim, împreună cu omuciderea, a fost cauza pierderii omenirii prin deluviu. ²⁾ Răul se propagă, căci „*fiii lui Dumnezeu*, vedînd pe fetele oamenilor că sînt frumoase, își luară de femei din acelea ce le plăcură, — și zise Dumnezeu: „nu va fi spiritul meu totdeauna la oameni pentru păcatele lor”. ³⁾ Deși scriptura tace mai departe despre proporțiile ce va fi luat poligamia între oameni, totuși

1) Facerea IV, 19.

2) Vozî Belouino op. cit. p. 102.

3) Fac. VI. 6.

se poate deduce lesne că ea a continuat a se răspîndi prin amestecarea lor și aceasta rezultă și din faptul că, în scurt timp, numai Noe și familia sa mai erau dreți pe pămînt și aflară har înaintea lui Iehova.

După cum se vede, cauza esențială a înstrăinării oamenilor de Dumnezeu a fost senzualitatea, pentru care El se hotărăște a renoi încă odată omenirea, exterminând tot ce era rău și senzual și conservând numai pe Noe și familia sa, cari, după cum rezultă din textele biblice, păstrău caracterul monogamic al familiei, și care după deluviu primește, ca și prima familie altă dată, bine-cuvîntarea divină.

Ast-fel omenirea de două ori a trebuit să se înmulțască prin monogamie.

Deluviul reînnoiește fața pămîntului, căci totul dispăruse din lume: locuitorii și civilizație; iar ceia ce mai știm din aceste timpuri se mărginește numai la ceia ce ne spune Moisi.—Omenirea trebuia să continue drumul, ce Dumnezeu i-a hotărit și să urmeze legilor ce i le-a determinat.—Familia pe care Dumnezeu a salvat-o se înmulțește la infinit, pămîntul se populează din ce în ce și omenirea continuă calea experiențelor, se întemeiază orașe, se inventează meșteșuguri, se fac descoperiri, —natura întregă e supusă necesităților omului.—Omenirea însă poartă cu sine pecetea pacatului, trupul învinge dorințele sufletului; iar tristele urmări ale acestei dominațiuni se arată în curînd pretutindinea, dar mai ales în familie. Familia fiind însă baza vieții sociale, consecințele trebuiră să se resfrîngă numai de cit asupra acesteia. 1) Conrupțiunea continuă, senzualismul cel mai escesiv face progrese, femeia merge cu pași gigantiici la ruina morală și la degradare, încetează de a mai fi soața și ajutorul barbatului, care destinație fu de două ori confirmată de Dumnezeu. Menirea sa de a menține focul sacru al dragostei în familie dispăre cu totul. Ea nici nu mai iubește, nici nu mai este iubită ca os din os și ca trup din trupul barbatului; ci devine

---

1) Veđi Belouino op. cit. p. 105—106.

numai obiectul plăcerilor lui trupești, înjosită, desprețuită și încărcată de durere.

În actul reproducției ea nu mai are alt rol, de cit pe acel al unui instrument, acela pe care legea naturală l-a hotărît și animalelor necuvintătoare. Pe cînd barbatul progresaza, se dezvoltă intelectualmintea și cîmpul său de activitate se tot mărește; femeia din contra rămîne izolată în întuneric, sclavă încătușată și înjosită, supusă numai senzualității: — într'un cuvînt uită înalta misiune, ce i-a hotărît-o Creatorul, pentru a se deda numai voluptăților. Poligamia devine iarăși generală, cu rădăcini atît de adînci, în cit intră în moravuri și obiceiuri, devine un lucru ordinar și se pare ca ceva indispensabil și permis. Ast-fel vedem pe poporul iudeu, chiar la începutul existenței sale, ca națiune aparte, că împrumută acest obicei detestabil.

Abraam protopărintele acestui popor, om drept și temător de Dumnezeu, chemat ca să fie părintele unei națiuni alese, în care să se mențină și să se cultive atît cunoștința și credința în Adevărul suprem, cit și practicarea voei Sale, a fost și el supus acestei rătăcirii; căci pe lângă soția sa legitimă Sara, el a mai avut încă un fiu, născut din servitoarea Agar¹⁾. De asemenea și Iacob nepotul lui Abraam pe lângă două soții legitime, avu fiu și din alte două servitoare.

Este necesar însă a observa împrejurările prin care aș trecut aceste două căpitenii ale poporului iudeu și a vedea, că ei nu aș fost împinși la aceasta din îndemnuri josnice trupești și nici dominați de concupiscentă și senzualitate brutală și în același timp nu aș înjosit nici pe soțiile lor legitime.

Abraam, împreună cu soția sa Sara, primiseră de la Dumnezeu promisiunea unei generațiuni numeroase²⁾, și Sara vedînd că această promisiune întîrzie a se realiza și că ea nu concepe fiu, creșdîndu-se stearpă, ea singură rugă pe Abraam de a intra la Agar servitoarea sa, ca prin aceasta să dobîndească copii și ea însăși o

1). Fac. XX.

2). Fac. XV.

prezintă lui Abraam; iar dacă acesta cedează unei însoțiri nelegitime, nu o face de cît în credința, că ast-fel este a se realiza promisiunea divină¹⁾. Demnitatea soției legitime nu s'a zdruncinat întru nimic, căci deși Agar bazându-se pe această favoare și pe fructul rezultat din ea, începe să-și peardă buna-cuviință și respectul față de stăpîna sa Sara și încearcă a o neconsidera, Abraam însă, îndată ce i se atrage atenția din partea Sarei, nu ezitează a-i recunoaște aceștia drepturile de soție legitimă și a pune pe Agar sub dependența și ordinele sale, care lucru este confirmat și de trimisul lui Iehova.

Cît despre Ketura, aceasta a fost soția a doua a lui Abraam, pe care și-a însoțit-o după moartea Sarei.

Abraam a menținut principiul unității familiare și prin faptul, că firul genialogic și dreptul de moștenire se concentrează numai în persoana lui Isac, fiu născut din prima și legitima sa soție Sara²⁾.

Examinând mai departe situațiunea lui Iacob, vedem că el fuge din casa părintească de frică fratelui său Esaü, și după îndemnul părinților săi se duce la Laban, moșul său. Aici vede pe Rahila, fiica acestuia, îi place și începe a simți afecțiunii pentru ea, lucru de alt-fel cu totul natural și foarte curat; iar în urma înțelegerei avută cu Laban, se angajază să-i servească 7 ani pentru a i-o da de soție.—Iacob, plin de mulțămire, își dă curs liber tuturor simțimentelor sale afectuoase și se devotează cu toată sinceritatea femeii, ce și-a ales.

Curînd însă, se vede înșelat în speranțele sale, căci Laban în loc de a-i da pe Rahila, îi dă pe sora aceștia Lia și cătră care nu-l atragea nimic. Cine ar putea afirma, că odată acest fapt îndeplinit ar fi putut șterge, în același timp, și toată dragostea și toate simpatiile ce Iacob avea pentru Rahila? Și care simpatii fuseseră cultivate și augmentate prin contact și speranță, în timp de 7 ani.

Fără îndoială, că afecțiunile pentru Rahila nu

1). Se știe cum chiar Sara mai tirziu nu putu crede vestirei îngerilor, că ea va concepe, știindu-se înaintată în vîrsta (de 90 ani).

2). Fac. XVI.

aū putut să dispară, ci din contra aū crescut. Iar dacă este să admirăm ceva în coduita lui Iacob, apoi este tocmai respectul cu care se poartă în această afacere,— răbdarea și resignațiunea sa, încă un interval de 7 ani, și care conduită ar putea servi multora de exemplu. El numai prin o nouă muncă și prin o îndelungă abnegație își dobîndește pe aleasa inimii sale ¹⁾.

În adevăr însoțirea cu această a doua femeie este o poligamie. Acest păcat însă nu se poate atribui lui Iacob, căci el purcede din intențiunea și planurile lui Laban. Fapt care probează, că populațiunile, în mijlocul cărora trăia, practicaū aceasta.

Poate că și aceasta să fi fost una din cauzele, pentru care Dumnezeu scoase pe Abraam din mijlocul lor.—Nu se poate afirma de asemenea, că dacă Laban s'ar fi ținut de angajament și ar fi dat lui Iacob pe Rahila, acesta ar fi mai poftit, să-și ia de soție și pe Lia.

Iacob a avut fiți și de la două servitoare ale soțiilor sale, anume: de la Zilpa și Bilha, dar și aceasta, după îndemnurile și stăruințele Liei și a Rahilei, cari, neavînd imediat copii, doreaū ca soțul lor să le dea copii prin servitoare, ca ast-fel să li șteargă rușinea, de a nu fi devenit mame, și pentru acest motiv, pe acești copii îi considerară ca pe propriii lor fiți ²⁾.

Deci dacă există faptul poligamiei sevîrșit de Abraam și Iacob, trebuie a se' observa, că ei nu aū ajuns la aceasta din nemăsurată poftă trupească și degradare senzuală, ci din cauza împrejurărilor și a influențelor externe, cum și pentru dorința de a-și lăsa urmași, fără de care se credeaū lipsiți de bine-cuvîntarea divină,— lucru la care femeia ținea încă și mai mult, cu cit cea stearpă era considerată ca blestemată.

Poligamia patriarhilor iudei, nici în cauzele și nici în consecințele sale, nu a fost cea ce a fost ea la popoarele păgîne.

Aceste considerațiuni, precum și împrejurarea că

1). Fac. XXIX. sq.

2). Fac. XXIX, XXX.

încă nu exista o lege pozitivă scrisă, sînt în de ajuns pentru a nu vedea pe acești capi de familie, ca pe niște oameni senzuali și imorali. Pentru aceia Biserica creștină și sf. Parinți nu-i incrimiază, iar poligamia lor o consideră numai ca un rău tolerat pentru înmulțirea neamului omnesc.

Deși Moisi nu ne amintește de cît puține cazuri de poligamie, totuși din cuprinsul legiuirilor sale, rezultă cu destulă evidentă, că deja poligamia cu toate urmarile sale prinsese rădăcină adînci printre Judei. Și nici nu se putea alt-fel, cînd am văzut pe de o parte, că ea chiar de la început se introdusese prin contactul altor popoare și apoi, dacă ținem samă că Iudeii au stat în Egipt un interval de 430 ani, de unde au împrumutat multe obiceiuri răle și prin care au amărit foarte mult pe eliberatorul lor Moisi, rezultă și din faptul, că cu toată autoritatea de care dispunea Moisi, totuși el nu cutează a lovi de odată și direct în poligamie și în alte imoralități senzuale, ci ca un legiuitor înțelept, numai cu încetul și pe nesimțite încearcă a le stărpi din popor.

În adevăr în decursul timpurilor, pe de o parte prin înlăturarea imoralității senzuale și prin proibițiunile de tot felul relativ la plăcerile trupesti, ca fapte urite și reprobate de Iehova; iar pe de altă parte prin ridicarea demnității femeii, punînd-o la adăpost și sub protecțiunea legii, față de abuzul de putere al barbatului, legislațiunea mozaică reuși a răi cazurile de poligamie și imoralitate familiară, întru atît în cît în timpul regalității, nu le mai vedem practicate de cît de cei mai bogați și de cîtiva regi¹⁾.—Trebue a constata însă că, în acest interval, direcțiua morală dată de Moisi pătrunsese în spiritul general al poporului, așa că, dacă regi ca David și Solomon ne mai dau exemple de inclinațiuni senzuale, apoi păzitorii legii dumnezeiești nu stau nici de cum la îndoială, ci îi muștră și îi reprobează cu toată energia și asprimea. Profetul Nathan nu ține samă

nică de faptele mărețe ale lui David ca guvernator, nică de gloria și strelucirea sa, ci îi arată gravitatea pacatului, anunțându-i în același timp și pedeapsa dumnezească, care în curînd se și arată¹⁾.

În același timp, vedem că însuși greșitul arată o mare și profundă căință²⁾.

II.—După ce s'a constatat, că la Ebrei familia a cădut din curățenia sa primitivă și imoralitatea senzuală a pătruns în moravurile poporului înjosind pe femei, este necesar a vedea, care sînt mijloacele, prin care legislațiunea mozaică tînde a prepara familia pentru complectă sa reabilitare morală, și reîntegrarea femeii în cînslea cea d'întăi prin Iisus Christos.

Legiuitorul Moisi pentru a îndruma familia cătră o viață mai demnă și a ridica pe femei, pe de o parte arată care a fost forma primitivă a căsătoriei și bazele pe care Dumnezeu a întemeiat familia din început; iar pe de altă parte spune, că femeia este ajutorul barbatului, luat din însuși corpul lui, că ea îi este soață și deasemenea cu el, că amîndoi nu vor forma de cît un singur corp, și că legătura între dînșii trebuie să fie atît de puternică, *încît nici chiar dragostea de tată și de mamă să nu-i poată despărți*.

Reamintind aceste principii generale pe care se întemeiază familia, cînd Moisi vine să atingă partea practică a cesiunei, el a trebuit, după cum am spus mai sus, să menajeze oare-cum starea actuală, mai ales că și rolul său nu era de a restaura, ci numai de a prepara cătră aceasta. Așa vedem, că se menține pe lîngă căsătoria legitimă³⁾, încă și concubinajul, prin care Iudeul putea să aibă, de o dată, mai multe femei legitime, orî concubine, libere orî sclave.

Cu toate acestea însă din esența și spiritul legiui-

1). II Sam. XII. Ibid. I Regi XI.

2) Ps. 50.

3) Căsătoriile legitime să făceauă său dând mirele banî orî daruri părinților miresei și atunci cea soție depindea în toate de barbatul ei, său luând-o fără se răspundă acest preț de nuntă și atunci soția avea mai mult drept în casă de cît femeia cumpărată, iar barbatul nu putea, să-și mai ia încă și concubine, fără voiea ei. (Arch. biblica, de I. Onciù p. 304).

rilor date, să vedă intențiunile legiuitorului, de a face imposibil de continuat aceste forme de căsătorii.

Orî care era modul, în care Iudeul își lua soția și orî care ar fi fost condițiunile sociale ale femeii, actul era investit cu aceeași validitate și concubina se bucura de drepturile soției legitime ¹⁾, protejind-o astfel contra abuzului de putere al barbatului. Așa Moisi zice: „Dacă cineva va vinde ²⁾ pe fiica sa servă, ea să nu iasă cum ies servi; de nu va plăcea domnului său, după ce o va lua de femeie, să o lasă, să se răscumpere, dar să nu aibă putere a o vinde la popor străin, . . . iar de o va mărita după fiul său, să facă cu dinsa, după dreptul fetelor; iar de va lua lui și pe alta, atunci el, aceștia să nu-i imputineze nimic, nici din hrana ei, nici din vestimentele ei, nici din petrecerea ei; iar dacă el pe aceste trei lucruri nu i le va face, să iasă ea în dar fără argint“ ³⁾. Această protecțiune o întinde Moisi chiar și asupra femeilor luate captive în război și din care se vede, grija de care era dominat acest legiuitor pentru ridicarea și asigurarea unei pozițiuni mai demne pentru femeie. Ast-fel el ordonă Iudeului: „Cînd vei eși la război contra inamicilor tăi și Iehova, Dumnezeuul tău, îi va da ție în mînă, și tu vei lua dintr’înșii prinși, iar între ei vei vedea femeie frumoasă la chip, și aceasta îți va plăcea și tu vei voi să o iei ție de femeie, atunci du-o în casa ta . . . și să-și plîngă pe părintele său, și pre muma sa o lună de zile, și după aceasta, să întri la dinsa și să-I fii barbat și ea să-ți fie femeie; iar dacă nu ți-ar mai plăcea, să-I dai drumul, unde va voi ea, și nu o vei pntea vinde pentru bani, nici să te ser-

---

1) Arhiologia biblică de I. Onciul loc citat ibidem Arh. de Arhim Hieronim Butureanu.

2) Vorba a vinde, relativ de persoane, la Ebrei, nu se poate lua în sensul în care se lua la popoarele idololatre, căci pe cînd la aceștia vinderea unei persoane, constituia pentru cumpărător un drept de viață și de moarte, la Ebrei așa numita vindere a unei persoane nu era de cît angajarea sa la un stăpin pe timp de 6 ani,—cel mult, căci în anul al șeptelea, în anul sabatic, acea persoană era liberă de drept de ori-ce angajament. (II M. XXI, 2 vezi și Archiol. bibl. de I. de Onciul p. 320).

3) II Moisi XXI 7—10.

vești de ea ca sclavă, fiind-că ai umilit'o" ¹⁾. Marele preț ce pune Moisi pe simțimintul pudoarei femeestii, cum și pe respectul ce trebuie să se arate părinților, fie ei chiar și dușmanii poporului ales, ne arată în deajuns înaltele sale tendinți morale, și pe care le nutrea cu atit mai mult pentru poporul iudeu.

Se vede că existaū barbați, cari față de restricțiunele legei întimpinaū mari greutăți în satisfacțiunea pornirilor lor senzuale și josnice, și pentru a și le satisface, găsesc mijlocul calomniei, acuzându-și pe tinăra soție de lipsa virginităței, ca ast-fel să o poată alunga și apoi să facă o nouă victimă. Moisi contra acestui abuz vine și hotărăște: „Dacă cine-va își va lua femeie și va intra la dinsa, și apoi o va urî și-i va imputa ei lucruri de rușine și-i va scoate nume rău zicind: „eū pre aceasta o luaiū de femeie, și cînd m'am apropiat de dinsa, nu o aflaiū fecioară“ . . . și dacă bătrînii cetăței ar dovedi contrariul, să ia pe barbatul acela și să-l certe și să-l condamne la gloabă de 100 sicli de argint pe care să-i dea părintelui fetei, fiind-că a scos nume rău asupra unei fecioare a lui Israil, iar ea să-i fie femeie, și el nu o va putea lasa în toate zilele lui“ ²⁾.

Protecțiunea arătată femeii, nu se mărginește numai sub acoperemintul conjugal, ci ea se extinde și în afară, asupra fetelor, care încă nu aū intrat în căsătorie. Ast-fel Moisi avînd în vedere pe de o parte abuzul de putere al barbaților, iar pe de altă parte, slăbiciunea fizică și morală a femeii, care mai cu greu se poate apara contra tentațiunelor, luă una din dispozițiunile cele mai eficace moralității publice, — și care, *chiar astăzi, dacă ar exista prin legiuirile noastre, ar scuti societatea de multe priveriști dureroase, ar șterge multe lacrimi și ar evita multe crime.*

Așa el hotărăște: „Cînd cine-va va afla o fată fecioară, dar nelogodită și o va seduce și dacă se va desoperi (se va proba), acel barbat să dea părintelui fe-

1) Deuteronom XXI 1—15.

2) „ XXI 15—20.

tei 50 de sicli de argint și ea să-i fie femeie, fiind-că a umilit-o, el să nu o poată lăsa în toate zilele vieții sale“¹⁾. Iar în cazul cînd fecioara ar fi fost logodită și nu s'ar fi putut apăra, legea este de o severitate extremă, și aceasta după cum spune însuși legiuitorul, „*pentru că să se curățe răul din mijlocul poporului*“. Seducătorul era condamnat la moarte, ca și cel ce ar fi sevrișit adulterul cu o femeie măritată²⁾.

Moisi protejînd pe femei contra abuzului barbatului, tot-o-data, prin dispoziții tot atît de severe caută a înlătura și incorectitudinea femeii și oprește toată unirea sexuală afară de căsătorie, ca pe o nelegiuire ce întinează pămîntul și este urăciune înaintea lui Iehova. În acest scop, el ordonă părintelui de familie, zicîndu-i: „Să nu profanezi pe fiica ta dînd-o pe ea a fi meretrice, ca pămîntul să nu se necurățiască și să nu se umple pămîntul de desfrînare“³⁾. Și mai departe adaugă: „Să nu fie prostituată dintre fetele lui Israil . . . ciștigul de la prostituată . . . să nu-l aduci în casa lui Iehova, Dumnezeuul tău, pentru oare-care făgăduință, că urăciune este lui Iehova, Dumnezeuul tău, aceasta“⁴⁾.

Curățenia feciorească este considerată ca corona, ce trebuie să încingă fruntea celeia ce trecea în căsătorie, fiind tot-o-data și ca o garanție a onestității sale viitoare și pentru aceasta, i se dă cel mai mare preț; iar femeia ce ar fi nesocotit această virtute și ar fi intrat în căsătorie, după ce a fost întinată, își perdea ori ce drept la protecțiunea legii și era chiar condamnată la moarte, dacă lucrul se adeverea cu probe. „Atunci ea să fie scoasă înaintea ușii casei părintelui ei, și oamenii cetății, să o ucidă cu petre, fiind-că a făcut nebulie în Israil, desfrînînd în casa părintelui ei, și așa, să se curățe răul din mijlocul poporului“. — Tot același preț se pune și pe castitatea femeii măritate,

1) Deut XXII, 28—29.

2) Deut XXII, 22.

3) Levit XIX, 29.

4) Deut XXIII, 17—18.

căci fiind prinsă în adulter, săvârșit cu deplină libertate și voință era condamnată la lapidare ¹⁾.

Chiar desfrinarea ordinară, săvârșita de un bărbat cu o sclavă, încă este pedepsită cu asprime, căci ambii culpabili erau bictuiți; iar bărbatul era obligat să mai aducă la ușa cortului și un sacrificiu de curățire pentru *vină* ²⁾.

Moisi nu se mulțemi, numai prin dispoziții aspre și prin rigori legislative, de a înlătura rălele, ce bintuiau pe poporul Iudeu; dar pentru a asigura familiei în viitor o viață morală curată, caută a înlătura însăși cauza principală, ce produsese desordinea și înjosirea în relațiile dintre sexe, și ast-el oprește Iudeilor cu desăvârșire contactul și mai ales încuscirea cu Canaanii, popor idololatra și foarte inclinat la imoralitățile sexuale ³⁾. La aceste popoare însăși legea naturei era calcată în picioare, căci respectul și rușinea nu mai exista nici între părinți și fiu, nici între frați și surori, și cu atât mai puțin între ceilalți consingeni; ba încă, degradarea ajunsese pînă la ultima treaptă, „se alăturaseră cu dobitoacele și se asemanaseră lor“, după cum țice Psalmistul.

Moisi temându-se, ca nu cumva neamul său, să se molipsească și de aceste fără de legi . . . . pe care avusese ocaziune a le vedea și la Egipteni, în numele lui Dumnezeu, ordouă fiiiilor lui Israel, zicînd: „După datinele din pămîntul Egiptului, unde ați locuit, să nu faceți și după datinele pămîntului Canaan, întru care pre voi vî voiu duce, să nu faceți și după legile lor să nu umblați, ci judecățile mele să le faceți și legile mele să le păziți . . . . pe care de le va face omul, viu va fi într'însele. Eu sînt Iehova. Omul să nu se apropie de nici o rudenie aproape a sa, ca să-i descopere goliciunea ei. Eu sînt Iehova! Goliciunea părintelui tău și goliciunea mamei tale să nu o descoperi, mumă îți este . . . . Goliciunea surorii tale, fîca părintelui tîu, sau fîca mamei tale . . . să nu o descoperi. Goliciunea fetei fiului

1) Deut. XXII. 21—22.

2) Levitic XIX. 20—21.

3) „ XVIII 21; XX 23 Deut. XVIII, 12.

tău, sau a fiicei tale să nu o descoperi, că goliciunea ta este. — Goliciunea surorii părintelui tău . . . sau a mamei tale să nu o descoperi. Goliciunea fratelui părintelui tău să nu o descoperi, de femeea lui să nu te apropii. Goliciunea nurorei tale să nu o descoperi, femeea fiului tău este. Goliciunea femeii fratelui tău să nu o descoperi, goliciunea fratelui tău este. Goliciunea vre-unei femei și a fiicei ei să nu o descoperi; pre fiica fiului ei și pre fiica fiicei ei să nu le iei, ca să le descoperi goliciunea lor, rude sînt; aceasta-i desfrînare. Și femeie pe lingă sora ei să nu iei pentru a o amări, descoperind goliciunea ei, fiind ea în viață . . . . și cu femeea aproapelui tău să nu te împreună, întinându-te cu dînsa . . . . (urmează și alte desfrînări, care după zisa apost. Paul, rușine este a le și grăi) . . . . Cu nici una dintr'insele să nu vî întinați, că prin toate acestea s'a întinat națiunile, pe care eū le alung de dinaintea voastră. Și pămîntul s'a întinat și eū fără-de-legea lui o pedepsesc . . . . Deci, păziți legile mele și judecățile mele și să nu faceți nici una din aceste urăciuni, nici pămînteanul, nici străinul ce petrece între voi . . . . că ori-cine va face vre-una din aceste urăciuni, sufletul acela, care va face aceasta, stărpise-va din poporul său" ¹⁾).

Crimele săvîrșite cu rudele mai apropiate sînt amenințate cu pedeapsa mortală, iar cele sevîrșite cu rudele mai departate numai cu stărpiciune ²⁾).

Căsătoria unei femei, după ce a rămas văduvă prin moartea soțului și de la dînsul nu i-a rămas nici un copil, era permisă cu fratele fostului ei soț, sau în lipsa acestuia, cu ruda cea mai apropiată. Aceasta însă numai în interesul continuității firului genialogic și pentru a nu se înstreina averea familiei, — pentru care și primul născut din această a doua căsătorie era considerat ca fiu al primului soț și intra în toate drepturile acestuia. Această căsătorie se numește: „căsătorie de liverat“

1) Levitic XVIII, 3—30.

2) Idem XX, 11—21.

(căsătorie cu cumnatul) și care era în uz și la Romani pentru aceleași motive ¹⁾.

Pe lângă aceste și multe alte proibițiuni speciale, voea lui Dumnezeu se manifestă, în general și în modul cel mai precis, nu numai în contra unirilor sexuale nelegale, dar chiar și contra dorinței, care ar da naștere unor ast-fel de neorîndueli. Așa în legea fundamentală dată Judeilor pe muntele Sinai, prin porunca a șaptea se oprește expres adulterul, iar prin porunca a noua se oprește chiar și *dorința pentru femeea aproapelui* ²⁾.

Pentru ca să se arate încă și mai mult gravitatea păcatului purces din dorința trupească, Moisi zice, că chiar unirea cu soția legitimă atrage după sine necurația trupească și sufletească în timp de o zi, cînd nu era permis a se apropia de cele sfinte ³⁾, și deci cu atît mai mult încă, unirea care sînt uricioase și detestabile în ochii lui Dumnezeu.

Ast-fel prin dispoziți, proibițiuni, și amenințări de tot felul, pe de o parte, din punct de vedere material, face ca cu greu să se mai continue obiceiunța poligamiei, iar pe de altă parte și moralmente dispune pe Israiliți la desgust și oroare despre tot ce este neplăcut lui Dumnezeu și înjosește demnitatea omului, și în special pe a Israilitului. Moisi mai departe interzice poligamia chiar și regilor, ⁴⁾ ca un rău, a cărui urmări sînt cele mai dăunătoare atît religiozității, cît și ordinii sociale. Aceasta o face mai ales, pe de o parte, pentru că regii prin pozițiunea lor erau mai mult sau mai puțin scutiți de greutățile ce intenționase Moisi a le pune celui ce și-ar fi luat mai multe soții; iar pe de altă parte, pentru ca, poporul vedînd că și celui mai înalt personaj din stat nu-i este permis a face aceasta, cu atît mai mult, el nici trebuie a cugeta la așa ceva.

Senzualismul escesiv la care omenirea s'a dedat,

1) Deuteron. XXV 4—10. Idem Archiol. bibl. de I. Onciu p. 305—306, și Buțureanu p. 635.

2) Exod. XX. 14 și 17 și Deuter. V, 18 și 21.

3) Levit. XV. 18.

4) Deuter. XVII, 17.

prin înstreinarea sa de la Dumnezeu, a dat ca fruct imediat poligamia. Barbatul dispunând de puterea brutală și nefiind stăpînit de legea divină, își dă curs liber poftelor sale, se impune sexului mai slab, îl dominează și-l reduce la complectă aservire, femeia astfel ajungînd un obiect ce se poate vinde și cumpara, ce se poate lua și arunca după plac. Satisfacțiunile bestiale la om fiind foarte capricioase și îndestularea lor avînd ca condiție voluptatea și grațiile tinereții, era natural, ca acest bărbat să nu se mulțemească cu mai multe femei de odată, ci cîrînd desprețuind pe acestea, să dorească altele. Aceste femei ușor găsite, și celelalte devenind o sarcină pentru el,—stăpînul absolut putea să le alunge, sau chiar să le vîndă, ne fiind legat de dinsele prin vre un simțimînt nobil spiritual.

Răul acesta prinsese rădăcini, cu atît mai mult, cu cît era mijlocul cel mai comod pentru satisfacțiunea orgiilor trupești, și nu impunea sarcinîi barbatului.

Dacă poligamia în sensul strîns al cuvîntului era un lux mai mult al celor bogați, apoi poligamia succesivă (divorțul) era posibilă ori cîrui barbat.

Moisi găsește înrădăcinată la Iudei precum poligamia, tot așa și alungarea capricioasă a soției, și știind că aceasta este un pericol tot atît de primejdios pentru buna starea familiei și pentru trînicia statului, ce voea să întemeeze,—cu aceiași prudență, cu care se silește a înlatura pe cel întăi rău, procedează și pentru acest din urmă, condemnînd defacerea căsătoriei, cînd nu erau destule și serioase motive.—Fiind-că nu putea combate răul direct, tot *pentru învîrtoșarea inimii poporului*, cum atestă și Iisus Christos mai tîrziu, ¹⁾ se silește, cel puțin, a căuta mijloace de a îngreua pe cît posibil aducerea lui la îndeplinire. Așa, chiar dacă să mai permite barbatului dreptul de a-și lăsa soția, numai cînd va găsi la ea ceva *rușinos, grețos ori uricios*, ²⁾

1) Matei XIX. 8.

2) Deuter. XXIV 1. Expresiunile ne fiind destul de clare, au dat loc la interpretări diferite așa: Școala numită *Șamaî* înțelegea adulterul; iar școala *Hîel* din contra credea că prin expresiunea lui Moisi, trebuie a se

totuși căsătoria nu se considera ca desfăcută, de cit atunci cind barbatul dădea femeii *carte de despărțenie*. Pentru ca cineva însă, să-și procure o asemenea carte, în acele timpuri, era cu mult mai greu, de cit cum se poate capata astăzi o hotărîre judecătorească în asemenea senz..., căci după cum se știe arta de a scrie nu era cunoscută de cit de puțin învățați, numiți cărturari, și aceștia de ordinar erau preoții, explicatorii și păzitorii legii. Aceștia pe lângă greutățile ce făceau barbaților, cari aveau nevoie de asemenea cărți, apoi pătrunși fiind de spiritul legislațiunii mozaice, cu siguranță, interveneau pentru aplanarea discordiilor din familie. Așa că, până cind un barbat putea să dea femeii sale cartea de despărțenie, îi trecea și supărarea. Apoi, chiar dacă cu toate greutățile, barbatul ar fi reușit a-și procura acea carte, desfacerea căsătoriei încă nu era definitivă, până cind femeea nu părăsea casa conjugală, și de care drept, fără îndoială, — ele profitați mai ales, dacă erau și însărcinate. ¹⁾

Dispozițiunile mozaice, în această privință, pe lângă partea lor materială, nu lipsesc a scoate în evidență și partea morală. Căminul conjugal, familia Ebreului, trebuia să fie curată de orî ce întinăciune străină. Barbatul ce-și alungă soția, era ca și responsabil moralmente de contactul sexual, ce ar fi avut femeea, după ce fusese lasată, și de aceea, dacă în urmă, ar fi revenit asupra hotărîrii sale și ar fi voit a o relua, nu mai putea face aceasta, de cit numai dacă, acea femeie în timpul văduviei sale, nu ar fi avut un alt barbat. Așa Moisi hotărăște: „Barbatul ei cel d'întăi care o lasă, nu poate a o lua, ca iarăși să-i fie femeie, după ce ea s'a întinat, (dacă a avut un alt barbat) că urăciune ar fi aceasta înaintea lui Iehova, și tu să nu aduci păcat peste pămîntul, ce țil-a dat Iehova, Dumnezeuul tău, de moștenire“ ²⁾.

Din această privire asupra raporturilor dintre bar-

înțelege orî ce lucru neplăcut barbatului, de unde se și vede tendința către laxism;—Is. Chrs. a confirmat cea întăi opiniune. (Veđi Archiol. bibl. de I. de Onciu p. 310.

1) Consultă Archiol. biblica loc. cit.

2). Deut. XXIV. 4.

bat și femei la Iudei, putem să ne facem o idee suficientă despre starea morală a familiei.

În adevăr, Iudeul de și pastra, mai mult ca oricine, amintirea tradiției sfinte despre unirea ce existase între om și Dumnezeu; totuși chiar și el a trebuit să se supună urmărilor pacatului strămoșesc și să-l vedem a-servit trupului, dedat la poligamie și inclinat la tot ce naște din egoismul senzual; — iar ca urmare a acestora, să vedem pe femei înjosita și umilită, supusă capriciilor barbatului și redusă la un rol cu totul secundar.

Providența divină, după ce lasă pe om un timp, să experimenteze și să facă proba nepulincioșiei sale, — în vederea mântuirii generale, — își manifestă voința prin organele inspirate și arată omenirii normele vieții, pregătind-o către perfectă reabilitare și sfințenie.

Omul în întreaga sa ființă trebuia să slujască de locaș Dumnezeirei și de aceea fu pregătit și trupește către o curățenie vrednică, de Cel ce era să se intrupeze. În acest scop, privirile și atențiunea trimișilor Divinității se îndreaptă pe cât asupra curățeniei sufletești pe atât și asupra celei trupești, silindu-se a moraliza familia și pe cei ce o compun.

Mi-ar fi imposibil a arăta aici, cum Economia divină, în întreaga viață a poporului iudeu, neîntrerupt și în toate ocaziunile, prin sfințit și dreptit săl, pe de o parte a combătut și a prezentat în colorile cele mai negre senzualitatea și degradarea trupească, ca cauză a tuturor nenorocirilor și durerilor; iar pe de altă parte cum a înălțat și a laudat curățenia și sfințenia castității, fie familiară, fie personală, care ridică pe om și-l face demn de menirea sa.

Înainte de a închiea această parte, mă voiu mărgini numai a pune înainte un mic pasaj, dintr'o prea frumoasă îndemnare la curățenia trupească, ce se găsește în proverbele lui Solomon și în care prin cu'oriv și mișcătoare, se arată fiilor lui Israil, cum trebuie să se ferească de ocaziunile ce duc la desfrinare :

„Fiiule, ia sama la înțelepciunea mea, (divină)

Și pleacă urechea ta la mintea mea,

Ca să fit cu prevedere,
Și buzele tale să păstreze știință.
Căci, ca din fagur de ar curge mierea din buzele fe-
meii streine,
Și mai neted de cit uleiul de ar fi ceriul gurei sale,
Dar amare ca pelinul sînt urmările cu ea,
Străpungătoare ca sabia cu două tăiușuri.
Picioarele ei duc la moarte,
Pașii ei ies la mormînt.
Ca să nu prevedîi calea vieții,
Schimbacioase sînt cărările ei, ca să nu le poți cunoaște.
Deci fiilor ascultați-mă,
Și nu vă abateți de la cuvintele gurii mele.
Depărtează calea ta de la dînsa,
Și nu te apropiea de ușa casei ei!
Ca nu cumva să dai floarea vieții tale altora,
Și anii tăi celui crud.

.....
Și tu pe urmă să gemi,
Cînd carnea ta și corpul tău vor peri;
Și să nu zici: „O, cît am urît învățătura,
Și inima a desprețuit îndemnul.
N'am ascultat de vocea învățătorilor mei,
Și n'am plecat urechea mea la cei ce mă învățau!“
.....
Bea apă numai din fîntina ta.

.....
Izvorul tău, fie bine-cuvîntat,
Și te bucură de femeia lineretei tale,
Și ea să te îndestuleze totdeauna,
Și numai în iubirea ei să te desfătezi.
Și de ce ai voi fiule, să te desfătezi de o străină?
Și să înbrățișezi sinul unei alteia?
Căci căile fie-căruia sînt înaintea ochilor lui Iehova,
Și el compănește cărările lor.
Pînă cel nelegiuit înseși fără de legile sale îl vinează,
Și în înseși funiile păcatelor sale se prinde.
El din lipsa de învățătură va muri,

Și se va rătăci în multa sa nebunie.
Fiule, zi înțelepciunei: „Fii sora mea“ !
Și cheamă „amică“ mintea,
Ca să te ferească de femeia altuia,
De streina, care lingușește cu cuvintele ei.
Căci o groapă adincă este meretricea,
Și un puț strîmt femeca străină.
Ea pîndește ca un hoț,
Și face pre mulți bărbați necredincioși
A cui sint vaetele ? A cui sint oftările ?
A cui sint svezile ? A cui sint plingerile ?
A cui sint zdrobirile în zadar ?
A cui ochi sint slăbiți ?

. . . . . “ 1)

b) Raportul dintre părinți și fii

În starea primitivă a familiei, cînd părintele era regele și pontificele ei, el avea putere absolută de viață și moarte asupra celor de sub acoperemîntul domestic. Dacă autoritatea nemărginită asupra femeii și asupra sclavilor provenise din abuzul de putere a capului de familie, apoi aceeași autoritate asupra fiilor se desvoltă din dreptul natural și care după cum a existat la toate popoarele, a existat și la Ebrei pînă la darea legii.

Legea mozaică stabilind principiul că totul din univers aparține și depinde de Dumnezeu și deci El fiind stăpînul absolut, omul nu poate exercita autoritatea de cit în mod relativ. Puterea capului de familie este mărginită atît față de femeie și de sclavi, cit și față de fii, fără însă a-i jigni autoritatea necesară ce i se cuvine în familie, facînd ast-fel numai abuzul imposibil. Părintele nu mai poate ridica viața nici chiar fiului celui mai desordonat și îndîrătnic, deși ar fi încercat toate mijloacele de a-l corecta și moraliza; are însă dreptul de a-l acuza (chiar acuzarea trebuia să se facă în unire cu

1). Proverbe cap. V, XXIII 27—30.

mama și prin aceasta chiar se pune oare-care stavilă severității tatălui, avându-se în vedere sentimentalismul mai dezvoltat al mamei) înaintea bătrînilor cetății, și numai acesteia judecând vina, ce i se imputa, puteau să-l condamne chiar și la moarte¹⁾. Totuși autoritatea părintelui se continuă asupra fiilor, chiar după căsătoria lor, mai ales dacă ei rămăneau tot în casa părintească.

Față de fete autoritatea părintească era mai mare, întru cît părintele putea să le mărite după cine îi convenea și după cine îi plăcea, fie ca soție legitimă, fie ca concubină, nu putea însă să o vîndă la un popor de neam străin²⁾.

Cu toate acestea însă avem exemple în sf. Scriptură, din care se vede, că la măritiș era consultată și voința fetei; așa, cînd Abraam trimise pe Eliazar în Mesopotamia spre a aduce soție fiului său Isac, nu obținu pe Rebeca, de cît după ce fu consultată. Așa Betuel părintele fetei și Laban fratele ei la cererea lui Eliazar răspund: „Să chemăm pe fată și să-i întrebăm voea din chiar gura ei.“ Și chemând pe Rebeca îi ziseră: „vrei tu să mergi cu omul acesta?“ iar ea răspunse: „merg“³⁾. De unde rezultă că dacă în această privință părintii aveau drepturi nemărginite, apoi ele se exercitau după caracterul părintelui mai mult sau mai puțin sever.

În ceia ce privește moștenirea părintească, fiul cel întâi născut avea o deosebită prerogativă, așa că el primea nu numai o îndoită parte din avere, dar avea și oare-căre drepturi și prerogative în familie, continuând autoritatea părintească. Cei alți fii aveau dreptul la părți egale și numai aceia erau excluși, acărora mamă s'ar fi făcut culpabilă de necredința conjugală. Fetele moșteniau numai în lipsa fraților și atunci erau datoare a se mărita cu un consingean, (exceptând rudele oprite), ca nu cumva proprietatea să treacă la altă seminție⁴⁾.

1) Deuteron XXI, 18—22. consult. Onciu op. cit. pag. 314 și H. Butureanu p. 137—138.

2) Exod XXI, 7—8.

3) Facerea XXIV, 57—58. vezi și vers. 5

4) Numer. XXXVI, 1—11.

Dreptul de întâi născut la Iudei era un drept sacru—și fiind-că adesea părintele având mai multe femei, se putea să fie influențat de una din ele și să acorde acest drept unui alt fiu mai mic, Moisi, tot în interesul de a înlătura posibilitatea nașterilor din mai multe femei și a face pe Ebreu să aibă numai o singură soție, hotărăște: „Că dacă un barbat va avea două femei, una iubită și alta urită și ele îi vor naște fiți și fiul cel întâi născut va fi al celei urite; atunci la ziua, când el va împărți fiilor săi averea sa, nu va putea face întâi născut pe fiul celei iubite, înaintea fiului celei urite, care este cel întâi născut“¹⁾.

Conform bine-cuvintării divine, dată celei întâi familii (I M. 1, 28) precum și promisiunilor date patriarhilor Abraam, Isac și Iacob, că seminția lor se va înmulți ca pulberea pământului și stelele cerului, Iudeul considera înmulțirea copiilor ca o mare bine-facere ce-rească revarsată asupra familiei sale, după cum cântă și psalmistul:

„Fericit este cel ce se teme Domnul,

„Cel ce umblă în căile lui,

„Femeia ta (va fi) ca o vie odrăslită în laturile casei tale.

„Iată, așa se va bine-cuvîntă omul, care se teme de Domnul“²⁾.

Și din contra lipsa copiilor în familie și stărpeciunea femeii era considerată ca o pedeapsă Dumnezeiască și rușine, și de aceia vedem mai ales femei care mergând la templu, cu lacrimi se roagă lui Iehova să le dăruiască fiți (I Sam 1, 7. Luca 1, 25). Ast-fel în familia Iudeului copiii produceau o înaltă mulțămire și erau în-cunjuțați cu deosebită îngrijire.

Nu s'a vădut la acest popor sevîrșindu-se acele crime monstroase, ce întrec în sălbătăcie chiar și pe animalele cele mai feroase, și care de ordinar și public se practicaū la popoarele idololatre, adică ca părinții să-și fi

1) Deuter XX. 15—17.

2) Psl. 128, 1—5

ucis, sau să-și fi aruncat copiii pentru a scăpa de greutatea creșterii lor.

În istoria acestui popor nu se ved de cît două cazuri, cînd o mamă să-și sfășie pe propriul său fiu. Aceste fapte deși de o cruzime înfiorătoare, însă sînt sevîrșite în împrejurări și condițiuni cu totul excepționale și anormale. Primul caz îl întîlnim în timpul impresurării Samariei de către Benadad, regele Siriei, și cînd populația cetății ajungînd la o extremă foamete, două femei din cetate se înțeleg între ele, ca pentru a scăpa de o moarte sigură, să-și minince copiii pe rînd. În adevăr, una din ele își taie copilul și-l minincea în tovărășie cu cealaltă. Cînd vine însă și rîndul aceștiea, să sevîrșiască aceiași crimă, simțimîntul de mamă nu o lasă, și așa refuză sevîrșirea odiosului act. Atunci cea întai femeie se plînsese regelui din Israil Ioram, care înfiorîndu-se de această crimă bestială își sfășie vestmintele și se îmbracă cu sac. . . (semnul doliului la Ebrei)¹⁾. Al doilea fapt de felul acestuia, petrecut în aceleași condițiuni se întîmplă în anul 70 al erei creștine, cînd Tit încunjură și distruse Ierusalimul pentru tot-deauna²⁾. Imprejurarea că Moisi a fost aruncat de mama sa pe apa Nilului, nu se poate considera ca o denaturare a simțimîntului matern. Iacobeta mama lui Moisi ne mai putînd apăra copilul de rigoarea dispozițiilor Faraonului Egiptului, luă toate precauțiunile ca copilul să fie bine apărat. Chiar coincidența cu baia fîcei lui Faraon, care tocmai avea de servitoare pe Mariam, sora copilului, intervenirea aceștiea pentru a-i căuta o mîncă și care a fost găsită tocmai în persoana mamei copilului, ne dau a înțelege că totul a fost aranjat mai dinainte cu multă precauțiune și prudență, tocmai în interesul salvării copilului³⁾.

De asemenea nu s'a vădut la Ebrei nici obiceiul, ce se practica la idololatri de a se sacrifica copiii în onoarea Zeilor, pe care obiceiul Moisi îl prezintă ca ceva

1) II Regi VI, 28—30

2) I. Flaviu

3) Exod II, 2—10.

detestabil și ia toate precauțiunile, ca să nu se introducă și la poporul său. Așa în Levitic ordonă: „*Și din sămînța ta să nu treci lui Moloc, și să nu profanezi numele Dumnezeului tău*“ . (c, 18, 21) Mai departe adaugă: „*De va fi cineva dintre fiii lui Israil, sau dintre străinii, cari locuesc în Israil, cari să dea din sămînța sa lui Moloc, acela să se omoare, poporul pămîntului să-l ucidă cu petre*“ . (20. 2). „*Tu să nu faci așa lui Iehova Dumnezeul tău, cum aceștia (națiunile streine) facură Zeilor lor, toată urăciunea, tot ce urăște Iehova, că ei, chiar și pre fiii lor și pre fetele lor le arseră cu foc Zeilor*“ . (Deuter c. 12, 31 și c. 18, 10).

Votul pe care l-a făcut Iefatae, cînd a mers contra Amoniților, „că dacă Iehova îi va ajuta, să învingă pe dușmanii națiunei sale, el îi va oferi ca olocaust la reîntoarcere, ceia ce-l va eși întâiu întru întîmpinare din casa sa“; iar aceasta se întîmplă să fie tocmai unica sa fiică, care vine să-l felicite pentru izbîndă. Acest vot zic, nu se poate presupune, că ar fi fost un sacrificiū singeros, ci de sigur acest dar oferit lui Iehova a constat în o *perpetuă virginitate* a ficei lui Iefatae. Adevărul acesta reesă din faptul, că această copilă își cere voie de la părintele său, ca să meargă în munte cu tovarășele sale spre a-și plînge virginitatea, în timp de două luni¹⁾. Tot acest înțales rezultă și din alte locuri din v. Testament, de unde se vede că părinții, din devoțiune către Dumnezeu, își aferosiaū copiii lui Iehova punându-l în serviciul templului, pentru un timp hotărit, sau chiar pentru toată viața lor și care lucru la Ebrei era foarte fregvent, ceia ce în urmă a trecut și în creștinism. Apoi chiar dacă am presupune că Iefatae, din oarecare considerațiunii, ar fi voit a înțelege prin votul său un sacrificiū singeros, aceasta nu s'ar fi putut realiza, căci marele Arhieret, păzitorul legii divine, avînd și timpul material de două luni, cu siguranța trebui să in-

1) Judecat XII, 30—40.

tervină și să se opună la efectuarea lui ¹⁾, mai ales că legea oprea riguros aceasta.

Ebreul privind pe fiul său în familie ca pe un dar dumnezeesc, el afară de simțimintele afectuoase sădite în mod natural în inima părintelui, considera ca o datorie sfântă îngrijirea și creșterea copiilor, și care datorie se referea imediat la Dumnezeu. De aceea pe lângă că nu se vedea la ei monstruozițată, ce vom vedea că se practica la popoarele idololatre, fie zise chiar și civilisate, ... din contra ei arată o deosebită sollicitudine, nu numai pentru creșterea fizică a copiilor, dar încă și mai mult pentru educațiunea religioasă morală a lor. — În primii ani ai copilăriei mama îngrijește și crește pe fiul ei. Fetele dacă continuă a rămânea tot sub îngrijirea mamei lor până la măriș, băeții însă trecea sub privigherea imediată a tatei, care le făcea instrucțiunea ori el singur, ori prin anumite persoane însărcinate cu aceasta. Obiectul principal al instrucțiunei la Ebrei este *cunoștința legii dumnezeiești*; iar al educațiunei este *înrdăcînarea în sufletul copilului frica de Dumnezeu, ca început al înțetepciunei*, care este cea mai sigură și suficientă garanție pentru formarea unui membru corect și cinstit în societate ²⁾.

Autorul legii naturale sădind în inima părinților afecțiunii și simpatii pentru fiul lor, și care se manifestă prin o dragoste ne exprimată, îngrijiri și sacrificii fără samăn, a sădit de asemenea și în inima copiilor simțimintul respectului și al recunoștinței pentru părinții lor. Aceste simțiminte, de o parte și de alta, se arată în toată splendoarea lor, numai cînd omul este în starea de curățenie morală și în starea grației.

Legea divină a vechiului Testament deșteaptă pe părinți și-i ține în marginele datoriilor față de fiul lor; de asemenea ea nu uită a atrage și acestora severa luare aminte la supunerea, respectul și îngrijirea, ce da-

1) Consultă „Arhiolog biblică de H. Buțureanu p. 91, nota III.

Consultă „La femme physiologic histoire morale“, p. 113, par P. Belouino și „Les familles bibliques“ (conferences) par R. C. A. Matignon

2) Consultă. I. de Onciú, op. citat, p. 151 și H. Buțureanu p. 137.

toresc părinților lor și care este condițiunea cea mai esențială în menținerea ordinii și a buneii stări familiare.

Din acest punct de vedere, trebuie a observa de la început, că dacă în raporturile dintre barbat și femei, legea mozaică recunoaște oare-care diferență de superioritate între unul și altul, bazată aceasta fie pe legea naturală, fie pe considerațiunii sociale adinc înrădăcinate,—apoi față de copii, această diferență dispore cu totul,—și atit lara cît și mama se bucură perfect de aceeași considerație și respect în ochii copiilor.

Ambii părinți se consideraū față de copii ca locotiitorii lui Dumnezeu pe pămînt, și de aceia chiar în Decalog datoriile față de părinți urmează imediat după cele către Dumnezeu.

Respectul arătat părinților este condițiunea *sine qua non* pentru viața îndelungată și fericirea copiilor pe pămînt. Prin a cincea poruncă din Decalog, Dumnezeu ordonă: „*Cinstește pe talăl tăū și pre mama ta, pentru ca zilele tale să fie multe pe pămîntul, pre care ți-l dă ție Iehova, Dumnezeuul tăū.*“ (Exod. XX, 12). Cînd Moisi în Deuteronom mai adaugă și alte legiuri, iar pe unele caută ale clarifica mai bine, zice: „*Cinstește pe părintele tăū și pre mama ta, cum ți-a ordonat Iehova, Dumnezeuul tăū pentru ca zilele tale, să fie multe și ca să-ți fie bine în pămîntul, pe care ți-l dă ție Iehova, Dumnezeuul tăū.*“ (C. V, 16).

Pe lîngă această obligațiune directă din Decalog, în literatura ebratică găsim îndemnuri admirabile la stima și ascultarea, ce fiii datoresc părinților, așa în Levitic (C. XIX v. 3) cetim: „*Fie-care să cinstească pre mama sa și pre părintele său, și sabatele mele să le păziți. Eu sînt Iehova, Dumnezeuul vostru.*“ Iar în cartea proverbelor: „*Ascultă fiule învățătura părintelui tăū și nu părăsi sfaturile mamei tale, căci cunună plăcută ele vor fi pentru capul tăū, și lanț de aur împrejurul gitului tăū.*“ (I, 8—9, IV 1).

„*Păzește fiule sfatul părintelui tăū și nu părăsi învățătura mamei tale; leagă-le deapurare de inima ta, și le prinde în jurul gitului tăū. Cînd vei merge,*

ele te vor conduce, cînd vei fi culcat, vor veghea asupra-ți, cînd te vei deștepta, vor vorbi cu tine, căci ca o candelă este sfatul și lumină este învățătura.“ (c. VI; 20 — 23).

Importanța acestor datorii, atît pentru ordinea familiară, cît și pentru ordinea publică, a forțat pe legiuitorul Moisi a face și amenințări și încă din cele mai aspre, contra celor ce ar fi neconsiderat respectul sfînt față de părinți și ar fi cutezat a-î necinsti cu fapta saū chiar cu cuvîntul: „Tot cel ce va bate pre tatăl saū, saū pre mama sa, acela să se omoare.“ (Exod. c. 21, 15). „Tot cel ce va blestema pre tatăl saū saū pre mama sa, să se omoare; a blestemat el pe părintele saū, saū pre mama sa, sîngele lui asupra tui.“ (Levit. c. 20, 9). *Blestemat să fie cel ce va desprețui pe părintele saū saū pre mama sa, și tot poporul să zică: „amin.“* — (Deuteron. c. 27, 16); „Cel ce blestemă pre părintele seū, saū pre mama sa; lumina aceluia stîngese-va în întunericul cel mai profund.“ (Proverbe c. 20, 20).

Din cele ce am expus se vede cu prisosință, că dacă în mijlocul poporului iudeū stă sămînța răului, ca o urmare în primul loc a denaturărei morale a omului prin păcatul original; iar apoi ca o consecință inevitabilă a contactului cu popoarele idololatre, care nu mai aveau nimic sfînt în sufletul lor; — totuși prin legea divină morală dată acestui popor se urmărește într'un mod constant și energic, pe de o parte desrădăcinarea răului, iar pe de altă parte prepararea spiritelor la o viață deplină sfîntă și morală a familiei, care era să se realizeze prin Mîntuitorul Iisus Christos.

§ 5.

Moralitatea familiei la cîte-va din popoarele idololatre din Africa și Asia.

După cum am vîdut în paragraful precedent, familia la Iudei poartă cu sine pecetea păcatului, și dacă mai

mult sau mai puțin se menține pe marginea prăpăstiei și încă nu se precipită cu desevirșire în abizul profundei imoralități, aceasta se datorește numai intervențiunii divine, care, prin legea morală și prin amenințări cu pedepse aspre, a putut oare-cum, să prevină complexul dezastru și să mențină oare-care echilibru în lupta aprigă dintre aspirațiunile spirituale, și animalitatea brutală și senzuală a omului.

Nu tot așa se petrec lucrurile la popoarele, care s'au îndepărtat cu desevirșire de la adevăratul Dumnezeu și care pentru aceasta, au fost lăsate să trăiască după poftele inimii lor¹⁾.

Priveliștea ce ne oferă aceste popoare, în ceia ce se atinge de starea morală a familiei, dacă se mai poate numi familie, este mai mult de cât îngrozitoare. Omul de astăzi nu este în stare a'și explica, cum a putut ajunge acest rege al universului la atita degradare și rușine.

Dacă însă nu poate exista nimic sfânt și nobil fără Dumnezeu, de asemenea, tot ce este detestabil și degradator este posibil, acolo unde legea sa lipsește.

O scurtă privire asupra stărei morale a femeii și copiilor în căminul familiar la cite-va din aceste popoare, fie zise chiar și civilizate, ne va da măsura acestei înjosiri, pentru a putea aprecia apoi mai bine, ceia ce creștinismul a făcut în general pentru familie și în parte pentru membrii ei.

Omenirea împrăștiindu-se pe toată suprafața pământului, duce cu sine suvenirea primelor evenimente. Pretutindene popoarele anticității păstrău tradițiunea pacatului original și însuși barbatul devine față de femeie executorul sentinței fatale, supunând-o puterei sale pînă la sclavajul cel mai umilitor și reducând-o la ultima degradare.

La Egipteni, popor foarte renumit prin cultură, arte și științi, poligamia era permisă tuturor claselor sociale. Ea nu era oprită de cât clasei prolești, din care

1). Rom. I, 21 sq.

se vede, că în mod instinctiv se mai păstrează o slabă licărire a adevărului primitiv. Incestul era permis și practicat de către toți, ba încă era chiar impus regilor. Așa Ptolomeu Dionisiu se căsătorii cu sora sa Cleopatra. ¹⁾ Aceasta rușinoasă unire nu se mărginea numai între frați și surori, dar se practica chiar între părinți și fiu, și pe care fapte Moisi le oprește a se sevîrși de către Iudei. ²⁾

La serbătorile lor, se aduceau cu pompă religioasă cele mai ordinare și rușinoase embleme ale voluptăților senzuale, ceia ce denotă, că totul se sevîrșia sub scutul religiei, iar animalele cele mai senzuale se adorau ca zeități. ³⁾

Herodot spune că femeile egiptene ajunseser la atita înjosire, în cît se prostituiau chiar cu animalele. Aceasta rezultă și din prohibițiunile și amenințările adresate de Moisi poporului iudeu, (locurile citate în urmă). Și tot același lucru îl afirmă și Plutarch. ⁴⁾

Conrupția era atît de profundă la acest popor, în cît se dice, că chiar corpurile femeilor moarte nu se încredințau înbalsamatorilor, înainte de a fi trecut în putrefacție, de teamă de a nu fi profanate.

Comunismul femeilor era răspîdit la multe popoare din Africa. Așa, Strabon istorisește că Trogloditiții, popor ce locuia pe lîngă Marea Roșie, trăiau în triburi și că femeile erau în comun și tot astfel și copiii, și numai șeful tribului era exceptat de la această regulă. — Asemenea femeile erau comune la popoarele Etiopene, la Agatirși, Masagetși, etc. ¹⁾

Pe lîngă acest comunism al femeilor, vechii scriitori ne arată, că la diferite popoare și bărbații din același trib erau comuni aceleiași femei, fie ea *mamă*, *fică* sau *soră*, relațiunile lor sexuale erau publice și sevîrșite fără nici cea mai mică rușine. Strabon istorisește

1) Vezi „L'evolution de mariage et de la famille“ par Ch. Letourneau p. 82.

2) locuri citate mai sus.

3) Belouino „La femme“ p. 116.

4) C. II. § 46 edit. charpentier (cit. de Letourneau).

5) Consult. Letourneau op. cit. p. 48 și 51.

că la vechii *Arabi*, fiica unui rege din Arabia fericită, fiind de o rară frumusețe, a avut ca barbați de odată pe 15 frați ai ei, ceia-ce ne mai putînd suporta, îi în-lătură prin o stratagemă. ¹⁾

Fenicienii se prostituiau public la serbătorile zeului Adonis, iar fetele lidiene își debîndeau zestrea vîndîndu-și virginitatea. Și cele mai onorate erau acele ce abu-zau mai mult.

În Armenia înseși mamele oferiau virginitatea fiicelor lor în onoarea zeiței Anaïtis, care în urmă se mărita cu toată demnitatea și deplin mulțemite. ²⁾

La Babilonenii, fetele se vindeau public la mezat și prețul celor mai frumoase servea pentru a înzestra pe cele mai urite și infirme. Și... Herodot se minunează de o lege atît de înțeleaptă!... ³⁾ Trebuie ca umanitatea să cadă atît de jos, în cit chiar oamenii, cei mai luminați ai timpului, să nu vadă, nici să simtă cită înjosire și rușine există în aceste obiceiuri.

Babiloneanca era obligată prin chiar preceptele religioase de a se duce, odată în viața sa, la templul lui *Venus* și acolo să se dede la relațiuni sexuale cu un străin. Herodot spune că la templul acestui Zeu, femeile de ori ce condiție socieală veniau și se aranjau împrejurul templului, luând o pozițiune destul de rușinoasă; iar străinii venind își alegeau pe una din aceste femei, aruncînd un ban de argint pe genunchii ei și dîcînd cuvintele: „*invoc pe zeita Milita*“ (ast-fel se numea *Venus* la Asiro-Babilonenii); iar îndată-ce prețul sacru... era aruncat, femeia era obligată a se supune aceluia barbat, după care se reîntorcea la casa sa *plină de mulțemire, căci a satisfăcut unei cerinți religioase*... Odată ce o femeie se ducea la templu, ea nu se mai putea reîntoarce, pînă nu va avea favoarea unui barbat, așa că, cele cu un corp mai puțin atrăgător ședeau aici cîte 3 și 4 ani. ⁴⁾

1) Strabon t. XVI, c. IV.

2) Veđi Belouino op. cit. idem Letourneau (cit. Strabon).

3) Veđi Letourneau loc. cit.

4) Herodot c. I.

In insula Cypru și la Cartagena, aceleași legi erau în vigoare.

La Parți, Međi și Persi, atit sf. Iustin martirul cât și Tertulian ne spun, că Magit și regit puteau să se însoțiască cu mamele sau cu fițele lor, și religiunea consfinția aceste uniri incestuoase. ¹⁾

La Indieni femeia era atit de înjosită în cit, se zice, că se putea cumpara pentru o păreche de boi. Părintele care nu ar fi avut băeți, nu putea spera în fericirea viitoare de după moarte, căci aceasta nu depindea de faptele sale bune sau rale, ci de sacrificiul în memoria sa, numit „*Srâddha*“ și pe care nu-l puteau aduce zeilor de cit urmașii de partea bărbătească. Deci, cel ce avea numai fete era nenorocit pentru eternitate.... Pentru aceia barbatul a cărui femeie ar fi fost sterilă, sau nu ar fi născut băeți, însărcina pe însuși fratele său de a l' mîntui diu această primejdie...²⁾

Un tată, cînd i se năștea un fiu, căuta tot ce natura produce cu un gust mai dulce și mai plăcut și tot ce pămîntul are mai prețios, ca: miere, aur etc. cu care se atingea gura noului născut, însoțind aceasta cu oarecare solemnitate și cu rugăciuni și dând copilului diferite titluri ca: „*putra*“ (*mîntuitor*) „*copilul datoriei*“; căci prin el datoriea religioasă și mîntuirea eternă a străbunilor se putea realiza. ³⁾ Aceste onoruri se resfringeau și asupra mamei și între mai multe soții ale aceluiași barbat, titlul de mamă a unui băet, îi atrăgea aceștia întăetatea și respectul față de cele-lalte.

Dacă din contra se năștea o fată, domnea în casă o tăcere profundă. Nici cîntece, nici serbări religioase, nici lucruri dulci și de valoare, ca simboale ale fericirei vieței, nici un titlu, de cit pe acel de sclavă. Mama plingea și era dezolată, căci odată cu această naștere, nesiguranța și disprețul o însoția. Femeia, care

---

1) Vedi Belevino op. cit.

2) Cod. Manu. IX consulta Letourneau op. cit. p. 415

idem „Histoire morale des femmes“ par Ern. Legoumè p. 14 și 15.

3) Cod. Manu. II.

în timp de 11 ani nu ar fi născut de cît fete, era alungată din căminul conjugal¹⁾

În ceia-ce privește relațiunile desordonate sexuale la diferite triburi indiene, nu erau mai prejos de cît la alte popoare. Ei public și întocmai ca și animalile să dedau la ast-fel de desordini, iar la anumite serbători, în urma danțurilor și petrecerilor obișnuite, urma o promiscuitate generală²⁾. Voiajorul Herbert spune, că existau diferite jocuri în India, la care părinții mergînd cu fetele lor, oferiau virginitatea acestora ca un dar adus zeilor³⁾. Și aici fiica era vindută de tatăl său, iar o dispozițiune a legii „Manu“ hotăra: „Că dacă cine-va ar fi substituit cumpărătorului pe o altă persoană, în locul celei cumpărate, acesta avea dreptul a le poseda pe amîndouă pentru același preț“⁴⁾. Ori-cine avea dreptul, să-și cumpere mai multe femei și pe care le supunea stăpînirii sale absolute.

Principii și Brahmanii au fost cel mai puternic obstacol, cînd misionarii creștini au încercat să predice monogamia aici⁵⁾.

Brahmanii se însoțiau cu fete tinere, care încă nu ajunsese vîrsta măritişului și nu era lucru rar, a lua chiar mai multe surori de-o-dată.

Femeile sînt închise în locuința barbatului și sînt tratate cu o asprime extremă, pe cînd ele din contra, trebuie a se purta cu cel mai profund respect intitulînd pe bărbații lor: „stăpînul, domnul, ba chiar și Dumnezeuul meu“. Cerințele lor religioase dic: „că bărbatul pentru femei, să fie considerat ca o divinitate“⁶⁾.

Cînd un barbat murea, femeile sale, pentru a nu fi desonorate, alungate de pretutindene, private de tot, pînă și de lucrurile de prima necesitate pentru viață, erau nevoite să moară lingă corpul soțului în ziua, cînd i se făceau funerariile. Dacă corpul mortului se ardea și ele trebuiau să sufere aceiași moarte, iar dacă se

1) Cod. Mann. III.

2) Vedî Letourneau p. 53—54

3) Vedî Belouino p. 198.

4) Cod. Romm, VIII.

5) Letourneau p. 189.

6) Ibid.

înmormînta, atunci toate femeile mortului se așează în groapă cu cadavrul pe brațe și cei prezenți le acoperia pînă la gît cu pămînt, iar pentru ca să le înădușe strigătul ce le-ar fi smuls groaza de moarte, ei singuri făceau un sgomot mare, în care timp, oamenii anume însărcinați le strangulau. Aceste obiceiuri oribile existau la toate popoarele indiene¹⁾.

Barbaria indiană nu se mărginea numai la aceste bestialități. La ei exista și obiceiul omorîrii copiilor și al lepădării lor. Ce este mai mult încă, aveau credința că pămîntul adăpat și îngrășat cu sîngele și carnea copiilor, ar fi cu mult mai productiv și de aceea se îngrășau mai întai copiii, și apoi îi purta pe câmpii tăind din corpul lor bucăți de carne și aruncându-le în diferite direcțiuni, pînă la cea din urmă bucățică, și așa, rămăneau deplin mulțemiți de abundența, ce o sperau din acel pămînt! . . . ²⁾

La Chinezi femeia în toate timpurile a fost considerată ca inferioară barbatului, și ca aparținînd unei alte specii degenerate, iar aceasta avu ca consecință umilierea și sclavia ei.

Poligamia și aici era în uz. O singură femeie este considerată ca legitimă și toate celelalte sînt concubine iar copiii tuturor sînt considerați ca ai celei legitime.

Barbatul este stăpîn absolut al lor, el după voie le ține sub acoperemîntul casei sale, sau le alungă, le pedepsește, ori le vinde sub ori ce pretext și fără a da samă nimărui.

Pentru un capriciu propriu acestui popor, Chinezul nu se mulțemește cu desfigurarea ființei morale a femeii, ci și fizicește o reduce în poziție de a fi mai mult o mobilă în casa sa. Ei pun picioarele fetelor încă de mică într'un instrument, ce nu le permite a se desvolta, așa că restul corpului ajungînd la maturitate picioarele rămân ca ale unui copil mic.

Nașterea unei fete este o nenorocire pentru un chinez și se crede insultat, cînd l-ar întreba cine-va despre fiicele sale.

1) Letourneau loc. cit.

2) Consultă Belouino op. cit. 198—199.

Barbarul obiceiū de a se arunca copiii și în special fetele exista la acest popor,—și în fie-care dimineață, anumiți ciocli strîngeau* pe nenorocitele ființi, spre a le arunca într'un anumit loc, ba încă nu arare-orî erau chiar prada cânilor orî a porcilor, ce-și disputaū corpurile acestor creaturi ¹⁾).

Văduvile care renuntau a se mărita și ast-fel a cădea sub mîna unui nou tiran, se făceau preotesele zeului *Fo*, unde însă nu erau de cît obiectul celor mai scandaloase acte sexuale,—și de la care dacă s'ar fi sustras sevîrșiaū o impietate față de zeitate ²⁾).

Femeia chineză ca fiică e supusă părintelui, ca soție barbatului și ca văduvă e supusă fiului.—

Adesa Chinezul își vindea pe fiica sa, chiar înainte de vîrsta pubertății și ea prin mărițiș nu-și schimba de cît stăpinul.

Ea nu mîncă cu barbatul, sau cu copiii (de sex masculin), ci numai îi servește,—și pentru îndestularea sa nu primește de cît tot-ce e mai prost și numai cît îi dă stăpinul ³⁾).

Deși nu m'am mărginit a culege de cît puține fapte izolate și numai la cîte-va dîn popoarele Asiei și Africei totuși se vede cu prisos starea morală înjosită în care zăcea femeia.—Tot-odată trebuie încă a se ținea samă, că popoarele, despre care am amintit, ajunsese la oare-care grad de cultură și de civilizațiune.

Cît despre starea, obiceiurile și moravurile în această privință la diferite triburi barbare și sălbatice, din aceste două continente, apoi ele au întrecut cu mult pe animalile neraționale, și despre care cadrul acestei lucrări nu-mî permite a trata mai în amănunțime.

Voiū trece cu vederea asemenea și pe popoarele din America și Oceaniea, a căror stare morală se poate vedea cu prisos din operele citate ale domnilor P. Belouino și Ch. Letourneau.

Pretutindene femeia este sclavă. Poligamia, poli-

---

1) Veđi Belouino op. cit. p. 193.

2) Ibid.

3). Consult P. Belouino, op. cit. p. 195 ibid Ch. Letourneau p. 22—8230

andriea, adulterul, incestul, promiscuitatea, și prostituția, erau onorate, ba chiar sanctificate. Nimic înjositor și animalic la care omul trupesc să nu fi fost dat. Femeia, ajutorul și mîngierea dată de Dumnezeu barbatului a fost înjosită, umilită, rușinată și murdărită în noroiul desonoareii, — nenorocită sclavă, și pătata de sînge !... Ce oare i-a mai ramas ?

Ceia ce ne arată încă și mai bine nimicirea morală a femeii la popoarele idololatre este înădușirea celui mai sfînt simțimînt din sufletul ei, *simțimîntul de mamă*.

De la țărmurile Nilului și pînă la izvoarele Tigru-lui și ale Eufratului, de la Marea Mediterană și pînă în valea Indului, petrele altarelor erau pătate de sînge uman și idoli sfășeau corpurile fragede ale copilașilor, ce li se oferiau ca sâcrificiu.

Babilonenii, se dice, sînt primii, cari au introdus oribilul obicei al sâcrificiilor omenești, care se rîspîndi curînd în diferite părți ale pămîntului.

Cite ființi nevinovate se vor fi sâcrificat zeului Molok la popoarele Canaanitice! ? și de care lucru Moisi ordonă ca iudeii să se ferească.

În Syria, la poalele unui munte de lingă Hierapolis, s'a descoperit grămeți de oseminte ale victimilor pe care mamele fanatice le au sâcrificat în onoarea Junonei, zeița amorului matern.

La Cartagena se sâcrificau copii zeului Saturn, care nu era de cît Molokul Amoniților și al Fenicienilor și în a cărui statue de aramă înferbîntată se aruncau victimele, care periau în cele mai îngrozitoare chinuri. Dionisiu de Halicarnas, istoric grec contimporan cu fericitul Augustin, ne spune că aceste crușimi se practicau nu numai la Cartagena, dar și în Tyr și în unele locuri din Italia și Grecia ¹⁾.

Pe muntele Abu-Dalama aproape de Meca, tribul Arab al Coraiților înmormîntau de vii pe cea mai mare parte din fetele ce li se nașteau ²⁾

1) Vedî P. Betouino p. 119.

2) Ibid. " " "

În fața atitor selbătăcii monstruoase, mama nu putea arăta un gest de nemulțemire, nu putea da nici un strigăt, sau cel puțin un suspin de durere.

În cavernele cele mai întunecoase, locuința tigrilor și a panterelor, la animalele cele mai sălbatice, încă nu s'a vădut atita denaturare a amorului matern. La ori ce animal instinctul de conservare, această lege divină veghează asupra ființei slabe abea născută, — și numai omul flința inteligentă și liberă, chipul și asemănarea lui Dumnezeu, să se scoboare atit de jos ?!

Omenirea rătăcită din calea Domnului se dădu orbește în brațele celei din urmă înjosiri și degradări și perdu și cea din urmă scîntee a demnităței sale.

§ 6.

Moralitatea familiei la greci

Orî-care a fost starea de progres și organizațiunea socială a popoarelor, a căror moralitate familiară am aratat'o în paragraful precedent, toluși ea nu se poate compara cu progresul și desvoltarea științifică și culturală a celor două popoare mari din Europa, Grecii și Romanii, care au jucat un rol atit de important în omenire și au dominat lumea întreaga cunoscută, fie prin cultura, artele și științele lor, fie prin puterea lor politică,

Aici întunericul ce zace asupra istoriei începe a dispărea. Vedem republici și monarhii bine orînduite și temeinic organizate, în care se desvoltă o civilizațiune, ce nu se întilnește pînă acum. Artele și științele își iau zborul. Cugetători profunzi, filozofi, care caută să-și dea samă și să explice nu numai ceia ce-i încunjoară și-i impresionează direct, dar încă și cestiuile și adevărurile profunde metafizice devin obiectul speculațiunilor lor. Legiuitori care voesc să organizeze societatea, să-i tămăduască ranele și să o îndrumeze spre progresul și fericirea, cătră care omul tinde din fire.

Inteligența își ia sborul, învățații și înțelepții abundează. Voința își arată puterea sa, încit eroii patriei și

martirii ideilor primesc cununii neperitoare fiind cîntați și admirați în secole.

Făcînd o privire scurtă asupra celor ce au făcut pentru moralitatea familiei și în special pentru demnitatea femeii întreaga pleiadă a înțelepților, care au ilustrat Sparta, Corintul, Atena și în fine Roma, ne vom putea da samă mai bine despre tot ce e capabil spiritul omenesc pe tărîmul moral, cînd este lasat a se conduce numai de propriile sale puteri.

De la început trebuie a constata că și la Greci, popor ilustru în istoria omenirii antice, căsătoria nu se bazază pe principiile și fundamentile puse de Creatorul la constituirea ei. În familia greacă nu se urmărește scopul cel înalt al complectării și ajutorului reciproc al soților, ci numai scopul secundar, pe acel al reproducerii, care după cum am văzut, ușor se confundă cu acel al însoțirii animalelor.

Ideia dominantă aici este ideia de stat, de a forma cetățenii viguroși fizicește pentru apărarea și întinderea patriei, iar realizarea ei era o virtute civică, chiar cu prețul înjosirii și degradării morale a omului, și deci tot cine nu urmărește această țintă, sau nu o poate atinge, nu este folositor patriei, nu are nici o valoare.

Era foarte natural ca în statul grec, femeia să nu aibă alt rol și nici altă cinste de cit, aceia a unui instrument, a unui mijloc prin care se ajunge scopul urmărit; să nu i se dea altă importanță de cit aceia ce se da de cătră un econom părții femeiești a animalelor, din staulile sale, pentru îmbunătățirea rasei lor... Iar pe lângă aceasta, în mod fatal, trebuia să i se adauge și toată înjosirea, ce decurge din înclinațiunea sexuală, căreia e supus omul, neguvernăt de o lege morală mai înaltă, care să-i determene valoarea sa și să-l emuleze cătră un idial mai nobil.

Femeia în Grecia, încă din timpurile primitive, avea o situațiune foarte înjosită față de barbat, încît aceasta considera ca cea mai mare insultă epitetul de „*femeie*“, ce i s'ar fi adresat de cătră cineva¹⁾.

1) Iliada. II, VII, VIII (vezi Letourneau op. cit).

Barbatul își procură soția, sau prin cumpararea ei de la părinți prin plată ori prin serviciile făcute acestora, sau și-o procură prin ripire ¹⁾.

În timpurile primitive concubinatul se practica, ca ceva perinis și fără să atragă desaprobarrea publică. Dacă un barbat avea o soție legitimă, el mai putea avea în același timp și mai multe concubine, cu singura rezervă că copiii născuți din acestea, nu aveau dreptul la moștenirea părintească, împreună cu copiii din soția legitimă ²⁾.

Dacă însă mai tirziu concubinatul domestic dispăru, totuși el remase în o formă deghizată, sub numele de „*ἐταρεία*“ și de care făcu uz chiar Socrate având ca concubină pe Theodota ³⁾.

Soția adusă în casa barbatului era închisă în *genicee* și unde nu avea voie a primi de cît pe părinți, ori pe barbații, cari anume aveau permisiunea soțului. Acoalea, ele nu se ocupau de cît cu menajul și alte lucrări ce aparțin sexului lor, nu se cădeau la nici un studiu și sînt absolut inferioare soților lor ⁴⁾.

Licurg prin legile cu care înzestră Sparta, face căsătoria obligatoare, așa că un barbat, după cum trebuia să poarte armele, tot așa trebuia să se și însoare, dar această obligațiune impusă barbaților este numai dintr'un sentiment patriotic, *pentru a se da fi Republicei*. Pentru ajungerea acestui scop pe de o parte celibatarii erau expuși disprețului și deriderii publice, ne avînd dreptul nici chiar la bătrînețe de a se bucura de stima și considerațiunea, ce se acorda altor bătrîni ⁵⁾; iar pe de alta parte, se instituiră jocuri gimnastice, executate de fete tinere, care se expunea în public cu corpul gol și fără nici un acoperemînt pe ele, la care jocuri barbații tineri, după cum spune Plutarh, erau obligați să asiste, ca astfel să li se escite dorința de căsătorie.

1) Vezi Letourneau op. cit. p. 148 și 241.

2) Ibid p. 124.

3) „ p. 207.

4) Genicee se numeau la Atena casele rezervate anume pentru locuința femeilor.

5) Licurg XXXVII.

Tot în scopul înmulțirii fiilor patriei, același autor zice, că femeile erau comune, prin faptul că bărbații aveau dreptul, recunoscut chiar prin lege, de a împrumuta pe soțiile lor la amici. Opinia publică nu numai că admitea, dar pretindea și aproba ca un barbat mai în vîrstă să procure soției sale, în interesul progeniturii, un înlocuitor mai tînăr, iar aceasta era o faptă laudabilă. Copilul ori copiii născuți din ast-fel de însoțiri aveau dreptul deplin la moștenirea părintelui legitim.⁽¹⁾

Niște ast-fel de fapte laudabile.... erau stabilite atît în legislațiunea lui Licurg, cum și în a lui Solon. Acesta mai ales, în mod expres, permite femeilor bogate acărora bărbați ar fi slăbiți, să-și aleaga din rudele lor pe cineva cu care să se mîngie⁽²⁾.

Istoria ne dă chiar exemple de niște asemenea fapte, așa: Atenianul Cimone împrumută pe soția sa la Calias⁽³⁾ și chiar înțeleptul Socrate se zice că ar fi împrumutat pe Xantipa lui Alcibiade⁽⁴⁾.

Părintele de familie avea puterea absolută asupra tuturor celor de sub acoperămîntul său. El putea nu numai, să mărite pe fiica sa cuî vocea și cum voea, dar chiar să o lese prin testament ca moștenire urmașilor săi legitimi, și cari erau numai bărbați (femeia ne avînd dreptul de moștenire) și tot ast-fel și pe soția sa, amîndouă fiind asimilate unor lucruri. Demostene ne spune, că părintele său a lasat prin testament averea sa de 14 talanți, pe dînsul (Demostene) în vîrsta de 7 ani, pe sora sa da 5 ani și pe mama lor, *toate aceste lucruri* lui Aphobiu și Demophont⁽⁵⁾.

De asemenea Pasion murind lasă ca moștenire pe femeia sa lui Phormion⁽⁶⁾.

După cum vedem, femeia, fie ca fiică, fie ca soție, este absolut supusă barbatului, care poate dispune

1) Plutarch „viața lui Licurg“ (cit. de Letaurmean).
Consulta și „Istoria Grecilor de P. Râșcanu p. 32.

2) Plutarch „Viața lui Solon“.

3) „ Viața lui Cimone

4) „ Viața lui Calon.

5) Demostene, „Contra lui Aphobiu.

6) Id. către Phornion.—Consulta. E. Legouvé „Histoire morale des femmes“ p. 86.

de ea ca de ori-ce lucru. Lipsa sa de demnitate era cu atit mai mare și înjosirea sa cu atit mai extremă, cu cit chiar ca mamă, în lipsa soțului, era supusă ordinilor fiului său. Așa Thelimech ordonă mamei sale zicându-i: „*Intră în camera ta, ocupă-te cu afacerile tale, învârtește fusul, țesă pînză, observă ca servitoriî să-și îndeplinească datoriile. Dreptul de a vorbi aparține barbaților și mai cu samă mie, care sînt stăpîn aici*“; iar Penelopa se supune „*primind cu plăcere înțeleptele porunci ale fiului său* ¹⁾.”

Aceste puține fapte, sînt de ajuns pentru a ne da oglinda fidelă despre starea morală a femeii la poporul, care s'a ilustrat prin glorie, care a abundat în oameni înțelepți și geniali în toate direcțiunile, la poporul unde au înflorit artele și științele, a căror splendoare au entusiasmat și însuflețit omenirea, unde nimic nu a lipsit din ceia-ce a putut produce geniul omenesc.

Totul a progresat, femeia singură rămâne în umilire și înjosire. Spiritul omenesc nu produce pentru ea nimic, care să o înalțe la demnitatea ce i se cuvine; ci din contra totul concură spre a o degrada. Ca tinără îi lipsește acel simțimînt nobil al pudoarei, ce-i procură demnitatea în ochii barbatului. Nu pentru a se deprinde pe femeie la rezervă și pudoare, legea pretinde, ca fetele să joace goale înaintea mulțimei; ci din contra pentru a smulge acest simțimînt din sufletul virgin și pentru a-i profana inima.

Ca soție era desonorată și pingărită în mod cel mai rușinos, fiind oferită și imprumutată ori-cui voea barbatul său. Ea nu mai este de cit o ființă moartă moralește, care se supune rușinei, fără a înțelege dregadarea și fără a murmura.

S'a zis, că adulterul nu era cunoscut ²⁾. Dar oare ce se înțelege prin adulter? El există numai atunci, cînd are loc o intrigă amoroasă? Unde vorbește inima? Unde slăbiciunea cedează, sau simțimintul de datorie rezistă?

1) Plutarch „Viața lui Licurg“

2) Vezi E. Legouvé „Hist. moral des femmes“ p. 181, idem. Letourneau op. cit. p. 277.

Din contra, era mai mult de cit adulter, era ultima înjosire, căci barbatul închiriindu-și ori împrumutându-și soția, pe lângă o infamie, sevirișia și degradarea cea mai rușinoasă a femeii, asemanând-o animalelor ordinare; iar pedepsele prevăzute de lege contra femeii adultere nu probează altă-ceva, de cit complecta sa aservire.

Femeii nu-i rămăsese nici acea sf. mîngiere, *simțimîntul de mamă*, căci Licurg voind a da cetățeni vi-guroși și rezistenți patriei, îi smulge de la sin pe frageda creatură, pentru a o supune examinatorilor, cari trebuiau să decidă, dacă merită să trăiască, sau să fie aruncată în prăpastia muntelui Taiget. Chiar dacă a fost conservată vieța copilului, sau, totuși cînd acesta împlinea vîrsta de șapte ani, ea înceta de a mai fi mamă, — copilul devenind proprietatea statului¹⁾. Iar nefericita mamă la toate acestea nu avea dreptul nici cel puțin să verse o lacrimă!

La Atena, încă amorul matern nu era în mai mare cinste, căci deși statul nu se amesteca în familie, dar după cum arată istoricul Plutarch, multe mame practicaū mon-truosul obicei de a-și lepada singure copiii pe piețile publice, pentru a fi ast-fel scutite de îngrijirea și creșterea lor²⁾.

La alte popoare, ori cit aū fost ele de corupte, din punct de vedere al moralității familiare, totuși femeia are cel puțin meritul de a fi contribuit în lupta pentru creșterea generațiunelor, — iar numele de mamă atrăgîndu-i oare care merit. La Sparta însă, ea este înjosita prin însuși faptul nașterii.

La Atena ca și la Sparta, la Corint ca și la Megara precum și în alte locuri, centre de cultură și de civilizațiune, pe unde aū resunat vocea geniilor și a filozo-

1) Ist. Grecilor de P. Râșcanu p. 30.

2) Vezi P. Belouino. op. cit. p. 127

Prin două vorbe se exprima nenorocita sourtă a copiilor hotărîți la moarte: „ἀποτίθεσθαι“ pentru a arata că un copil e aruncat ca diform, și „ἐκτίθεσθαι“ pentru a arata că un copil e părăsit de părinți, din cauza sărăciei lor. și pentru care nu-l puteau nutri, iar aceasta mai ales se întîmpla cu fetele care se consideraū ca o mare greutate pentru părinți. E. Le-gouvé op. cit. p. 16 nota—Antic. Grec. t. II c. 13).

filor, ca : Socrată, Platon, Aristotel, Zenon s. a. și cari cu toți au concurat la mărirea și gloria numelui patriei,—nu se aude nici un cuvânt în favoarea femeii, nici o idee pentru a o ridica din degradare și sclavie, ci din contra satire și injurii triviale.—Platon marele geniū merge încă și mai departe, susținând că femeia nici nu ar fi o ființă complectă. ¹⁾

Dacă în decursul timpurilor, femeia în Grecia ajunge să-și dobândească oare-care independență față de barbat, apoi aceasta s'a datorit său averii sale, care forma un contra-pond a înjosirei, sau s'a datorit ultimei sale înjosiri morale, devenind curtezană, care speculează grațiile și frumuseța sexului său, față de barbații captivați de senzualitate. Iar dacă sînt cîntate sau chiar înzeite, apoi aceasta nu este nici de cum dintr'un impuls nobil pentru demnitatea de care trebuie să se bucure ea ca soție și mamă, ci este mai mult un resunet tot al inclinațiunilor senzuale. Aservirea femeii fiind predicată și susținută de filozofi, desordinea sexuală fiind patronată de legile statului, *nici chiar religiunea*, nu vine în ajutorul ei, căci se știe cîte acte josnice și rușinoase se petreceau sub scutul zeităței „Venus“ și care, numai la templul din Corint, avea un număr respectabil de preotese, care nu erau de cit niște curtezane publice, celebre prin voluptățile lor.

Mai ales în acest oraș renumit, corupțiunea era atît de mare și pătrunsese atît de adînc în moravurile mulțimei, în cit la predicarea creștinismului aici, se vede chiar între creștini un caz de o extremă depravare și pe care Ap. Pavel îl inferează cu cea din urmă energie, *admonestînd pe creștini că au suferit între ei pe un ast-fel de nelegiuit.* ²⁾

Zeitățile păgîne, opera fantaziei omenești, în toată disciplina lor religioasă și morală, nu ne prezintă de cit o serie nesfîrșită de scene amoroase și de inclinațiuni trupesti și senzuale.

---

1) E. Legouvé loc. cit.

2) I. Corint. V, 1—3.

Voiu inchiea această privire asupra moralității femeii la poporul grec cu înseși cuvintele renumitului scriitor francez P. Belouino : „Femeia nu mai este nici virgină, căci îi lipsește pudoarea, nici soție și nici mamă, căci îi lipsește simțimîntul nobil al amorului conjugal și matern; ci ea este o prostituată publică a republicei, pentru ca să nască cetățeni!...¹⁾”

§ 7

Moralitatea familiei la Romani

Romulus în tovărășia unor oameni fără căpătăiu constitue o societate, care avea să trăiască și să crească prin putere și cucerire, de unde și numele lor de „*Quirites*” (oamenii ai lăncei, războinici). Ei nu cunosc alt drept de cît puterea și prin putere și-au dobîndit atît femeia cît și tot ce mai posedă. Cetățeanul roman este stăpîn absolut peste casă, cîmp, femei, copii și sclavi— și dispune de toți după plac. Toate acestea sunt *famuli* săi, iar el este *pater-familias*. El are dreptul de viață și de moarte asupra sclavilor, femeii și copiilor. Are puterea și dreptul de a-i pedepsi, de a-i vinde și a-i ucide. Ast-fel cuvîntul *familie* cuprinde întregul patrimoniu, persoane și lucruri, cari se află în puterea și sub mîna șefului²⁾ „*paterfamilias appellatur qui in domo dominium habet*”.³⁾

Facînd această privire generală asupra puterii cu care eră investit *paterfamilias*, vom trece a analiza care a fost pozițiunea femeii, mai întai în familia paternă și apoi în aceia a barbatului.

Copilul îndată ce se naștea, era adus și depus pe

1) Op. citat. p. 123.

2) Tot ce este în proprietatea cuiva poartă numele de *mancipium* (*manu captum*) și caracterul lucrului posedat este de a fi sub mina stăpînului. Astfel pentru Roman *manu* este simbolul puterii și el stăpînește tot ce este sub mîna sa sau în puterea sa. *Mancipatio* este un act prin care un lucru trece în stăpînirea cuiva și peste care devine deplin stăpîn ca și cînd l-ar fi dobîndit prin putere.—*In manu*, semnifică iuseși posesia lucrului. De unde și vorba *emancipatio*—eliberarea de sub putere, din sclavie.

3) Ulpian.

pământ la picioarele tatălui său, care dacă îl ridica de jos, însemna că îl recunoaște de fiu al său—și chiar prin acest act îl legitima, — dacă din contra nu-i dădea nici o atențiune, atunci sermana creatură era perdută și aceeași indiferență a părintelui era condamnarea sa la moarte, lucru, care de ordinar se petrecea mai ales cu fetele ¹⁾. Chiar dacă noua născută căpăta favoarea de a trăi, părintele avea dreptul, ori-cînd de a o vinde ca sclavă, ²⁾ ori a o alunga din familia sa, fără a fi obligat în același timp, să-i dea și cele necesare pentru existență. — Drepturile părintelui asupra fiicei sale nu se mărginesc numai cit, ea este sub acoperemîntul căminului său, ci se extind chiar și după măriș, dacă fata trecînd sub mîna soțului, nu ar fi fost emancipată de *potestas paterna*. Ast-fel tatăl rămînea și mai departe stăpînul absolut al fiicei sale și putea a o lasa soțului căruia a dat-o, sau putea a o lua de la acesta și a o mărita după un altul, ori chiar a o vinde, după cum se vede din următoarele versuri ale lui Plautus :

„Injuria abs te afficio indigna, pater,

„Nam si improbum esse Chresphontem existimaveras

„Cur me huic locabas nuptiis ? Sin est probus

„Cur talem invitum invitam cogis linquere?“ ³⁾

Cu atît mai mult avea părintele această putere, cînd s'ar fi întîmplat, ca soțul tinerii femeii să lipsiască de acasă în curs de 3 ani, după cum rezultă dintr'un alt pasaj tot a acestui autor și din care se vede, cum 2 surori își arată amărăciunea pentru nedreptatea, ce le o face părintele lor, forțându-le a-și părăsi barbații ce lipsiau de acasă. ⁴⁾

1) Dionisiu de Halicarnas c. VIII.— Consultă Er. Legouvé op. cit. p. 16 și P. Belouino p. 131.

2) Tatăl avea dreptul a vinde până de trei ori pe fiul său, chiar dacă acesta s'ar fi rescumparat,— pe cînd sclavul, odată rescumparat era liber (Ist. Romanilor de I. Fătu tom. I, pag. 39.

3) Plautus „stihus“ „Tată sufăr o nedemnă insultă din partea ta, căci dacă ai crezut, că chresfonte este necinstit, pentru ce m'ai căsătorit cu el ? iar dacă este cinstit, pentru ce mă silești, să-l părăsesc fără voia lui.

4) Ibidem

Această putere nelimitată a părintelui se vede, că fu restrinsă întru-cît-va, prin dispozițiile luate de Numa Pompiliu, căci Plutarch dice: „Dintre toate hotărîrile sale (ale lui Numa) este laudată și reforma, ce a făcut legei, prin care părinții puteau, să-și vindă pe fiii lor, căci el (Numa) a exseptat pe acei care ar fi fost căsătoriți cu știrea și invoirea tatălui lor“¹⁾. Iar mai tirziu, cînd i-deile creștine mai mult sau mai puțin începuse a pă-trunde în moravurile romane, Imperatorul Antonin Piu (138—161) ridică cu desăvîrșire dreptul părintelui de a anula căsătoria fetei sale.²⁾

Părintele care putea ucide sau vinde pe fiica sa, putea tot așa de bine, să o desmoștească și aceasta, numai prin o singură declarație înscris: „*Te desmoștensesc fiica (fiul) mea.*“³⁾ Dacă însă nu se făcea această formalitate, — după moartea părintelui, magistrații aratau oare-care protecție fetei, chiar dacă ar fi fost alungată mai înainte din casa familiară de către părintele său și-i acorda un parte din moștenirea părintească⁴⁾.

Părintele putea și avea dreptul să mărite pe fiica sa ori după cine voea, și de și vîrsta legiuilă pentru măritiş era la 12 ani, totuși logodna adesa se făcea cu mult înainte de această vîrstă. Așa Vispania Agripina fiica lui Agripa și a Pomponiei fu promisă lui Tiberiu din primii ani ai copilăriei. Iustinian prin Digeste, permite logodna la vîrsta de 7 ani.⁵⁾

Cea mai veche formă prin care Romanul ș'a dobindit soția, au fost prin rîpirea fetelor sabine, și mult timp se păstră această amintire, care dacă de fapt nu-și mai avea locul, totuși la cerimoniea nupțială se simula această rîpire. Așa cînd venia mirele spre a-și lua mireasa din casa părinților ei, mama și rudele simulau oare-care rezistență de a o ceda, — apoi se des-

1) Plutarch „Viața lui Numa“.

2) Veđi Letourneau op. cit. p. 147 și 248.

3) Institutiones C. II Tit. 13.—Consultă Er. Legouvé op. cit. p. 26.

4) Consulta P. Belouino op. cit. p. 131.

5) Ibid. Letourneau op. cit. 247.

făcea de cătră mire părul miresii cu virful unei lănci, preferindu-se mai ales o lance, care ar fi pătruns vre-o dată în corpul unui gladiator ¹⁾ și în fine se conducea mireasa la casa mirelui, prefăcându-se ca și cum ar fi cedat violenței. Ajunsă aici, trebuia să între în casă, fără a atinge pragul, ci era luată pe sus, ca și cum ar fi aruncat-o peste prag. ²⁾

Acest ceremonial de și foarte simplu, dar în același timp este foarte semnificativ.

Părintele, după cum s'a spus mai sus, avea deplină putere asupra tuturor celor din familie, persoane și lucruri. La căsătoria fiicei sale, el putea să transmită în mîna ginerului autoritatea (*manucipium*) asupra aceștiea sa și o conserva, după cum se îndeplinea sau nu, formele legale stabilite în acest scop.

Aceste formalități legale, prin care se efectua *manucipium* și barbatul primea *in manu* pe soție și cu aceasta și puterea deplină asupra ei erau;

a) *Confarreatio* ce consta într'o consacrare religioasă a actului căsătoriei, instituită de Numa și care era îndatinată între patricii, iar mai târziu numai între preoți.

b) *Coemptio* era o simbolizare a cumpărării miresii de la părintele ei și care reamintește o epocă primitivă, cînd în adevăr femeia era cumpărată. ³⁾

c) Cînd aceste două ceremonii nu se îndeplineau, atunci *manucipium* trecea soțului prin *usus* și care își avea locul, dacă femeia convețuia neînterupt în casa barbatului în curs de un an. ⁴⁾

În urma acestor formalități, barbatul căpata putere deplină asupra femeii, după cum avea și asupra întregului său patrimoniu, iar ea era considerată pe aceiași treaptă ca și copiii și deci în aceiași supunere față de barbat ca și fiica ei.

---

1) Plutarch „viața lui Romulus“

2) Virgil „Eneida“ IV. Vești și Letourneau p. 125. Idem P. Rășcanu Apend. pag. 374.

3) P. Rășcanu op. cit. apendice p. 374.

4) O dispoziție din legea celor 12 table, ridica barbatului dreptul de *manu*, cînd femeia în cursul unui an, ar fi lipsit 3 nopți din casa conjugala (tabl. VI art. IV).

Soțul avea dreptul și puterea de a pedesi pe soția sa după cum credea, pentru orî-ce vină; putea să o vîndă, sau chiar să o împrumute unui alt barbat, după cum a făcut Caton de Utica împrumutându-și pe soția sa Martia lui Hortensiū. ¹⁾ El putea chiar să o omoare numai pentru că ar fi băut vin, cînd ar fi prins'o că se servește de chei false, sau ar fi fost presupusă de nepăzirea credinței conjugale. ²⁾

Barbatul putea să-și continue tirania asupra soției sale chiar și după moartea sa, punînd asupra ei un tutore care avea același drepturi ca și dînsul. Ast-fel după cum vedem, femeia de la naștere era în o complectă servitute, iar prin mărițiș nu-și schimba de cît stăpînul.

În timp de trei secole, pînă la legea celor 12 table, femeia fu cu desăvîrșire sclava bărbatului și supusă despotismului său sever. Romanul nu uitase suvenirea rîpirei fetelor sabine și deci o trata ca atare. Popor eminant răsboinic nu simțea dragoste de cît pentru lancea, spada și scutul său. — Tot ce-l entusiasma era lupta, cucerirea și gloria resboinică. Femeia pentru el nu era de cît o ființă de tot inferioară, necesară cel mult pentru a da copii patriei și pentru a menagea interiorul domestic. —

Cu toate acestea, dacă în primile secole ale existenței poporului roman, vedem pe femei umilită prin sclăvie, nu o vedem însă desonorată prin corupție, iar familia romană din acest timp ni se prezintă ca un model de moralitate.

Cel ce ar fi îndrăznit, să necinstească o familie este considerat ca cel mai mare criminal, și întreaga societate își ia asupra-și sarcina de a resbuna insulta adusă acelei familii; iar femeia lovită în demnitatea ei, se considera ca ne vrednică de a mai trăi. Se știe că insulta adusă Lucreției, soția lui Colatin, de către Sextus costă pe părintele acestuia tronul cum și alungarea în-

3) Plutarch „Caton de Utica”. Consult. Belouino p. 132—133 și Letourneau p. 251,

1) Consulă I. Fătu op. cit. p. 39 și 98.

tregei familii din Roma ; iar tentativa la onoarea virginităţii de către Apu Claudiu, resturnă pe atot puternicii Decemviri.

Iată cum descrie D-l P. Râşcanu starea familiei romane din acest timp : „Poporul roman era un model de virtute şi energie . . . . .
Pe cînd barbatul munceşte şi se luptă, femeia lucrează acasă zi şi noapte, încungiurată de servitoare, sclave şi copii, matrona romană toarce lână şi ţesă. Ea face toate hainele trebuincioase casei, ducînd o viaţă mai mult de cit severă. Vrednică soaţă a barbatului şi de aceia foarte respectată. Barbatul e stăpînul casei, el aduce sacrificiul zeilor protectori ai familiei, ale lui sînt toate în casă. Vorba lui este oracolul familiei. El este preotul şi judecătorul alor sei. Statul nu are nici un amestec în interiorul casei Romanului ; copii, servitori şi sclavi sînt pedepsiţi pentru vinele lor, numai de către paterfamilias. Fiul poate ajunge la orice vîrstă şi la orice dignitate, el e supus părintelui său. Acesta poate orî cînd, să-l pedepsiască. Fiul nu poate avea avere a sa, cit timp trăeşte părintele.“¹⁾

Dacă în adevăr, în aceste timpuri, moravurile poporului roman erau curate, apoi trebuie a recunoaşte, că aceasta nu era un rezultat al convingerei despre preţul virtuţii în sine, ci era o urmare a împrejurărilor vieţii. Barbatul ocupat neîntreput la cîmp, în for saū la război, nu avea timp de intrigă amoroase, iar femeia absolut supusă barbatului, nu putea nici cugeta la acte de infidelitate, ştiînd că o aşteaptă pedeapsa cea mai grozavă şi fără nici un apel.

Legea celor 12 table (451—450) în cea mai mare parte, nu este de cit stabilirea şi consacrarea obiceiurilor deja existente. Această legislaţiune nici de cum nu este pătrunsă de un spirit mai blind în ceia-ce priveşte raporturile familiare, ci din contra barbaria părintelui creşte, în loc să scada. Pe cînd mai înainte, părintele pentru a’şi ucide fiul trebuia să alba şi ayizul a cincî

1) Ist. Romanilor p. 55.

vecini, acum prin art. I și II din tabla IV poate, să-l ucidă imediat, la ori-ce vîrstă și în ori-ce demnitate ar fi fost¹⁾—Prin art. 3 tabla IV fiul putea, să fie vindut de trei ori de părintele său, iar prin art. 1 tabl. V se întărește obiceiul de pînă acum, prin care femeia rămâne sclavă și sub tutelă în toată viața sa, avînd stăpinul (soț, tata ori moștenitor) dreptul de a o supune la cele mai grele munci, da a o vinde, sau a o omori, numai pentru vina că ar fi băut vin.

Ast-fel pe cînd poporul roman se silește de a ajunge la o organizație socială mai omenească, în ceia ce privește viața publică,—familia din contra este încătușată mai greū și supusă autorității brutale și despotice a șefului²⁾.

Izbînzile militare și cucerirea lumii, îngrămădiră în Roma o mulțime de bogății. Aceste mari averi, adunate în capitală, îi dete o față cu totul nouă și o schimbare generală se făcu în viața de odinioară a Romanului. Un lux ne mai pomenit se introduse în casă, în îmbrăcăminte și la masă, iar modestia și austeritatea de mai înainte dispăre cu totul. Beția și lenea încep a domina pe cei mai mulți și după cum spune D-l. P. Râșcanu, „Forul este plin de oameni, cari se preumblă ne avînd ce face și cari mor de urit, lucru necunoscut pînă atunci.... Și în lipsa a ori ce frîu moral, se dădură la toate vîrțile. Numărul celibatarilor creștea pe fiecare an; căsătoriile ajunseră o adevărată speculă; femeile căutaū să scape de sub autoritatea barbaților; crime grozave minjiau cele mai nobile case; și familia așa de nobil stabilită odinioară, se desorganizază ca și societatea.“³⁾

Divorțul, această plagă socială și care este o *polygamie deghizată*, nu a fost cunoscut la Roma în curs de 530 ani de la întemeierea sa. Cel întăiu soț, care fu forțat de Cenzori ași repudia soția, pe care o iubea

1) În virtutea acestui drept Spuriu Casiū fu ucis de părintele său.

2) Consult P. Belouino, op. cit. p. 137, și I. Fătu Ist. Roman. V. I. p. 97.

3) Ist. Roman p. 109.

fu Carviliū Ruga. Iar mai pe urmă divorțul ajunge atit de fregvent în societatea romană, în cit satiricul Juvenal ne spune, că cineva putea, să-și repudieze soția numai pentru molivul, *că-și sufla nasul prea des*¹⁾.

Nici se putea ca acest rău să nu se întindă, cînd este singurul mijloc de a satisface inclinațiunilor trupești și poftelor senzuale într'o societate imorală unde poli-gamia nu este legal admisă. Paul Emiliū divorțază de soția sa fără nici un motiv; Pompeiū alungă pe Antistia pentru a se căsători cu fiica lui Sylla; Cicerone repudiază pe Terentia pentru că îi cheltuisese averea, și luă apoi pe Publilia cu o zestre foarte mare, și care avu să sufere aceiași soartă; August forță pe Tiberiū de a divorța de soția sa, cu loate că aceasta era însărcinată.

La început motivele de divorț erau restrinse, — cu timpul însă depravarea ajungînd la culme, ele se înmulțiră și divorțul ajunse a se putea efectua, chiar prin un simplu consimțimint mutual între soți.

Căpătînd și femeia dreptul de a-și repudia barbatul, ea ajunse la cele din urmă, să abuzeze de acest drept, într'un chip nemaî pomenit. Seneca ne spune, că pe timpul său erau femei în Roma, care-și numărau anii după numărul barbaților, ce-i avuseseră, iar nu după consuli. Juvenal amintește de o femeie, *care s'a măritat de opt ori în cinci ani*; iar fericitul Ieronim ne spune, *că un barbat care avusese 23 de femei, s'a căsătorit cu o femeie ce avusese 23 de burbați*²⁾. Faptele scandaloase ale lui Cezar și Antoniū făcură epocă de desfrîu și de degradare morală, deși erau domnitori ai lumii romane.

Depravarea ajunsese atit de departe în cit, căsătoria nu se mai considera de cît ca un jug greu de suportat și celibatul amenința însăși existența republicei. Barbații preferau plăcerile ușoare ale corupțiunii, de cît să se angajeze la o unire morală. Și ca consecință

1) Satira VI.

2) Consultă Letourneau op. cit. p. 306; asemenea P. Belouino pag. 141—142.

inevitabilă a acestei stări de lucruri, populațiunea descreștea în mod înspăimintător.

În o astfel de stare morală se găsea societatea romană, când August, care singur a dat exemplul celui mai scandalos desfrâu senzual ¹⁾, fu nevoit, pentru considerațiunii de stat, de a da legi relativ la căsătorie. În unire cu consulii Mutilus și Secundus, ambii celibatari și corupți pînă în măduva oaselor, propun în senat: „*Lex julia de maritandis ordinibus*.” Dar nu numai că această lege fu respinsă, ci autorii ei își atraseră și sarcasmele senatorilor.—Poporul avea destulă energie a și apăra viciile ²⁾.

Ar trebui, să ne amintim puțin gloria și strălucirea fără samăn, la care ajunsese August în statul roman, la atot-puternicia cu care-l investise senatul și poporul, la entuziasmul nemărginit ce aveau toți pentru el, *entusiasm care ajunsese până al diviniza*; pentru ca să vedem, cât era de corupt și supus senzualității acest popor, când a avut cutezanța, să răspingă o lege moralizatoare propusă de . . . zeul August. Acest barbat, căruia nimic nu-i era imposibil la Roma și căruia poporul îi incredințase tot ce avea mai scump, nu putu să obțină o lege, ce avea menirea a pune oare-care frâu desordinilor fără margini ale mulțimei.

Numai după 15 ani abia reuși atot-puternicul împarat, să promulge legea „*Papia Popaea*” prin care pe de o parte, lovind cu diferite incapacități civile și materiale pe celibatari, iar pe de altă parte, prin scutiri de sarcinile publice și încurajări de tot felul acordate părinților de copii, spera că va ridica moralitatea familiei și va nimici vervele, care rodea în măduva societății ³⁾.

1) Se dice, că August chiar după ce a ajuns la cea mai înaltă dignitate și onoare în statul roman, nu încetă a da exemple de imoralități familiare. După ce alungă pe soția sa Scribonia și se căsătorie cu Liviea, singură aceasta îi căuta și-i aducea fete tinere pentru satisfacțiunea pornirilor sale ordinare. Dar și Liviea la rîndul său nu se lasă mai pe jos, Iulia fiica lui August ajunsese a se prostitua public în for, iar fiii acestia Luciu și Caius se stînsură de tineri, tot din cauza vieții desfrînte.—Vezi P. Belouino, op. cit. p. 142.

2) Dionisiu Casiu.—Vezi Ist. rom. de P. Rășcanu p. 221.

3) Consuită P. Rășcanu op. cit. 221—222. Asemenea P. Belouino

Mijloacele propuse însă de înțelepciunea omenească nu erau în stare de a preveni ruina. Nu prin ajutorul acestor legi, se va regenera familia și prin ea patria. *Baza pe care se întemeiază moralitatea familiei, nu poate fi interesul ordinar și dragostea ciștigului și nici constrângerea; ci ea se întemeiază pe dragostea sfântă și neinteresată, gata la ori-ce sacrificiū și pe simțimîntul de datorie, ce unește pe soți unul de altul și pe amîndoi de copiii lor.*

Toate sforțările omului erau fără folos și încercările sale zadarnice.—Planurile Providenței erau hotărîte și nimene nu le putea opri.—Starea societății romane era cea din urmă consecință a decadenței morale, la care ajunsese omenirea de pretutindene.

Tot ce depravarea naturei omenești a produs și toată corupțiunea, de care a fost capabilă, s'a revarsat asupra imperiului roman, odată cu națiunile supuse după cum apele fluviilor se varsă în întinsul ocean, ducînd într'însul tot-ce ele conțin. Digurile, ce se opuneau, nu mai erau în stare a opri torentile imoralității și ale degradării omului trupesc. Toate clasele societății erau putrede; iar civilizația la rare ajunsese nu era de cît ca o spumă.

Primejdia se presimțea și ruina se întrevedea, nimene însă nu era în stare de a purifica pe om.

Dar momentul în care Dumnezeu trebuia să-și întinda mîna providențială, pentru mîntuirea omenirii, era aproape.

Dacă femeia înainte de creștinism, victimă expiatoare a păcatului original, suferea în tot universul pedeapsa greșalei prin cel mai aspru sclavaj, fiind pretutindene nenorocită și înjosită; apoi cînd despotismul barbatului începe a mai slăbi, aceasta nu servi femeii, de cît pentru ca ea să cadă și mai rău, fiind atrasă în curentul depravării, care îi nimici toată ființa sa morală. Pană acum sclavă a despotismului și a barbariei, de aici înainte devine sclava și mai încătușată a pasiunilor și a orgiilor, celor mai ordinare trupești și senzuale.

Femeia natură mai puțin rezistentă, fiind influen-

țată și de starea socială și liberă de ori ce alte preocupățiuni, alunecă cu mult mai ușor de cît barbatul pe povârnișul degradărei, nimicind din sufletul său simțimîntul demnităței și al pudoarei, simțimîntul cel mai sfînt și mai natural, simțimîntul de mamă.

În toată anticitatea femeia ni se prezintă sub un îndoit jug : al *sclavajului* și al *corupțiunii*.

Pretulindene la Atena ca și la Roma, la răsărit ca și la apus, femeia este înjosită și umilită, iar copiii fără sprijin și fără protecție. Legea sfîntă a naturii este călcată în picioare. Iar dacă a fost un moment, cînd femeia a dominat asupra barbatului, apoi din nenorocire, singura sa putere a stat în voluptățile neînfrîinate și în corupțiune. Ori care a fost desordinea și căderea morală a barbatului, ele n'aș avut atîta influență dăunătoare asupra familiei, pe cît a avut cînd înseși femeia, *sufletul familiei și îngerul ei păzitor*, a cădut moralicește.

Nu se poate tablou mai trist de cît acel, pe care ni-l înfațșază moravurile femeii romane, în epoca înainte de a fi prins rădăcinii ideile regeneratoare ale creștinismului.

Mai ales în clasele înalte ale societăței, nu se mai vede de cît un desfrîu fără margini și o ruină morală ne mai audită, în care se întrec matroanele romane. Luxul, jocurile și petrecirile publice sînt singura lor preocupățiune. La circuri, fără nici o jenă își dispută pe istryoni și pe cîntăreți, manifestându-și în public slăbiciunea senzuală pentru ei. Cît pentru soții lor, dice Juvenal : „îi sacrificău bucuros, dacă era nevoie pentru a salva un căne“. Iar ca culmea rușinei se disputaă cu prostituatele chiar în localurile de desfrîinare. ¹⁾

Palatul cezarilor devine localul rușinei și al crimilor. Împărăteasa Mesalina, soția lui Claudiu, petrecea nopțile în orgiile cele mai rușinoase sub numele de Licisca, iar în doriri dilit pleca din lupanar și se îndrepta cătră palatul imperial. Iulia nepoata lui Dome-

1) Veđi P. Belouino ep. cit. p. 150.

țian sugrumă pe propriul său copil, fruct al incestului cu moșul său. ¹⁾

După cum pretutindenea umanitatea era pingărită de singele nevinovat al copilașilor, victime, fie ale barbarelor și întunecatelor credinți religioase, fie ale ferocității omenești, tot așa și Roma nu a rămas mai pe jos, însă cu o singură deosebire. Pe cînd în alte părți, barbaria și puterea brutală smulg copilul din brațele mamei, fără însă a-i putea smulge și simțimîntul de mamă; aici, extrema imoralitate și desfrînare a femeii sint mai puternice de cit toată barbaria și-i smulg din sufletul și brațele ei și pe unul și pe altul.

Pentru a se vedea, cum matrona romană ș'a îndeplinit înalta chemare *de mamă*, este destul a arăta ceia-ce ne raportează Seneca, renumitul scriitor latin, din secolul întâiu al creștinismului și din care se vede icoana vie a celei mai bestiale barbarii, la care ajunsese Roma, cu toată civilizația sa. Așa el ne spune, că se acuza înaintea unui tribunal pe un mizerabil, care specula la Roma în modul cel mai infam cruzimea barbară a mamei. Acesta cutriera stradele orașului adunând copiii aruncați și expuși publicului și-i ducea într'o cavernă, unde îi îngrijea . . . Din nenorocire însă nu pentru a-i vinde și nici pentru a profita cel puțin de ciștigul muncii lor; — ci îi prepara nenorocitul pentru un comerț cu mult mai oribil și mai bestial . . . Monstrul îi mutila, pentru a-i face cerșitori, ca ast-fel atrăgînd mila publicului, să-i poată aduce mai multă bogăție. . . .

Unora le scotea ochii, altora le tăea sau le zdrobea membrele, unora le desfăcea carnea de pe picioare de la șolduri pină la călcăe, ca ast-fel victimele să albă o aparență mai oribilă; îi ciuntea în modul cel mai barbar, le rupea șira spinării spre a fi cu desevrîșire diformi. Acești sermanî nenorociți, unul se tiriea cu multă greutate, un altul nu era de cit un hidos trunchiū, dar cu o față curată și interesantă, căci calăul se ferea a

1) Veđi P. Belouino op. cit. p. 151.

desfigura pe copiii, care erau frumoși, ca ast-fel contrastul dintre frumuseța lor și starea nenorocită în care erau, să deschidă mai ușor inimile trecătorilor. ¹⁾

Niște ast-fel de fapte se petrec în mijlocul Italiei, în capitala luminei, culturii, artelor, științelor și a civilizațiunei, în fața imperatorilor pământului! . . .

Și încă, cînd este chemat la răspundere un ast-fel de monstru, cu mult mai selbatic de cît tigris, se găsiră în Roma advocați, care să-l apere! . . .

În adevăr, cel mai culpabil calău, cel mai infam asasin, bestia fără milă, nu erau atît cei ce mutilau pe nevinovatele creaturi, pe cît era însăși societatea romană, însăși mamele denaturate, care-și aruncară de la pept pe fiii lor, expunîndu-i a deveni pradă sau unor ast-fel de monștri sau cînilor, ce le păzieau palatele.

Cît despre fete, dacă erau și frumoase, dacă nu li se mutila trupul, apoi li se mutila sufletul, fiind vindute și devenind obiect al desfrînărilor senzuale fără margini.

„*Amorul matern la femeie, dice un scriitor, este ca și sufletul în corp, este cea din urmă bătae a inimii la ființa ce moare. — Femeia nici-odată nu poate ajunge mamă denaturată, mai înainte de a-i fi fost înjosită toată demnitatea sa și înainte de a-i fi fost nimicită toată ființa sa morală. Cea din urmă licărire a sufletului femeii, este amorul ei matern și cînd s'a stîns și acesta, atunci femeia este cu desevîrșire perdută.*“ ²⁾

Femeia în acest stadiu la Roma nu mai este nici soție nici mamă. Virginitatea este o deriziune și multe fete își procură zestrea, traficînd cu persoana lor. Un vechiu proverb latin păstrează această tristă amintire: „*Tusco more, tuti tibi dotem quoeris corpore*“ . ³⁾

În timpul lui August, ori-care erau onorurile acordate vestalelor, nu se putea găsi șese fete de 6—12 ani care să voească a fi consacrate, pentru un timp, în serviciul zeiței Vesta, iar cînd sorțul hotăra pe cine-va la

1) Controv. IV X.

2) P. Belouino op. cit. p. 154.

3) Lefourneau p. 64.

această onoare, un doliu general cuprindea pe întreaga familie.

Legea respecta încă virginitatea și oprea ca o virgină să fie condamnată la moarte.—Tiberiū însă, spre culmea desonoarei femeii, și pentru a nu călca această prescripțiune a lezei, ordonă ca calăul să violeze pe nenorocita condamnată, înainte de a o fi decapitat.¹⁾

Citā insultă, și cit de scump își plătește femeia greșala păcatului original!

Cine oare va încerca să reabiliteze și să cinstească pe femeie în mijlocul acestei lumi senzuale și brutale?

Oare zeii, cărora ea se pleacă? Dar ei favorizază aceste desordini și sînt instigatorii viciilor.—Religia păgînă nu este de cit un conglomerat de infamii, cruzimi și corupțiuni.—Oare femeia va lua de exemplu pentru virtute și vieată sfintă pe Venus? Dar această zeiță încurajază desordinile rușinoase senzuale. Saturn sfășie pe fiii săi, Junona predică adulterul,—templele sînt locuri de prostituție legală!

Vor salva-o oare legiuitorii? --Legile lor o condamnă la umilire și sclavie perpetuă.

Spiritul omenesc și filozofii, am văduț de ce sînt capabili. Aristotel își lasă averea prin testament curtezanei Herpillis,²⁾ Platon după ce o insultă, scrie versuri pentru vestita curtezană Archeanassa. Socrat bigamul, dădu lecțiunii de seducțiune Theodotei, Pitagora suspină la picioarele Theanei, Căton își împrumută soția ca pe un lucru ordinar lui Hortensiū.³⁾ Filozofia antică nu știe ce este pudoarea femeiască și că această ființă merită respect, libertate și egalitate.

Așa dar, mîntuirea femeii și prin ea a familiei nu poate eși de pe pămînt.

Ea se va pogori din ceriū.

---

1) P. Belouino op. cit. p. 152.

2) Cu care a avut și un copil pe Nicomah.

3) Veđi Letourneau op. cit. p. 248.

§ 8.

Moralitatea familiei la Musulmani.

În urma celor tratate și din care se poate vedea cu prisos, că familia anti-creștină nu mai era ceia-ce a stabilit-o Creatorul, ci ea devenise mai mult o adunătură de robi sub mîna de fer a unui stăpîn crud și senzual; iar cînd această mîna a mai slăbit, familia s'a transformat într'un culb de corupțiune și de degradare morală, cu mult mai nedemnă de om,—dacă încă aceasta se mai poate numi familie.—Constatănd acestea ar fi trebuit a trece imediat și a vedea, cum familia s'a regenerat și s'a restabilit pe bazele ei primitive în creștinism, și cum a devenit ast-fel izvorul fericirii personale, al progresului și al civilizațiunii sociale.

Însă, fiind-că mulți se silesc, fie din ignoranța doctrinei mîntuitoare, fie din rea voință, a susține că această transformare nu este nici de cîm opera mîntuirii creștine, întemeiată pe învățăturile divine ale lui Iesus Christos; ci ea este o consecință imediată a mersului progresiv al omenirii și a dezvoltării evolutive a ei,¹⁾ pentru aceasta cred necesar a face o scurtă ochire și asupra stării morale și familiare la popoarele musulmane.

Aceste popore deși ajunsă la aceeași vîrstă, în care ropa se mindrește cu cel mai înalt progres de civilizațiune și de moralitate, deși în contactul cel mai frecvent cu toate progresele lumii creștine, deși au fost și sînt din toate punctele de vedere în condițiunile cele mai favorabile pentru transformările evolutive, mai mult de cît toate popoarele de pe pămînt; totuși familia la aceste națiuni, din punct de vedere moral, a rămas cu mult în urma popoarelor creștine.

Constatănd aceasta, se va putea vedea mai bine că numai influența bine-făcătoare a creștinismului se dato-

1) Consult Letourneau. op. cit.—și toți adepții evoluționismului.

rește starea familiei de astăzi,—și deci progresul moral al societății.

Examinând starea femeii la Musulmani o găsim aceeași și tot așa de înjosită și supusă bunului plac și despotismului barbatului, ca și la popoarele păgâne anti-creștine.

Dacă femeia, din punct de vedere material, mai mult sau mai puțin, nu este atît de nefericită, apoi din punct de vedere moral, ea nu mai este de cît o jucărie a capriciilor și degradării senzuale. Senzualismul mohamedan se pare că a distrus pînă și cea din urmă rază a ființei morale în femei, pentru a numai fi de cît un automat, o ființă absolut fizică, un instrument pasiv al plăcerilor barbatului.

În limba persană cuvîntul, cu care se numește femeia măritată temporal (pentru 6 luni sau pentru un an), se derivă din aceeași tulpină ca și vorbele ce semnifică un lucru mobiliar, ceva necesar trebuințelor de toate zilele ¹⁾, —și nici nu i se dă altă importanță la toate popoarele mahomedane. În Turcia atîta neconsiderație se dă femeii, în cît nici nu se ia în serios unele acțiuni condamnabile, ce ar sevîrși ea, așa d. e. Un Turc insultat de o femeie, nu-i răspunde și nici nu arată vre-un fel de turburare (se nu se confunde însă aceasta cu deferența, ce o arată bărbații față de femei la popoarele creștine).

Un judecător în chiar deplin exercițiu al funcțiunii sale, nu deschide acțiune contra unei femei, ce l-ar fi ultragiât, ci cel mult o pune în imposibilitate de a continua. Furtișagurile femeii încă nu sînt pedepsite.—Și aceasta nu din altă considerațiune, de cît numai, că sînt privite ca ființi aproape fără inteligență și fără voință și deci nerosponzabile, întocmai ca un copil mic sau chiar ca un animal ²⁾.

Asemenea înjosire este o consecință imediată a principiului poligamic, stabilit chiar prin religiune.

Coranul proclamă din capul locului inferioritatea femeii față de barbat și că ea datorește acestuia com-

1) Vezi P. Belouino op. cit. p. 215.

2) Ibid. Letourneau op. cit. 175.

plectă supunere și ascultare; iar bărbații sînt datorî de a pedepsi și a bate pe femeile neascultătoare ¹⁾.

Religia permite ca cine-va să-și cumpere femeii cu argint, ²⁾ să-și însușească femeile captivă în război ³⁾, și nu face nici o deosebire de rudenie, afară de femeile părintelui ⁴⁾.

Senzualismul religios al Mahomedanului merge atît de departe, în cît Coranul promite credincioșilor săi chiar și în paradis . . . femei caste și neîntinate, fete tinere cu ochii negri! . . . virgine cu privirea modestă și neprofanate de niminea, tinere frumoase, ce vor fi create anume pentru credincioși! ⁵⁾.

Căsătoria la Mahomedan nu este de cît o vinzare. „Femeia este vîndută, zice Sadi Khelil, și vînzătorul este în drept a nu o da cumpărătorului, pînă nu i se va completa prețul“ ⁶⁾.

Cînd un barbat își anunță căsătoria, nu întrebîntază altă expresie de cît: „eu am cumparat o femeie“, iar pentru a spune că un părinte și-a măritat pe fiica sa, — se zice: „el a vîndut pe fiica sa“. Fata e vîndută de tatăl său, de frate, de moș, — sau de o rudă, în lipsa acestora ⁷⁾.

Un mahomedan are dreptul să aibă atîtea femei, cîte poate și cîte voește și de aceia bogății satisfac unu lux de a avea cît mai multe.

Femeia musulmană trăește arestată toată viața sa în seraiuri pázite de sclavi și eunuci, neavînd altă ocupațiune de cît lucrul manual potrivit sexului lor. Chiar dacã unora foarte rari li se permite și oare-care ocupațiunii artistice ca: muzica, pictura, orî danțul, apoi aceasta se face nu pentru alt scop, de cît tot pentru plăcerea ordinară a barbatului.

Este o crimă ca o Musulmană să vadă sau să fie

1) Coran, IV, 38.

2) Ibid LX 10

3) Ibid IV 28

4) Ibid IV 26

5) Ibid LVI 35

6) Vezî Letourneau op. cit. p. 178.

7) ibid p. 180—181.

vădută de un barbat și de aceia ele perpetuu sînt acoperite pe față.

Se știe că, pînă mai în timpul nostru, la Constantinopol se făceau tîrguri de sclave unde se găseau: Etiopene, Mingreliene, Georgiene, Circaziene ș. a. aduse cele mai multe în această stare prin ripire. Nu arare-ori s'aū vădut fete vîndute în piață chiar de părinții lor. „Un medic englez, spune Aimé Martin, fiind în Orient, de curiozitate se duse într'un tîrg de sclave, unde vădu 20 de femei pe jumătate goale, culcate pe pămînt și care așteptaū vre un cumpărător. Una din ele atrăsese atențiunea unui Turc bătrîn, care apropiindu-se de ea, începu a-i pipăi umerile, picioarele de sus pînă jos, urechile, îi cercetă gura și gitul cu de-ămăntul, ca și cum cine-va ar cerceta un cal,— în care timp, negustorul îi lăuda frumuseța ochilor, gingășia taliei și alte însușiri, afirmând cu jurămint, că sărmana față nu are mai mult de 13 ani, că este virgină și că noaptea nici nu visază, nici nu horăește... iar după citeva desbateri, prețul se hotări și sărmana creatură fu ridicată de cumpărător, chiar în ochii mamei sale, care era de față.“¹⁾

Însași frumuseța fizică, căci cea morală a dispărut cu totul, Musulmanul o înțelege în felul său. Pentru el este frumoasă o femeie, cînd e destul de puternică pentru a suporta greutatea cit de mare, dacă poate să bea, cînd nu-i este sete, și să minince, cînd nu-i este foame. În unele părți ale Arabiei, se dice, că se forțază fetele, ca să mănince, cînd sînt destul de sătule și să bea, cînd nu li e sete. După ce aū distrus în ea voința, vor să distrugă chiar și legea fizică a naturii²⁾

Fie-care barbat în familia sa este un despot. Orice simțimint, care în societatea creștină civilizată se naște și se desvoltă sub influența femeii, la ei sînt înădușite și distruse. Toate raporturile, cari fac mulțămirea vieții sociale, care înobilează manierile și îndulcesc caracterele, nu există în viața Musulmanului.

---

1) „Educația mamelor de familie“ trad. de I. D. Negulici, vol. I. p. 47.

2) Consult. P, Belouino op. cit, p. 217.

Sentimentele familiare abia apar ca o slabă umbră și amorul la el nu este de cît un senzualism ordinar. Afecțiunile paterne și materne, abia dacă se deosebesc de a le animalelor, căci egoismul le înădușă.

Dar Musulmanul își ia plata egoismului său. Familia sa fiind necimentată de sfîntul amor curat și desbracat de senzualism, fiind fără legătură de afecțiune și străină de nobilele simțămînte de stimă, respect și recunoștință, care singure nasc acel devotament puternic gata de orî-ce sacrificiu, care este cunoscut numai în creștinism, el la trebuință nu le găsește în jurul său.

Femeile musulmane sclave, înjosite și abrutizate, nu sînt atrase prin o afecțiune sinceră lingă patul de suferinți al soțului, spre a-i da mîngăere sufletului și îngrijire trupului. Fiii săi, crescuți într'o atmosferă egoistică, nu reflectează din inimile lor de cît aceleași raze, ce și dinșii au primit.

Pretutindene Musulmanul nu găsește de cît fructele, ce singur a semanat ¹⁾.

Iată ce ne spune un martur ocular, D-l M. Blanchi, într'un raport prezentat academiei franceze de științi morale, despre moravurile orientalilor poligami, în urma unei misiuni, ce a avut în Orient :

„Imî este imposibil, dice el, de a expune aici, chiar cu cea mai mare rezervă, consecințele sociale ale profundei demoralizări și incurabilelor desordini ale rasei turcești. (Autorul vorbește aici de fapte prea ordinare practicate de mahomedani, alta-dată foarte comune printre păgîni și despre care sf. Apost. Pavel dice, că e rușine a le și grăi). Numî-aș fi putut nici-odată închipui aceasta, dacă nu aș fi întalnit la fie-care pas tristele lor urmări. Ce să mai spun de un alt rezultat al decadentei musulmane, de acea crimă îngrozitoare, care lovește umanitatea, chiar înainte de a ajunge în leagăn, și care se practică în Turcia, ca orî-ce profesie, cu o îndemnare infernală. V'ați cutremura, Domnilor, dacă v'aș

2) Consult. P. Belouino, op. cit. p. 217—220. ibid. Ch. Périn „Les lois de la société chrétienne“ p. 250.

pune înaintea statistica acestor omucidiri, care-și dispută în fie-care an mii de ființi ale Creatorului.

Poporul turc sărăcește vedând cu ochii, sub influența poligamiei susținută de religie. Și deși se face uz de poligamie, mai cumpătat, de cum se crede în Europa, totuși însă Musulmanul plătește pentru aceasta un tribut prea amar. Nefiind condus de nici un principiu nobil, el se înjosește, înjosind pe femei, se ruinează, voind a o ruina.

Pe de altă parte Creștinii se ridică strălucitori din sînul persecuțiilor religioase și politice și pătrund pe voiajorul atentiv de o dulce speranță. N'am vădut fără respect și fără emoțiune castitatea, ce domnește în căminul conjugal la poporul bulgar. El prezintă un spectacol admirabil. Multele nenorociri, ce au apăsas asupra lui, pare a l fi purificat. Afecțiunile domestice sînt prea curate în sanctuarul familiei, neîncetat amenințat. Se găsesc neatinse, în acest sanctuar întocmai ca în timpurile patriarhale, virtuți, care din nenorocire slăbesc în țara noastră; respect filial, cinste arătată femeii, fidelitate conjugală, demnitate și dragoste paterna.“

Și mai departe tot acest scriitor rezumă consecințele, ce decurg din poligamie pentru demnitatea femeii: „Sclavă sau cel puțin tratată ca atare, femeia dobîndește și păstrează viciile unei sclave, ea le transmite copiilor, cărora nu are altă-ceva, ce să le dea, căci nici ea n'a primit nimic și nici n'a învățat nimic, ca să cugete a-i învăța și pe ei. Femeia în Orient a cădut cu desăvîrșire din înălțimea, în care a pus-o Creatorul lângă barbatul său; în piața a devenit un obiect de vîndare; în harem mai puțin de cît o curtezană. Ea nu are nici un loc real în ordinea socială; ea nu-și aparține. Nu-i este permis, să vadă fața celui cu care este a se însoți, nici chiar cînd nu este sclavă. Tot așa de puțin e consultată, cînd este măritată ca și atunci cînd este vîndută. — Nimeni nu va putea să expue cu fidelitate deplorabila nimicire a acestor femei și starea lor de înjosire morală în care sînt silite a vegeta“¹⁾.

1) „La Turquie d'Europe“ p. 18—19 și 70,

Ast-fel, după cum se vede, femeia la popoarele musulmane este cu totul supusă stăpînirii barbatului, și redusă numai la rolul de a fi un obiect de plăcere al senzualismului său, ori un instrument pentru înmulțirea neamului.

Se zice, că în familia Musulmanului domnește moralitatea, că credința conjugală este respectată și că adulterul este aproape necunoscut femeii.

Chiar dacă lucrul ar fi așa, apoi trebuie a se ținea samă, ce fel de moralitate este aceasta și dacă se poate numi ea moralitate, cînd femeia stă în o perpetuă închisoare și păzită tot așa, după cum sînt păziți și făcătorii de rele, — și cînd la cea mai mică mișcare o așteaptă cuțitul gelatului.

Deci pe cîtă vreme ea nu este liberă, nu se poate cugeta la fapte morale din partea ei. În starea actuală ea știe a se supune imposibilității și fricei, iar nici de cum unui înalt și nobil simțimînt moral, după cum se înțelege aceasta în creștinism.

Așa dar, închiind, putem afirma, că nu evoluționismul a putut ridica demnitatea familiei și a membrilor ei, — ci starea morală a acestora depinde de principiile și credințele religioase. Și după cum acestea mai mult sau mai puțin vor fi curate și adevarate, tot așa vor îndruma familia și pe individ către un grad mai mult sau mai puțin înalt de moralitate și de demnitate.

CAP. III

§. 9

Femeia in Creștinism

S'a văzut că pretutindenea omenirea ante-creștină este predominată de ideea constantă, că femeia este o ființă absolut inferioară barbatului, că ea nici se poate compara cu el și că nu are alt rol de cit de a satisface poftelor lui senzuale, — fiind anume creată pentru aceasta. Cel mult, cînd se organizează statele și se simte trebuința unei puteri dominante, care să mențină în sclavie pe supuși și învinși, atunci rolul femeii se mărește, și anume pentru a da fiu patriei; iar cînd acest scop nu este atins, ea este încărcată de dispreț. Sclavă sau obiect al plăcerilor, ea este înjosită și deconsiderată, legile nu o protejă, ci din contra devin din ce în ce mai opresive pentru ea.

Menirea creștinismului era deci de a schimba ideile și a prefăce și instituțiunile.

Dacă femeia a suferit amărăciunea păcatului strămoșesc mai mult ca ori-cine, apoi dreptatea divină a făcut ca ea, cu atît mai mult, să fie ridicată în creștinism la cea mai înaltă cinste, întocmai după cum spune Apostolul: „Că unde s'aū înmulțit păcatul, acolo aū prisosit darul ¹⁾).

În adevăr, Divinitatea vine direct în ajutorul femeii, arătând omenirei, că destinațiunea acestei ființi este cu mult mai înaltă, de cit aceia la care o redusese omul senzual, și, ca un început al înălțării sale, face din ea chiar mijlocitoarea mîntuirii neamului omenesc. Demnitatea virginală și curățenia sufletească și trupească capătă cel mai mare preț, cînd *Cuvîntul Divin, Fiul Etern al Tatălui, primește a se înomeni în sinul Preacuratei Fecioare Maria și pe care o face mama Sa după trup.* Ast-fel, femeia, care pînă acum zăcea în cea mai din urmă deconsiderare, devine intermediara dintre Divinitate și omenire, veriga care unește cerul cu pămîntul, o nouă Evă, care în locul morței naște vieța, iar în locul blestămului, aduce bine-cuvîntarea.

De aici înainte numele acestei Sfinte Fecioare în societatea creștină este încunjurat de cel mai înalt respect. Cînstirea ce i s-a dat în biserica creștină se ridică mai presus de a tuturor dreptilor, ori-care ar fi fost credința și faptele lor sfinte. Și ce este mai mult, ea este laudată și cîntată, pentru meritele de care s'a învrednicit, cu o venerațiune ce întrece chiar și pe a creaturilor celor mai curate în materiale, a Îngerilor,

Biserica creștină de aproape 20 de secole îi cîntă cu cel din urmă respect și cu o profundă devoțiune, în fie-care zi și prin sute de mii de voci, divinul imn: *Cu-vine-se cu adevărat, să te fericim Născătoare de Dumnezeu, cea pururea fericită și prea nevinovată și Maica Dumnezeului nostru. Ceia ce ești mai cinstită de cit Heruvimii și mai prea mărită, fără de asemănare, de cit Serafimii.*"

Această înaltă și deosebită cînstire, de care era să se bucure Sf. Fecioră în creștinism precum și ridicarea în general a femeii din starea de înjosire și smerenie în care era, o prevede însăși în urma umbririi Sf. Spirit, cînd ăice: „*Mărește suflete al meu pre Domnul și s'aubucurat duhul meu, de Dumnezeu Mîntuitorul meu, că au căutat spre smerenița roabei sale, că iată de acum mă vor ferici toate neamurile.*"¹⁾

1) Luca I, 46—47.

Tot ceia-ce a putut produce cugetarea omenească pătrunsă de adincă credință,—și tot cit a fost capabilă inima plină de profundă religiozitate și recunoștință, a adus ca omagiū spre glorificarea Sa. O încunjură cu cea mai strălucitoare aureolă posibilă omenește și concentrează în persoana sa, cele mai sublime simboluri ale întregii opere mîntuitoare.¹⁾

În creștinism cultul arătat Sf. Fecioare Maria este mai pre sus de a tuturor sfinților și plăcuților lui Dumnezeu și stă pe treapta imediată, după adorațiunea dată lui Dumnezeu, și care se și numește în limbajul bisericesc, cu un termen special, ὁπερδουλεία spre deosebire de cinstirea arătată sfinților, care se numește numai δούλεια, προσκύνησις, θρησκευτική.

Creștinul privește pe Prea Sf. Fecioara Maria ca pe cel mai sigur ajutor, în toate circumstanțele vieții; ca pe singurul liman și mîntuire, la toate amărăciunile și durerile sufletesti și trupesti; cum și ca pe mijlocitoarea imediată a fericirii eterne.

Venerându-se în creștinism sfințenia și curățenia virginală a Sf. Fecioare Maria, prin care s'a învrednicit a deveni Maica Cuvîntului lui Dumnezeu, se veneratează tot-odată în ori-ce femei această virtute necunoscută sau neprețuită mai înainte; iar cinstindu-se pe Prea curata Maică, se pune înainte ori-cărei mame creștine un model vrednic de imitat.

Mîntuitorul Iisus Christos nu numai că ridică pe femei la cea mai înaltă demnitate morală, primind a fi născut și îngrijit trupest de ea; dar, în întreaga Sa activitate mesianică, îi arată o deosebită sollicitudine și bună-voință, și în toate ocaziunile cele mai solemne din viața Sa pămîntească, fiind încunjurat de femei, întru nimic nu dă a înțelege, că ele din punct de vedere moral ar fi inferioare barbatului; ci din contra punându-le pe aceiași treaptă, în ceia ce privește actul mîntuirii, probează cu fapta că în fața lui Dumnezeu, nu

---

1) Veđi Acalisul Bunei-Vestiri.—Aseminea toate cîntările compuse la serbatorile Sf. Fecioare, sînt opere neperitoare de marea devoțiune, ce inima creștină i au arătat și-i arată.

este deosebire între partea bărbătească ori femeiească, după cum ne spune mai târziu și Paul, apostolul neamurilor ¹⁾.

În adevăr, femeia simte și recunoaște imediat pe Mîntuitorul său, și astfel o găsim mai neîntrerupt în apropierea lui Iisus, devotându-i-se și implorându-i milostivirea sa cea dumnezeiască. Unele femei îl urmează la predicare prin Galileia și-i servesc ²⁾; altele venind la El pline de încredere în puterea sa cea dumnezeiască, îi cer vindecare de neputințele și durerile trupești. ³⁾ Cananieanca plină de durere îi cade la picioare și cu lacrimi ferbinți îl roagă, să se milostivească spre fiica ei, probând cu această ocaziune cea mai mare credință. ⁴⁾ Unele femei simțind vrednicia morala ce li se pregătește prin Iisus Christos, și cunoscînd josnicia stărei lor păcătoase, cu inimile sfașiate de remușcare cad și înbrățișă picioarele Mîntuitoriului ungându-le cu mir de mare preț, și-l roagă a le da ertare pentru desordinile sevîrșite; ⁵⁾ iar altele ascultă cu multă aviditate doctrina sa, și înșile se fac propoveduitoare a Cuvîntului dumnezeesc, precum a făcut chiar Samarineanca. ⁶⁾

Iisus Christos pregătind femeii o situațiune cu totul nouă și chemând-o la o viață sfîntă, El care a venit în lume, să împartă viața spiritualo-morală, să tămăduască și să îndrepteze ranele sufletești și trupești, nu numai că nu aprobă pedepsirea, pentru greșală a unei femei cădute, dar încă, într'un mod foarte fin, rușinează pe pîrișii ei, spunându-le: „că cine din ei este fără de păcat să arunce întâi cu peatra asupra păcătoasei,“ iar ei după ce dispar, Iisus cu toată blîndeța zice femeii acuzate: „Du-te și de acum să nu mai păcătuiești“. ⁷⁾

Dacă femeia în general înainte de creștinism și în special în lumea civilizată greacă și romană nu se arată capabilă de acțiuni mai înalte intelectuale și morale,

1) Galat. III, 28

2) Marcu XV, 41.

3) Luca XIII. 10—14; Mat. IX, 20—23; Marc. V, 25—35.

4) Mat. XV, 22—28; Marc VII, 24—30.

5) Marc. XIV, 3; Luca VII, 36—50.

6) Luca X, 38—42; Ioan IV, 7—42.

7) Ioan VIII, 3—12.

este, că nici n'a fost considerată ca demnă de așa ceva ; iar cînd foarte rar apare pe ici-colea cite o scîntee favorabilă ei, aceasta este un reflex al afecțiunelor senzuale și imediat este eclipsat de egoismul brutal și trupesc, ce domină asupra spiritului omenesc.

Cînd însă Mintuitorul Iesus Christos vine și o cheamă la o viață spiritualo-morală demnă de chipul lui Dumnezeu, scuturându-i lanțurile trupești și sufletești, femeia nu numai că se arată vrednică de această înaltă chemare, dar încă învingînd slăbăciunea firii sale, arată o inimă mare, un caracter hotărît și o energie, ce a putut servi de model chiar barbaților.

Evangelhiștii ne arată, că pe cînd toți părăsesc pe Iesus, cînd ologii, ciunții, orbii, surzii, îndrăciții și cei învieați din morți cărora le dădură sănătate și viață, cînd împilații și desmoșteniții cărora le aducea libertate și fericire, cînd chiar discipolii săi iubiți, martorii imediați a tuturor minunilor și învățăturilor sale, cu toate declarațiunile lor solemne de credință și de dragoste, îl părăsesc cu toții și se leapădă de Dinsul ; — numai niște femei timide, slabe și plătînde îi rămîn deplin credincioase, îl urmează și nu-l perd din vedere; ei cu inimile sfășiate varsă lacrimi de durere pentru divinul lor Mintuitor. Ele înfruntă frica și nu se sfiesc de turbații calai, nu părăsesc nici un moment pe Iesus, îl însoțesc pretutindinea, și-i dau cele din urmă îngrijiri pămîntești cu un devotament fără samăn ¹⁾.

Dreptatea divină a recompensat cu prisos tăria credinței și a devotamentului sfințelor femei. *Niminea înaintea lor nu s'au învrednicit să vadă lumina Învierii și pe Iesus sculat din morți. Și tot lor li s'au acordat înalta favoare de a fi primele propoveduitoare a Învierii Domnului ²⁾,*

În societatea urmașilor lui Christos femeia devine din ce-în-ce ființa mai mult stimată. Ceia-ce pînă acum

---

1) Mat. XXVII. 55—56, 61. Marc. XV, 40—41. Luca XXIII. 27—55 Ioan XIX. 25—26.

2) Mat. XXVIII, 1—11. Marc. XVI. 1—9. Luca XXIV., 1—11. Ioan XX. 1—19.

era un merit de a se abuza de persoana ei, din contra în creștinism aceasta devine o crimă, iar respectul femeii, în orî-ce condițiunii ar fi ea, este o virtute.

Iisus Christos pentru a arata încă și mai bine, cu ce fel de respect, dorește El, să fie încunjurată femeia și pentru a-i da toată siguranța pentru aeasta, înlătură chiar din germine cauza înjosirei sale, condamnând și intenția necuviincioasă întoarsă asupra unei femei. El zice: „*Tot cel ce caută la femei poftind-o, iată a prea curvit în inima sa*“¹⁾.

După înalțarea lui Iisus la ceriū, femeile rămân în comunitatea Apostolilor, devotându-se cit mai mult doctrinei mîntuitoare, care le deschide o vieată nouă și necunoscută pînă acum. Ele stăruiesc în privigheri și rugăciuni împreună cu Apostolii, făcându-se părtașe și de primirea Sfintului Spirit²⁾, și continuară a desfășura un mare devotament în propagarea învățaturii creștine escelând în fapte de pietate. Numărul lor crește³⁾, așa că însuși Ap. Pavel mărturisește, că înainte de a primi creștinismul, între cei pe care-i dădū la torturi și moarte pentru credința în Christos, au fost și multe femei⁴⁾.

După minunata transformare a acestui persecutător în cel mai devotat propoveditor al creștinismului, neconținut îl vedem încunjurat și ajutat în misiunea sa de femei și cărora el le aduce mari laude pentru devotamentul lor.

În Tesalonic multe femei pioase ajută pe Paul și pe Sila⁵⁾, la Atena este ajutat de Damaris⁶⁾, la Corint casa lui Achila și Prischila este adăpostul și refugiul apostolului și a creștinilor și care casă devine un centru important a unei comunități creștine; iar apoi Achila și Prischila urmează pe apostol la predică și în alte părți⁷⁾, pentru care apostolul le face cele mai fru-

1) Mat. V, 28.

2) Fapt. I, 14. II, 1—4.

3) Fapt. V, 14.

4) „ XXII, 4.

5) „ XVII, 4.

6) „ XVII, 30.

7) „ XVIII, 2. I Corint XVI 9.

moase laude și le arată recunoștința sa. ¹⁾ Ap. Pavel recomandă și lui Timoteiū ca să onoreze pe văduvele, cele ce în adevăr sînt văduve. (I Tim. V. 3).

Fără a enumera pleiada de femei, cărora ap. Pavel le arată admirațiunea sa pentru zelul lor religios și focul dragostei creștine de care ele au dat dovezi, vom aminti numai de Loida și Evnica, bunica și mama lui Timoteiū, a căror credință și dar au umplut de mulțumire inima apostolului, și care dar, dorește să'l aibă chiar și ucenicul său Timoteiū. ²⁾ De asemenea și fetele Dieaconului Filip se învredniciră de înaltul dar dumnezeesc al profeției, ³⁾ realizându-se ast-fel ceia-ce a ȃis Dumnezeu, cu mult mai înainte prin profetul Ioil: „Și voiū vārsa Duhul Meū peste tot trupul și vor prefeți fiit voștri și *fetele voastre* . . . și va fi că ori-care va chema numele Domnului, se va mîntui“. ⁴⁾

Femeia, care pînă acum nu se credea a fi capabilă de nimic, îndată ce spiritul și inima șa capătă deplină libertate, se avîntă cătră fapte mărețe, a căror țîntă întrec marginile înguste ale egoismului, ba chiar și ale pămîntului.

Sentimentele sale se desvoltă și se înalță. Devenind soție, ea nu mai este sclavă, ci iubita barbatului, ajutorul și mîngierea lui. Ca mamă, resimte acea dragoste profundă, ce o face capabilă de sacrificii mari, devenind educatoarea copiilor și apostolul familiei. Iar dacă se devotă vieței virginală, devine gloria și corona creștinismului, floarea cea mai aleasă a Bisericeii, după cum spune Sf. Ciprian. ⁵⁾ Ceia ce pînă acum era obiectul înjosirei, *devine mireasa lui Christos avînd de fi pe orfanii, neputincioșii, bolnavii și pe toți cei nenorociți*. Prejudiciile și injuriile păgîne adresate virginităței se transformă în glorie, căci virginele creștine devin mame mîngiitoare și alifii alinătoare ale suferinților și durerilor sufletești și trupești în omenire.

1) Rom. XVI. 3.

2) II. Tim. I. T.

3) Fapt. XXI, 9.

4) Ioil. II, 28 și 32.

5) De habitu virginum.

Dacă iubirea aproapelui este inima și sufletul creștinismului, apoi am putea spune, că femeia creștină, prin puterea sentimentului ei, a fost inima și sufletul acestei iubiri. Și în acest senz marele apostol al neamurilor dice: „Că ceia-ce nu se mărită, mai bine face,—cea nemăritată se grijește de ale Domnului, cum va plăcea Domnului, ca să fie sfântă și cu sufletul și cu trupul.“¹⁾

Tot în acest senz Sf. Părinți laudă starea virginală, îndemnând chiar la aceasta. Așa Sf. Ioan Chrisostomul dice: „Cunosc însumi fecioare plâpînde, care duc o viață aspră și infrînată . . . care odinioară nu puteau afla încălțăminte destul de aleasă, iar acum umbra desculțe . . . Ele lucrează neconținut . . . Ele au grija de bolnavi, îi duc de mină, îi spală pe picioare. Multe dintre ele slujesc chiar la bucatărie. Atita putere are focul dumnezeesc a lui Christos, de care ele sînt pătrunse,—și atit de mare este zelul inimei lor, ce covîrșește chiar puterile firei.“²⁾

Fericitul Ieronim aseminca spune: „Că cel ce trăește în feciorie . . . ducce o viață aseminca cu a îngerilor din cer, ascultând la picioarele Domnului ca Mariea, sau slujind aproapelui ca Marta.“³⁾ Sf. Ciprian le numește: „Floarea cea mai aleasă a sadului bisericei, cea mai curată imagina a slințeniei Domnului și partea cea mai importantă din turma lui Christos. Prin ele se glorică biserica.“⁴⁾ Fericitul Augustin arată, că meritul virginelor este cu mult superior tuturor celorlalte virtuți, pentru că ele pe lîngă curățeniea sufletească și trupească, pot poseda și toate celelalte virtuți; pe cînd ceilalți creștini, chiar de vor avea toate celelalte virtuți, nu vor avea însă virtutea virginală, cu care să se asămene lui Cristos,—și pentru aceasta lor li este rezervată cea mai curată fericire cerească.⁵⁾

1) I. Corint. VII.

2) Onul 13 Efes.

3) Epist. 55.

4) De habitu virginum.

5) Consult. „La Famille“ Leçons de philosophie morale par Amédée de Margerie vol. 1 d. 103—104.

Femeia în fața unei vieți nouă ce i se deschide în creștinism, înbrațișă această religie cu un entuziasm și un devotament, ce au pus în urmărie pe toată lumea. Nimic nu o poate smulge din brațele creștinismului, care, în locul înjosirii, îi redă respectul, în locul sclavajului brutal, îi asigură libertatea și demnitatea, în locul rușinii îi dă cinstea și dintr'un obiect al plăcerilor trupești face din ea o sfință. Ea își închină toată ființa sa doctrinei creștine, care o mîntue din înjosirea desordinelor pămîntești și-i garantează fericirea cerească.

Puterea cu care femeile au suferit martirul pentru susținerea și apărarea religiei creștine, au întrecut cu mult cugetarea omenească. Ele își varsă singele cu cea mai mare bucurie, pentru a se uni cu Christos, Mintuitorul lor. Cînd li se sfarmă sau li se smulg membrele în instrumentele de tortură, ele privesc liniștite ceriul; cînd sînt arse pe gratare sau ferte în căldări, ele simțesc fericirea; cînd corpurile lor gingașe sînt sfășiate de dinții roților torturătoare sau de ale bestiilor, ele exclamă de bucurie; iar cînd în arenă fiarele sălbatice se precipită cu furie asupra-le, singura lor grijă ce le predomină este, ca în izbitura ce vor suferi, corpul lor să rămînă acoperit și ne expus privirei publice.¹⁾

Dacă fericitul Ieronim dice: „că femeia s'a aratat tot atît de tare în suferinți ca și barbatul,“²⁾ cu drept cuvînt se adaugă, că ea a fost încă superioară. Căci pe cînd barbatul martirizat a rezistat numai durerilor trupești, ea a trebuit să reziste atît durerilor trupești cît și celor sufletești și morale. Adesea Proconsulul înspăimîntați de curajul și tăria, cu care femeile sufereau toate chinurile trupești, pentru ca să le lovească și mai crud, anume în ceia-ce aveau ele mai scump, *în simțimîntul sfînt at pu-*

1) Perpetua și Felicia în anul 162 sub Imp. Marcu Aureliu fu condem-nate a fi spintecate de coarnele unui taur în arenă. Perpetua fu prima victimă, care cu copilul în brațe, după ce fu luată în coarne de taur și aruncată jos, cum era scaldată în sînge, se ridică imediat și își acoperă o parte a corpului, ce rămăsese descoperită în căderea sa, aranjându-și tot-odată și părul, care-i acoperise fața, de oare-ce martirii *în zilele fericite de victorie*, nu trebuiau să fie cu fața acoperită, ca în zile de doliu. (vezi Act. Mart. Ruinart. Mor. P. S. Ath. Mironescu).

2) Vieța sf. Fabiola.

doarei, cu care se îmbrăcase în creștinism, ordonau ca victimele să fie desbrăcate de hainele lor și purtate goale prin oraș, știind că aceasta este cea mai mare pedeapsă pentru ele. ²⁾ Altă-dată, pentru a le agrava și mai mult pedeasa, erau date calailor pentru a le necinști. ³⁾

Martiorologiul bisericeii creștine ne înfațizează prea numeroase exemple de minunată tărie, ce a arătat femeia în toată perioada martiriului.

Pe cât de mare însă s'a arătat femeia în suferinți, pe atât de mare s'a arătat și în lupta pentru desrădăcinarea și nimicirea conrupțiunii păgine.

Pe cînd barbații sfinți ai bisericeii luptă cu cuvîntul și cu condeiul,—sfințele femeii creștine luptă cu fapta și cu exemplul. Ele, în fața luxului și a desfătărilor patricienelor, opun o viață modestă și cumpatată, dându-și averile pentru înființarea de spitale și aziluri pentru infirmii—în fața desfriului degradator, ele opun curățenia sufletească și trupească;—nerușinarea este înlocuită cu pudorea;—în locul petrecerilor sgomotoase, ele petrec în singurătate lângă patul nenorocitului;—în locul teatrelor demoralizatoare și înfiorătoare, ele vizitează și mîngie pe cei închiși în temniță pentru credința în Christos, pentru adevăr și dreptate. Pe cînd matroanele se desfătau la vaetele sfășietoare ale nenorociților sclavi biciuiți sau spintecați de dinții animalelor sălbatece, femeile creștine singure se fac sclave ale acestor nenorociți spalându-le ranele cu lacrimile lor.

Pretutindenea devin mîna providențială, ce alinează durerea și suferința, tezaurul din care se respîndește pacea și mîngierea.

„Femeia, zice Ern. Legouvé, ființă pe care antici-tatea păgînă o considerase atât de incapabilă și slabă de caracter, în cît nu era primită să figureze nici ca martoră în vre o afacere oare-care, în creștinism din contra, devine mărturisitoarea cea mai demnă de cre-

2) Vicața sf. Varvarei 1 D-bri.

3) Act. mart. Ruinard.

dință, nu pentru adevăruri lumești, ci pentru adevărurile cele mai înalte dumnezești. ¹⁾

Ast-fel în creștinism, femeia fiind eliberată de lanțurile sclaviei și cătușele desonoarei, a probat cu prisos, că, după cum dice fericitul Ieronim: „*Altele sînt legile lui Cezar și altele sînt ale lui Christos; altele sînt hotărîrile lui Papiniu, altele sînt preceptele lui Paul.*“ ²⁾

§ 10.

Restaurarea familiei în creștinism

Am văzut în C. I. care a fost temeliea, pe care Creatorul a stabilit familia precum și însușirile, ce trebuie să o caracterizeze. Un barbat și o femeie, deplin curați cu sufletul și cu trupul și pătrunși de puterea Harului dumnezeesc, se dedau unul altuia în deplina lor ființă și pentru totdeauna, spre a se iubi, a se ajuta și a se complecta unul pe altul; iar apoi, în urma binecuvîntărei divine, spre a continua existența neamului omenesc, care să contribuie la gloria Creatorului.

Familia ast-fel constituită avea la îndămină și toate mijloacele pentru a aduce pacea și fericirea posibilă pămîntească membrilor ei.

Din nenorocire însă familia nu rămîne mult timp în această situațiune, căci omul prin păcat perde Harul dumnezeesc, singurul ajutor, ce era în stare de a menține echilibrul dintre aspirațiunile lui sufletești și dorințele trupești;—puterile spirituale îi slăbesc și sînt învinse de cele materiale. În această stare omul devine din ce în ce subjugat mai mult de animalitate și senzualism, și care după cum s'a observat, a avut cîmpul cel mai favorabil în familie.

Barbatul abuzază cu cel din urmă exces de companioana sa mai slabă, o înjosește, o face sclava sa, iar ea devine un obiect de vîndare, o jucărie a satisfacerei

1) „Histoire morale des femmes“ p. 324

2) Epist 76.

poftelor lui brutale. Femeia nu mai știe, ce este a iubi pe soțul ei, căci nici el nu o învață aceasta; ea nu înțelege ce va să dică demnitate și pudoare; ci singură chiar crede, că nu are alt rol în lume de cit acel ce-l vede, că i s'a dat de barbat, și ast-fel singură se dedă josniciei, pînă la cea din urmă treaptă a rușinei, devenind o curtezană publică.—Cit despre copil, apoi și aceeaștia nu puteau să fie alt-ceva, de cit fructul sămînții cultivate de părinți. Și după cum afirmă P. Felix, pretutindenea înjosirea popoarelor stă în strînsă legătură cu înjosirea morală a familiei, și aceasta este o urmare imediată a dispotismului părintelui și a sclaviei mamei din care a rezultat degradarea copiilor ¹⁾.

Numai la poporul iudeu mai vedem, în legislația sa, o imagină a adevărului primitiv, dar și aceasta mai mult sau mai puțin alterat, cum se spune Mîntuitorul, din cauza împetririi inimii acestui popor ²⁾. Pe lîngă aceasta, încă legea V. Testament nici nu era complectă revelațiune a adevărului, ci era numai umbra bunurilor viitoare, avînd un caracter pregătitor către deplina restaurare a omenirii prin Iisus Christos, Fiul lui Dumnezeu ³⁾.

Deci, creștinismului îi era rezervat de a desăvirși în cuprins și formă chiar și legea morală a vechiului Testament, accentuând în special curățenia și rigoarea legii naturale, ba încă tinzînd la un ideal și mai înalt de moralitate ⁴⁾.

Dumnezeirea, după cum altă-dată ca creatoare, voind să prepare mărirea societății, nu a avut trebuința să-i prescrie regule de conduită, ci institui numai familia pe baze temeinice morale; așa și acum în opera de mîntuire, exercită tot asupra familiei influența Sa moralizatoare și care trebui să se resfrîngă în mod natural și inevitabil asupra societății.

Iisus Christos pentru o restaura familia și deci

---

1) Confer. II. 1860 p. 60 sq.

2) Mat. XIX. 7.

3) Ep. Ebr. VIII, 7; X, 1.

4) Consult. Morala de P. S. S. Athanasie p. 70.

societatea, nu vine să pro lămde de odată: drepturile copiilor, reabilitarea femeii și abolirea tiraniei bărbatului. El lasă aceste pe sama oamenilor, stabilind numai principiile prin care au a se realiza ; iar norma pe care o urmează, față de familie, este aceeași pe care a observat-o în toate direcțiunile activității sale mesianice.

Pentru a mîntui și rîdica pe om, Iisus se face însuși om ; pentru a preface societatea vine în mijlocul ei ; pentru a sfinți omenirea și a o împaca cum Dumnezeu, singur se dă preț de rescumpărare pentru ea. Tot ast-fel și pentru a reabilita familia și a o readuce la starea de mai înainte, intră în familie și o pune sub protecțiunea Harului Său, și pe care apoi o încredințază Sfintei Sale Biserici, spre a o păstra sfîntă și fără prihană¹⁾.

Marele act al înomenirii lui Iisus Christos nu este de cît o însoțire eternă între natura infinită divină și natura omenească, pe care a rescumparat-o prin sacrificiul Său de pe Cruce, constituind-o în biserică a Sa iubită²⁾.

Iisus începe activitatea mesianică, prin participarea sa la o nuntă, care este începutul familiei și baza societății, și tot aici sevrîșește și cel întâiu act minunat prefacînd apa în vin³⁾ și în care minune, se vede o preînchipuire a minunatei transformări, ce trebuie să se efectueze în actul unirei de pînă acum dintre bărbat și femeie⁴⁾. Căsătoria de și sfîntă la origina sa, de aici înainte va deveni un mister, un izvor al Harului dumnezeesc și al sfințeniei, izvor al fericirii soților și a copiilor.

În adevăr, incurînd se și prezintă lui Iisus ocazia, cînd, prin autoritatea sa dumnezească, confirmă și stabilește *unitatea, nedesfacerea și sfințenia* actului căsătoriei.

Fariseii, vecinic interpreți falși și interesați ai textelor biblice, se prezintă înaintea lui Iisus și-l întrebă: „Oare se cuvine bărbatului să-și lase femeia pentru ori-

1) Consult. P. Felix. op. cit.

2) Efes, V, 2 și 26.—Fapt. XX, 28.

3) Ioan II, 1—12.

4) Consult. R. P. Monsabré „Le mariage“ p. 30.

ce cauză“? La care Mintuitorul le răspunde: „*Au nu ați cetit, că Cel ce i-a făcut din început, i-a făcut barbat și femeie? Și a zis: pentru aceasta va lăsa omul pre tatăl său și pre mama sa, și se va lipi de femeia sa, și vor fi amândoi un corp. Drept aceia nu mai sînt doi, ci un corp, deci — ceia — ce a împreunat Dumnezeu, omul să nu despartă*“¹⁾. Din acest răspuns al Mintuitorului ori-cine poate vedea, cu destulă claritate, că El nu numai că desaprobă desordinile și înjosirea la care era expusă căsătoria, dar în același timp o restatornicește în unitatea și în nedeșfacerea ei, așa cum a fost ea constituită la început.

Voind însă Fariseii a pune pe Iisus în contradicție cu legea mozaică, și ast-fel să-l prezinte poporului ca pe un răsturnător al legii, continuă a-l întreba: „Pentru ce dar, a ordonat Moisi, să-i dea (femeii) carte de despărțenie?...“ Acum Iisus are ocaziune a le da pe față, toată decadența morală și înclinațiunea senzuală, la care erau dedați Iudeii și pentru care Moisi fu nevoit, să li facă oare-care concesii și deci le răspunde: „*Moisi pentru împetrirca inimii voastre v'a învoit, să vă lăsați femeile voastre; iar din început nu a fost așa. Și eu zic vouă: „Cel ce va lăsa pe femeia sa, afară de cauză de adulter, și va lua alta, sevîrșește adulter și cel ce va lua pre cea lăsată, sevîrșește adulter.*“ Ast-fel Iisus Christos restabilește atit unitatea cit și nedeșfacerea capricioasă a căsătoriei, ba încă face responsabil de păcatul adulterului pe barbatul care ar fi nesocotit această lege. De aceia și sf. Ap. Pavel mai târziu îndeamnă pe Corinteni, să nu desfacă căsătoriile, adăugând tot-odată, ca aceasta o face din ordinul Domnului²⁾.

1) Mat. XIX, 3 — 7, sq. Cînd sf. Ioan Chrisostomul în predicile sale ca Preot la Antiohia combătea divorțul, adesea i se obiecta cu exemple din v. Testament, și la care el răspunde. Da, divorțul era permis în legea veche, dar aceasta era necesar pentru a se evita alte nenorociri mai mari (omil. în Isaia 1). Legea veche era legea Iudeilor, popor îndărătnic și rebel grație la vărsare de sînge, și dacă acești oameni pasionați și senzuali, ar fi fost obligați să trăiască fără voe cu femeile lor, pe care nu le mai iubiău, cu siguranță le ar fi omorit, pentru ca să scape de ele. (omil. la Mat. 54). Vezi „Sf. Ioan Chrisostom și moravurile din timpul său“ de Aimé Puech p. 110.

2) I. Corint. VII, 10—12.

Iisus Christos proclamând *unitatea și nedesfacerea* căsătoriei, nu crede a fi deajuns aceasta pentru demnitatea morală și trainicia familiei creștine; ci o învestește cu o putere nouă; pe de o parte punând-o iarăși sub protecțiunea Harului dumnezeesc; iar pe de altă parte, dând slabei firii omenești un sublim model, pe care să-l privească neîntrerupt și după care să-și orienteze în fie-ce moment simțimintele, ce au să unească pe barbat cu femeia sa și pe amândoi de copiii lor.

Iisus Christos pune la baza familiei cel mai înalt principiu neschimbăcios și etern când îi *împărtășește Harul Dumnezeesc, și care nu este altă-ceva de cât comunicarea propriei sale Ființi divine, și care Har are putere a uni pe soți nu numai în fața societății, dar chiar și în fața Divinității. În adevăr, această comunicare este tainică, dar în același timp este reală și dă soților sprijin și putere, pentru îndeplinirea datoriilor, ce-și impun fie-care spre a se face fericiți.*

După cum toată viața creștinului este animală și sfințită de Harul dumnezeesc prin intermediul Sfințelor Taine, tot asemenea și familia creștină se împărtășește de Ființa lui Iisus Christos prin Taina Căstoriei, ¹⁾ și face din unirea soților, după cum spune apostolul: „*O căsătorie cinstită și pat nespurcat*“ ²⁾.

Ast-fel creștinismul restabilind demnitatea morală a familiei pe bazele ei primitive, *în unitatea, nedesfacerea și sfințenia ei* și dând soților ca ajutor supra-natural *Harul dumnezeesc*, pune acestora înainte și modelul dragostei, ce trebuie să-i unească și să-i conducă și care model este *sublima și divina dragoste, ce Iisus Christos a aratat omenirii, Bisericii sale.*

---

1) Consult. P. Felix conf. II. Ibid. Mor. P. S. Athanasie p. 638
 B. P. Monsabré. op. cit. p. 14.
 Ebr. XIII, 4.

§ 11.

Dragostea naturală

Înțelepciunea divină a orinduit totul în univers cu cea mai perfectă măiestrie.

Dupa cum în ordinea fizică fie-care creatură în întreaga sa organizațiune își are scopul său determinat, cum și mijloacele necesare pentru ajungerea scopului; tot-așa și în ordinea morală există același plan și aceleași legi, cu singura deosebire numai, că pe cînd în ordinea fizică toate se supun în mod fatal legilor hotărîte, în ordinea morală, atît scopul cît și mijloacele aparțin voinței libere a omului. De la dînsul depinde a ținti la scopul hotărît, cum și de a se servi de mijloacele ce-i sînt puse la dispoziție.

Scopul moral cel mai înalt al omului este unirea sa cu Dumnezeu, iar al doilea scop asemenea acestuia este unirea lui cu semenii săi (sociabilitatea pămîntească).

Pentru atingerea acestor scopuri, Creatorul a înzestrat pe om cu toate însușirile și mijloacele necesare, și lui nu-i rămîne, de cît să le întrebuițeze prin puterea minții și a voinții sale libere.

Între aceste însușiri cea mai esențială este simțimîntul *dragostei*, cu care este dotată inima omenească. Și care simțimînt are ca obiect al său imediat *frumuseța*, ca un mijloc de manifestare.

Fiind-că Dumnezeu este frumuseța absolută și perfectă, de aceea, obiectul principal și imediat al dragostei omenești este însuși Dumnezeu ¹⁾. Creatorul a pus chiar și în creatură o imagină a perfecțiunilor sale, deși foarte slabă și ast-tel vedem o frumuseță relativă și în univers ²⁾, atît la ființele însuflețite cît și la cele neînsuflețite;— iar între acestea, cu deosebire, această imagină a frumuseței strălucește mai mult în om, în natura sa corporală cum și în cea spirituală.

1) Consult. Mor, P. S. Athanasie p. 383.

2) Romani I, 20. Psł. XIX 1.

Ast-fel simțimîntul dragostei își are ca obiect secundar al său și ori-ce creatură, întru cît în ea se reflectă o rază a frumuseței divine.

Dragostea, după cum este definită de diferiți autori, este în general un simțimînt afectuos și puternic pentru o persoană sau pentru un lucru oare-care ¹⁾. După cum rezultă din această definițiune, în manifestarea dragostei, se disting două elemente: a) *Elementul subiectiv*, care este simțimîntul în sine, și b) *elementul obiectiv* care este ființa sau lucrul, către care se îndreaptă simțimîntul.

După cum omul ființa rațională și liberă va aprecia frumuseța obiectului și va derige simțimîntul, se va nasce dragostea de Dumnezeu, de familie, de patrie, de știință, etc.

Dumnezeu fiind autorul simțimîntului cum și al frumuseței, El este deci și autorul dragostei. *Dragostea lui Dumnezeu s'a vărsat întru inimile noastre prin Duhul sfînt, carele s'a dat nouă* (Rom. V. 5; VIII, 15).

După cum am spus mai sus, Dumnezeu fiind frumuseța perfectă și idială, și deci El fiind obiectul principal al dragostei, omul iubește pe Dumnezeu mai pre sus de ori-ce. Prin această dragoste omul țintește a se apropia și a se uni cu El, și ast-fel se naște adorațiunea divină ce cuprinde întreaga ființă a omului.

În ceia-ce privește frumuseța omenească, ea apare îndoită după cum este și înseși natura sa. Omul, posedînd o frumuseță trupească și alta sufletească, este obiect al dragostei, în ambele sale frumuseți.

Două frumuseți, zice fer. Augustin, aū dat naștere la două feluri de iubiri: *una sufletească și alta trupească* ²⁾.

Și una și alta împresionează pe om și deci vom destinge o dragoste *trupească senzuală și una spirituală morală*.

1) Enciclopédie theologique (dictionnaire des passions, des vertus des vices et des défauts" par M. L'Abbé Migre, tome unique p. 66. •

2) De civitate Dei. Vezi „Les Mariages écrits au ciel par Bolo p. 3.

Omul, în mod natural, simte trebuința de a iubi și de a fi iubit.¹⁾

Pe cînd însă frumuseța sufletească tinde a se asemena lui Dumnezeu, și deci are un cîmp infinit de perfecționare și caracterul eternității; frumuseța trupească nu este de cit foarte mărginită și de durată momentană. Ea este o frumuseță înșălătoare (Prov. XXXI 30) și nu are de cit splendoarea unei imitațiuni și strălucirea unei scînteii, o floare ce curînd se vestejește și adesea nu este de cit o mască pe față, care amăgește și turmentează.

Pentru aceasta dragostea dezvoltată în fața frumuseței sufletești înalță pe om, iar dragostea trupească îl înjosește²⁾.

Dragostea frumuseții trupești. Această dragoste se dezvoltă sub impresiunile senzualității și nu vede de cit formele exterioare ale corpului și ale feței, nu o încintă de cit fizionomia, privirile și surisurile, ba încă adesea este influențată chiar de orînduirea și luxul îmbrăcămintelor. Ea se manifestă cu o furie deosebită în inima omenească și cel cuprins de ea nu voește a crede, că perfecțiunea imaginii exterioare nu este de cit o floare ce se vestejește o dată cu timpul, o dată cu vîrsta. Ce este mai mult încă, că după impresiunile, ce face exteriorul, se judecă chiar și însușirile interioare ale sufletului, atribuindu-i calități ce nu le are.

Forma cea mai ordinară a dragostei trupești este pofța senzuală, care în unire cu impresiunile formelor exterioare dă naștere aceluî cult și acelei idolatrii ce se acordă ființei iubite. Lucrul acesta de alt-fel este foarte natural, căci sufletul omenească aspiră și dorește perfecțiunea frumuseței absolute, pe care ne întîlnind-o imediat, caută să și-o inventeze.

Această dragoste ori cit de violentă apare ea la în-

---

1) Simțimîntul dragostei, zice Am. de Morgerie, este atît de natural în cit nu există om, care să nu-l aibă. Dacă se găsesse oameni, cari să nu iubească, nu se găsesse însă, cari să nu dorească a fi iubiți. op. cit. p. 148.

2) Consult H. Bolo „op. cit. p. sq. P. Felix p. 92.
R. P. Monsabré op. cit. p. 205.

ceput și cu toate-că, în sine foarte sincer aspiră la veșnicie pe care o și declară ; toluși nu este de cît foarte șubredă și fără durată, după cum este și însăși frumuseța ce o provoacă și pe care o are de obiect. Ea, după cum dice sfântul Ioan Chrisostom, nu ține de cît o lună ori două sau cel mult un an,—pînă cînd încep a se arata calitățile și însușirile adevărate ale sufletului.

Dragostea frumuseței trupești, cu cît la început se manifestă cu o putere mai escesivă, cu atît prevestește indiferența și răceala, iar proba cea mai convingătoare sînt prea numeroasele desiluzii, ce vedem pe fie-care zi, că consumă pe cei-ce aũ fost captivați de o asemenea dragoste. Pentru aceasta sfîntă scriptură ne da sfatul a nu ne lipi inima numai de frumuseța trupească a unei femei și a o dori numai pentru grațiile ei seducătoare, (Ecles XXXI, 30). „*Podoaba (voastră) să fie nu cea din afară a împletiturii părului și a înfășurăturii aurului sau a îmbrăcăminteii hainelor.*“ (I Petru III, 2—I Tim. II. 10.) Iar sf. Ioan Chrisostom dice : „*A sufletelor celor desfrîinate este această frumuseță. . . . ea este plină de trufie și mândrie și te face adesea a bănuii lucruri necuviincioase . . . Cel mult după un an piere, iar rălele rămân, . . .*“¹⁾

Clement Alexandrinul ne spune că : „*Infrumusețarea trupească nu are alt scop, de cît de a vîna ochii.*“²⁾

Dragostea frumuseței sufletești. Dacă dragostea frumuseței trupești nu poate fi exclusă, la unirea tinerilor soți, căci și ea are partea sa divină;—toluși ea nu poate să fie singurul motiv al unirei lor, ci alătura cu ea, trebuie să stea și să prepondereze în primul loc, *dragostea ce are de obiect frumuseța sufletului.*

Această dragoste nu este provocată de orînduirea membrilor corpului și de curățenia feței, ea nu se desvoltă în fața gingășiei și a seducțiunilor: privirei, nici în fața luxului și a cochetăriei ; ci fiind o dragoste care aspiră la frumuseța divină, se desvoltă și crește numai

1) Omil 20 Efes.

3) Pedagog.

în fața virtuților, ce sînt imagina Divinității și înalță pe om cătră Ea. Obiectul unei astfel de dragoste este un suflet blind și plin de sinceritate, care caută a se înbrăca numai în adevăr și dreptate și are ca podoabă înțelepciunea și castitatea, cum și ori-ce virtute care înobilează și înalță pe om. Ea sacrifică frumuseța trupului pe care lumea o admiră, și se pleacă numai înaintea frumuseței sufletului, cu care ne îndeamnă apostul a ne înbrăca: „*Podoaba voastră, ȳice el, să fie..... în omul cel ascuns al inimii, întru nesticăciunea duhului celui blind și lin, carele este înaintea lui Dumnezeu de mult preț.*“ (I. Petru III, 5) „*Asemenea și femeile întru podoabă de cinste, cu sfială și întreagă înțelepciune să se împodobească pre sine, nu cu înpletiturile părului său cu aur*“... (I Tim. II, 9—10.) Sf. Ioan Chrisostomul sfătuește pe creștini zicînd: „*Frumuseța sufletului caută... dragostea ei cu cuviință începîndu-se, stă tare.*“¹⁾

În adevăr nimic nu rîpește inima mai mult, și nu o face mai mulțumită de cit o minte serioasă și înțeleaptă, o judecată dreaptă, un caracter demn și blind și o inimă bună și nobilă, probată prin o voință tare în practicarea faptelor bune, și care după cum le numește sf. Ambrosie „*sînt umbra sufletului și efigia virtuții.*“²⁾

Aceasta este adevărata dragoste înțeleaptă, care, ca o virtute neperitoare, urmează numai legea de dezvoltare, tinde la Dumnezeu și numai în El își concentrează gloria sa.³⁾

Ast-fel se explică cum cine-va atinge adînci bătrînețe, cînd corpul îi este o greutate și fără să peardă cu toate acestea puterea dragostei aceștia, care rămîne totdeauna tînără.⁴⁾ Ea are încă puterea de a rămîne chiar după moartea trupului, și ca probă sînt simțimintele, ce arată soțul remas văduv.

1) Omil. 20 Efes.

2) De virginitate.

3) Consult Am. de Margerie op. cit. p. 48.

4) Sfințul Ioan Chrisostomul ȳice: Au nu vedeți căți cu femei frumoase locuind cu ticăloșie, și-au perdat viața;—și citi cu femei mai puține frumoase cu multă dulceață au ajuns la bătrînețele cele mai de pe urmă ? (Omil 20 Efes).

Această dragoste nu este violentă, ea se desvoltă încet, — în schimb însă, are durată și tărie.

Ochiul nu poate vedea de odată toate însușirile sufletești, dar nici sufletul nu și le arată de cît treptat. Cu cît o inimă își revarsă din tezaurile sale, cu atît ceialaltă se umple de afecțiuni. Cu cît un suflet se silește a progresa în virtute și a deveni din ce în ce mai frumos, cu atît și dragostea față de el, va crește neconținut aducînd pacea și fericirea soților.

Pe cînd floarea frumuseții trupești se vestejește și fața se sbîrcește, deci și dragostea provocată de ea slăbește, din contra floarea frumuseții sufletești se desvoltă și devine din ce în ce mai plăcută și mai mirositoare dînd ca fruct fericirea cea neperitoare.

Cu drept cuvînt a zis înțeleptul autor al Proverbele că : „*Femeia virtuoasă cine poate găsi, prețul ei covîrșește cu mult pe al mărgăritarului și în ea se sprijină inima barbatului*“. (XXXI, 10).

Subiectul dragostei. Dacă dragostea are de obiect frumuseța în general, apoi izvorul acestui simțimînt nu este de cît în inima subiectului.

Dragostea familiară în general și cea conjugală în special, fiind înăscute omului în mod natural, ca și oricare alte inclinațiuni instinctive, dacă în sine nu sînt niște pasiuni, totuși la om pot devini sau pasiuni, sau pot slăbi și a se stinge cu totul, după cum omul, în puterea rațiunii și voinței sale, își va derige simțimîntul. De la dînsul depinde să-și aleagă frumuseța, căruia să-i acorde dragostea sa, și tot de la dînsul atîrnă și gradul dragostei ¹⁾.

Omul, care se depărtează de Dumnezeu și nu voeste a-și îndrepta afecțiunile sale către frumuseța spiritualo-morală, simțind trebuința de a iubi, își îndreaptă afecțiunile sale către frumuseța trupească. Pe această o privește, îi atribue calități ce nu le are, și cu cît o contemplează mai mult, cu atît îi dominează imaginația, îl pasionează și devine sclavul ei îngenuchiat, gata a-i sacrifica : *avere, onare, liniște, și însăși viața*.

1) Veđi Migne op. cit. p. 167.

Cum că gradul de dragoste și de adorațiune a acestei frumuseți nu depinde de ea însăși, ci de la subiect, se vede foarte bine, din faptul, că încă nu s'a vădit o frumuseță bărbatească ori femeiască, care să captiveze în același grad pe toți admiratorii. Este natural, că o frumuseță mai mare, să atragă un mai mare număr de admiratori, însă nu toți vor simți de o potrivă același grad de afecțiune.

Tot-odată, să scie, că nu persoanele cele mai frumoase trupește au dezvoltat pasiunile cele mai violente, și chiar acei captivați pînă la nebunie de o frumuseță oare-care trupească, într'un moment dat, li s'a răcit dragostea, fără ca frumuseța să se fi schimbat. Din contra figurii mai puțin frumoase, se întimplă adesea, să fie considerate, cu totul alt-fel de cum sînt și să li se dea valoarea cea mai mare, escitând gelozia chiar și celor mai frumoase persoane¹⁾.

Așa dar, deși frumuseța este mijlocul de manifestare a dragostei, deși ea este obiectul imediat al ei, totuși nu de la obiectul de iubit rezultă în primul loc și cu necesitate expansiunea simțimîntului de dragoste, ci mai mult de la ochiul și inima subiectului. — „Ochii sînt ferestrele prin care intră pacatul. (Iob XXI, 1). Din inimă es și se manifestează simțimîntele bune sau rale²⁾.

În inima subiectului deci vom căuta statornicia ori nestatornicia dragostei, și tot în ea va trebui conservată, cultivată și dezvoltată dragostea conjugală, care este baza unui traiu fericit în familie, izvorul păcii și a mulțumirii sufletești a membrilor ei.

Cît timp inima nobilă a unui soț este pătrunsă de afecțiune și respect către cel-lalt, acela va avea considerație și valoare; iar dacă acestea vor lipsi, ori-care va fi frumuseța sa, disprețul și neconsiderația îl va însoți. Experiențele din nenorocire, nu tocmai rari, ne arată, că soți, cu înalte calități sufletești și trupești, suportă cu amarăciune indeferența și răceala celuilalt soț.

1) Consult H. Bolo op. cit. p. 79 sq.

2) Mat. XV. 18—19, și XII, 34—35.

Menirea principiilor moralei creștine este: *ca pe de o parte să facă a străluci în soți frumuseța sufletului mai mult de cât a trupului; iar pe de altă parte a face ca inima soților să fie simțitoare în fața unei astfel de frumuseți iubind-o și dându-i valoarea și respectul cuvenit.*

§ 12.

Dragostea creștinească dintre soți.

Scopul principal al familiei se rezumă în pacea și fericirea membrilor ei procurate reciproc prin dragoste.

Din cele precedente s'a văzut că dragostea cea adevărată și temeinică este aceea-ce se dezvoltă în fața frumuseței sufletești și că simțimintul dragostei, atit în subiectul cât și în obiectul său, este susceptibil de dezvoltare și trăinicie, cum și de alterare și nimicire. Concură la progresarea dragostei, atit obiectul înfrumusețându-și sufletul prin virtute, cât și subiectul prin derijarea și contemplarea frumuseței virtuții, pasionându-se ast-fel numai pentru ea. Cînd dragostea conjugală va fi derijată în asemenea senz, fericirea și pacea familiei este mai mult de cât asigurată.

Natura însă, prin propriile sale mijloace, nu este capabilă de această sfintă și nobilă misiune. Ori-cît de curată și sinceră ar fi dragostea, ce se declară la unirea conjugală, totuși la fie-ce moment ea este expusă a se răci sau chiar a se nimici. Adevărata dragoste fiind o virtute, ea nu poate să trăească de cât prin luptă și rezistență. Nobilile aspirațiuni ale sufletului neîncetat sînt în luptă cu felurite ispite, ce vin de la corp, de la lume și de la spiritul rău. ¹⁾

Ori-cît de curate ar fi motivele, care derijă afecțiunile sexuale ale omului, totuși el nu se poate debarasa cu desăvîrșire de elementul natural materiei, și

---

1) Veđi Mor. P. S. Athanasie p. 297.

care luptă contra perfecțiunii sale morale.¹⁾ Trupul do-
rește a învinge spiritul, și această dorință se manifestă
în fie-care moment cind ispita se prezintă și devine cu
atit mai primejdioasă, cu cit cineva se obicinuește a
ceda pofțelor trupești.

Chiar omul ce este pătruns de adevărata dragoste
înțeleaptă, încă nu e scutit de turburările impresiunilor
trupești. Imaginațiunea nu încetează a presupune o mul-
țemire mai satisfăcătoare în afară de căsătorie, ast-fel
că lupta este generală.

Iesus Christos, apreciind slabiciunea firei omenești,
cum și ispitele ce primejduesc pacea familiei, îi pune
la dispoziție Harul său cum și legea morală evanghelică.
Prin ajutorul acestora, plăcerile trupești permise omului
vor servi numai ca mijloc al dragostei înțelepte (ce are
de obiect frumuseța virtuții), iar aceasta se transformă
în o dragoste harică creștinească, cu mult superioară ei
și din care se naște în familie: *curățenia și sfințenia
soților, credincioșia reciprocă nestrămutată, răbdarea
și devotamentul, cum și spiritul de sacrificiū unu
cătră altul și cătră copii.*

Dragostea sfintă și divină creștinească este mai cu-
rată și mai înaltă de cit ori-ce afecțiune omenească,
căci ea nu se mărginește numai la frumuseța naturală
a spiritului, a inimei, a caracterului și chiar a virtuți-
lor; ci ea își are originea în puterea supra-naturală,
mai înaltă, ce Dumnezeu revarsă credincioșilor Săi, și
care să dă, fără deosebire, tuturor și celor culti și ce-
lor inculti, făcând pe toți părtași ai fericirii divine.
*„Dragostea lui Dumnezeu, s'a u varsat întru inimile
voastre, prin Duhul Sfint, carele s'a dat nouă.“* (Rom.
V, 5; VII, 15). Ea este neperitoare și expresiunea cea
mai înaltă a spiritului creștin. Din dragostea creștină
nasc toate virtuțile, ce are să practice creștinul față de
semeni săi (Rom. 13, 7 --8; I. Cor. 13, 4, Gal 5, 25: 6, 2),
și deci cu atit mai mult față de membrii familiei sale.

În întreaga operă mîntuitoare, între multe acte mi-

1) Romani VII, 13—25.

nunate și tainice, marele apostol Pavel numește cu deosebire „**taine mari**“ — *actul întrupării Domnului în primul loc, și apoi și unirea soților prin căsătoria creștină.* „*Barbaților, dice el, iubiți femeile voastre precum și Christos a iubit biserica sa și pre Sine s'a dat pentru dînsa, ca să o sfințiască, curățînd-o cu spalare de apă, prin cuvînt, ca să o pue înainte. Și biserică măreață ne avînd întinăciune, nici prihană sau alt-ceva de acest fel, ci ca să fie sfîntă și fără de prihană. Așa sînt datorî barbații, să-și iubească pe femeile lor ca și pe trupurile lor. Cel ce-și iubește pe femeia sa, pre sine se iubește că nimene nici odată, nu și-au urît trupul său, ci-l hrănește și-l încălzește pre el, ca și Christos biserica. Căci membre sîntem ale trupului Său, din carnea lui și din oasele lui. Pentru aceasta va lăsa omul pre tatăl său și pre mama sa și se va lipi de femeia sa și vor fi amîndoi un corp. **Taina aceasta mare este. Iar eū zic de Christos și de biserică. Decî dar și voi în parte fiecare, să-și iubească pre femeia sa ca și pre sine**“ 1).*

Apostolul face o sublimă comparațiune între strînsa legătură de dragoste, ce există între Christos și biserica sa, pe care a rescumparat-o cu scump sîngele său, — și între unirea dintre soții creștini.

După cum este o mare și nepricepută taină în unirea Divinității cu natura omenească și rescumpararea aceștia, tot ast-fel de mare și nepricepută taină există și în unirea creștină între un barbat și o femeie și în urma căreia uniri ei nu mai sînt doi; *ci o singură ființă îndoită în persoane.*

Iisus Christos unindu-se cu natura omenească din nemăsurată dragoste, s'a sacrificat pentru ea, a sfințit-o pe cruce și a investit-o cu onoruri dumnezeiești, ridicînd-o la ceriuri și punînd-o de a dreapta Tatălui și în care onoare o va menține în etern.

Creștinismul ridică căsătoria la cea mai înaltă cin-

1) Efes. V, 25—33.

ste și demnitate, ce să poate cugeta, asemănând-o cu nepriceputul idial de iubire și strinsă unire dintre Christos și biserica Sa.

Cînd apostolul pune în fața soților acest model de unire și de dragoste, pe care sînt datorî a l' imita, le arată tot-odată și drumul pe care au a călători în vieța lor conjugală.

La lumina învățătorei creștine soții învață : că unirea lor trebuie să fie atît de intimă și ei doi să fie una, precum și Dumnezeu-omul Iisus Christos este o singură ființă de și îndoită în persoane;—că după cum natura omenească unită cu Christos în etern se va bucura de glorie și onoare divină, tot ast-fel și soții, pentru totdeauna, să se bucure unul de altul în cea mai înaltă cinste și demnitate;—că după cum Iisus Christos a curățit biserica sa (omenirea creștină) punînd-o înaintea sfîntă și fără prihană, tot ast-fel și soții să se sfințiască reciproc;—că după cum Dumnezeu a iubit cu nemărginire firea omenească, în cît s'a pogorît din înălțimea sa pentru a o ridica, tot ast-fel să fie și dragostea între soți umilindu-se unul pentru a înalta pe cel-lalt;—în fine, după cum Iisus Christos ș'a făcut o glorie sacrificîndu-se pentru biserică, tot așa să fie o glorie pentru soți a se sacrifică unul pentru altul.

Prea frumos arată sf. Ioan Chrisostomul măsura dragostei și a sacrificiului, ce soțul datorește soției (și ea pentru soțul său) : *„Poartă grijă și tu pentru dînsa după cum și Christos pentru biserica Sa. Și de va trebui măcar să dai și sufletul pentru dînsa, măcar de ar trebui să te sfășii, măcar să suferi și să pătimești orî-și-ce, tot să nu o urăști. Și chiar de vei pătimi acestea, încă cu nimic nu te-ai asămanat lui Christos; căci tu, după ce te-ai unit acum cu dînsa, faci aceasta, iar Acela pentru ceia-ce se întorcea de la El și-l ura.*

Deci precum El pe aceia ce nu-l iubia, ci-l scuipa și-l defăima o au primit cu multă îngrijire și dragoste, și nu cu injurii și ocări, nici cu frică, sau cu alt ceva asemenea, așa și tu să faci cătră soția ta, chiar dacă

te ar defaîma și nu ți-ar da respectul cuvenit.... Pe tovarășa vieței, pe maica copiilor, pe pricina a toată veselia, nu cu frică și cu îngroziri, ci cu dragoste, și cu cinste să o atragi către tine¹⁾.

Marele apostol, având în vedere că el se adresează către toți soții creștini și către cei culti și către cei inculti, pare a nu crede destul de suficient sublimul model de dragoste dintre Christos și biserica Sa și de aceea, adaugă: „*Așa să-și iubească fie-care pe soția sa, ca și pre sine, căci cel ce-și iubește pe soția sa, pre sine se iubește*“²⁾. Iar sf. Ioan Chrisostomul explicând această comparațiune dice: „Să nu-mi spuî că femeia ta are neajunsuri, sau este așa și așa. Aû nu veđi că și în trupul nostru multe ne-ajunsuri avem, că unul este șchiop, altul are minile uscate, altul alt organ slăbănog dar nu-l desprețuește, nici îl tae, ci-l îngrijește, mai mult de cît pe altul.... *Aû nu veđi cîtă cinste voește Dumneđeu, ca să dobîndească ea (femeia)?*“³⁾

Pentru acestea apostolul numește *Taină mare* actul întrupării mântuitoare, și onorează în același timp și căsătoria creștină tot cu aceeași demnitate.

Dacă una este modelul, ceastă-laltă trebuie să fie copie fidelă. Mina destoînică însă, care face ca copia să se asemene întocmai cu modelul, *este Harul dumnezeesc, ce se revarsă soților prin sfînta Taină a căsătoriei*.

Barbatul și femeia sînt naturi omenești slabe și expuse ne întrerupt la ispite. O judecată serioasă și un caracter sever, cu multă greutate, poate să scape, dacă nu învingător, cel puțin, ne învins din lupta cu ispitele. Dar nici un barbat nu va fi capabil de acea intimitate și dragoste, pe care Christos a aratat-o bisericei Sale, — și nici o femeie la rîndul ei nu va iubi, nici se va infiltra în ființa barbatului, precum biserica iubește și adoră pe Christos, dacă din mijlocul lor va lipsi Harul dumnezeesc protector și sprijinitor, căci numai Acesta

1) Omil. 20 Efes.

2) Efes loc. cit.

3) Omil. 20 Efes

dă putere soților de a se perfecționa și a se sfinți reciproc ¹⁾

Cine oare ar putea pretinde mai multă intimitate între soți, de cât aceia-ce există între Iisus Christos și biserica Sa, sau mai mare dragoste, de cât acea arătată de El față de omenire?!

Fericitul Tertulian ne prezintă un admirabil tablou al soților creștini, pătrunși de Harul dumnezeesc și uniți în dragostea lui Christos : „Cum aş putea spune, dice el, fericirea căsătoriei, pe care Biserica o închee, serbarea sfintelor Taine o întărește, bine-cuvîntarea o pecețluște, îngerii o vestesc și Părintele ceresc o privește ca legiuită?! . . . Ce legătură plăcută și sfântă între doi credincioși, uniți în aceeași nădejde, în aceeași viețuire, în aceeași cinstire de Dumnezeu! Amîndoi frate și soră, amîndoi servitori ai aceluiași Stăpîn, nedespartiți cu trupul, ei nu formează de cât un singur suflet.

Ei împreună stau îngenunchi și se roagă, împreună ajunează. Se sfătuiesc, își dau consilii, se încuragiază și se sprijină unul pe altul. Ei sînt împreună în casa lui Dumnezeu, la Cina Domnului. Ei împărtășesc de opotrivă, unul cu altul, sărăcia și bogăția, întristarea, persecuțiunea și bucuria. Între dinșii nu sînt secrete, ei o încredere nemărginită și sînt grabnici a se ajuta unul pe altul ; ei nu știu ce este uritul ori supărarea. Ei nu se furișază unul de altul, pentru a vizita pe bolnavi sau a ajuta pe săraci ; milosteniile le fac fără a mai discuta și sacrificiile fără multă gîndire. În toate zilele sevîrșesc fapte bune fără a fi împedecați de ceva. Liberi sînt cu inima și cu gura a lăuda pre Domnul. Singura lor rivalitate este, care din doi va putea mai bine îndeplini voia Domnului. *Acestea vedînd și ascultînd Christos, se bucură, le trimete pacea Sa ; unde sunt doi, și El ; unde este El, acolo cel rău nu este* ¹⁾“.

De asemenea și sf. Ioan Chrisostomul zice : „Astfel este căsătoria cea în Christos ; este o căsătorie

1) Consult. A. de Margerie op. cit. V-me leçon. Ibid. B. P. Monsabré p. 35, 212, 333 seq.

1) Ad. Uxorem. II, 9.

spirituală și o naștere spirituală. . . . O căsătorie ce nu este nici din patimă, nici din trup, este cu totul spirituală. . . . Vedeți cum cugetă, (apostolul Pavel) ca trupul să se unească cu trupul și sufletul cu sufletul¹⁾.

Cît de liniștite și fericite ar fi familiile noastre, cînd ar avea neconținut înaintea ochilor acest sublim și dumnezeesc model?! . . . .

Cîte dezastre și lacrimi s'ar înlătura, cînd nu s'ar desprețui Harul dumnezeesc, care singur poate proteja și întări familia?! . . . .

Cînd o astfel de dragoste domnește între soți, totul se face cu plăcere și îndeplinirea datoriilor este o adevărată mulțumire.

§ 13

Autoritatea în familie. Egalitatea soților.

Fără a mă încerca să tratez cestiunea diferințelor ori egalității sexelor din punct de vedere fiziologic ori psihologic²⁾, mă voiîi mărgini numai a arata raporturile și relațiunile lor în familie, pe baza legii pozitive creștine și care nu este de cît confirmarea cea mai sigură a tuturor legilor naturale eterne.

În familie ca și în ori-ce asociațiune, pentru a se asigura trăinicia și prosperitatea sa, este absolut necesar, ca să troneze principiul *unității*; iar acest principiu nu se poate cugeta fără o autoritate, care singură menține concordia între membrii societății, concentrând toate elementele și îndrumându-le cătră un scop comun. Acest adevăr e atît de evident în cît ori-ce documentare este de prisos. Lipsa autorității într'o societate o va face, să se dizolve și să se nimicească sau prin neactivitate sau prin anarhie³⁾.

1) Omil. 20 Efes.

2) Consultă, Ern. Legouvé Chap. II p. 333 sq. P. Boloino. p. 11 și 950 sq. Ibid. La Famille. par P. Janet. p. 55 sq. Am. de Margerie op. cit. p. 173 sq.

3) Consult. P. Janet op. cit. II-me leçon.

Autoritatea în familie se prezintă sub un îndoit caracter: a) autoritatea părintelui și b) autoritatea soțului. Și din acest punct de vedere, familia creștină are în fața sa sublimul model al raporturilor, ce există între Christos și biserica sa, al cărei cap este.

Fața de copii, tatăl și mama, în virtutea bine-cuvântărei divine, participă la actul creator—și tot ei sînt protectorii și purtătorii de grijă a copiilor pînă la complectarea lor dezvoltare fizică, intelectuală și morală. Deci autoritatea tatei și a mamei este pe același plan și egal îndreptățită. Copilul datorește de-o-potrivă atît tatei cit și mamei supunerea și respectul, fără cea mai mică deosebire: „*Fiiilor ascultați pe părinții voștri în Domnul, căci aceasta este drept. Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta; acesta este ordinul cel dintăi al făgăduinței; ca să-ți fie ție bine și să trăești ani mulți pe pămînt*“ (Efes. VI, 2—4; Exod XX, 12) „*Cei ce va blestema pe tatăl său pe mama sa, să se omoare*“ (Exod XXI, 17; Lev. XX, 9, Mat. XV, 2...).

Tatăl și mama pentru fii sînt reprezentanții divinității pe pămînt, sînt ca niște miniștri ai dreptății și ai dragostei divine, în așa mod, că dreptatea aparține mai mult și mai în special tatei; iar dragostea, în special și mai mult mamei. Ei amîndoi față de copii nu fac de cit *unul*, tot așa după cum Christos și Biserica sa sînt *una*.

Copiii supunându-se poruncilor mamei, nu fac altceva de cit a se supune tatei; după cum și fiii bisericii creștin respectând poruncile sale, respectă însăși vocea lui Christos capul bisericii¹⁾. Tatăl și mama sînt doi în o singură autoritate, după cum sînt doi într'un singur suflet și corp...

Deci este o greșală ne ertată de a se sugera copilului întrebarea: „Cui datorește el mai mult respect și stimă?“, chiar dacă există între tată și mamă un mod deosebit de a-și exercita autoritatea. Este o cestiune de

1) Consult. Ch. Perin op' cit. p. 244 sq.

înaltă prudență de a se evita niște ast-fel de cugetări din mintea copiilor.

Dacă însă față de copii ambii părinți sînt egali și posedă perfect aceeași autoritate, nu tot ast-fel se prezintă cestiunea, față de mersul general al ordinii familiare și în relațiunile reciproce dintre soți.

Orî-care ar fi intimitatea dintre barbat și femeie și orî-cît de mult s'ar iubi ei, totuși soții nu vor înceta de a fi două ființe, cari cugetă, simt și voesc fie-care. Prin urmare nu se poate exclude posibilitatea unei diversități de păreri și aprecieri dintre ei. Uniformitatea însă fiind principiul absolut necesar al asociațiunii soților, este necesară o voce preponderentă. Pentru aceasta Autorul omului și al unirei barbatului cu femeia, a acordat chiar de la început, în mod natural, atît barbatului cît și femeii, unuia aptitudinî fizice și morale de preponderanță, iar celeilalte predispozițiunea de a primi cu plăcere această preponderanță și chiar a dori scutul și protecțiunea barbatului și pe care lucru, D-zeu mai în urmă la confirmat și în mod pozitiv ¹⁾.

După cum prin păcatul original, întreaga ordine fizică și morală s'a alterat, tot-așa și în relațiunile familiare, cuvîntul dumnezeesc a deviat de la sensul său primitiv. Barbatul prin superioritatea puterii a abuzat, în cel din urmă grad, de autoritatea sa, negând femeii toată demnitatea morală și făcînd din ea o sclavă fără inteligență și fără voință. Barbatul a depășit limitele puse de legea naturală și pozitivă devinînd un tiran al soatei sale.

Creștinismului, a cărui menire fu de a reginera totul în omenire și a o readuce la starea cea dintâi, îi aparține meritul de a fi sfărmat lanțurile sclaviei femești *dărămînd zidul cel din mijloc al vrajbei*, prin nimicirea ideilor înrădăcinate la popoarele necreștine despre absoluta inferioritate a femeii față de barbat.

Religiunea creștină proclamă în omenire sublimul principiu al egalității tuturor oamenilor în fața Divini-

1) Fac, III, 16.

tăței, fără distincțiune de neam, vîrstă ori sex. „*Toți sînteți fii ai lui Dumnezeu prin credința în Christos, căci ori-cîți în Christos v'ați botezat, în Christos v'ați și îmbrăcat. Nu este Iudeu, nici Elin, nu este serv nici slobod, nu este parte bărbătească nici femească, căci voi toți sînteți unul întru Christos Iisus*“¹⁾.

În creștinism se deschide femeii aceiași prerogativa morală ca și barbatului.

Ea fiind dotată cu aceleași facultăți intelectuale și morale, devine deopotrivă cu barbatul meritabilă sau responsabilă de faptele sale. Întreaga sa persoană sufletească și trupească se bucură de demnitatea de a fi devenit templul Sfîntului Spirit prin primirea sfințelor Taine, întocmai ca și barbatul fără nici o deosebire, făcîndu-se împreună moștenitoare a Harului vieții²⁾.

Ast-fel din punct de vedere al destinațiunii morale a omului, nu există nici o deosebire între barbat și femei și amîndoi sînt egal responsabili de impietările și neajunsurile, ce ș'ar cauza unul altuia.

Dacă creștinismul menține principiul autorității în familie, ca ceva absolut necesar și ca o urmare imediată a ordinii naturale, nu a lipsit însă totodată de a lua și toate garanțiile spre a se evita acele abuzuri, ce aū desonorat omerirea și o mai desonorează încă acolo, unde nu a pătruns lumina Evangheliei.

După cum soții, în ceia-ce privește dragostea reciprocă aū de model pe Iisus Christos și biserica sa, tot acest model îl aū ei și în ce privește raporturile de înțetate și preponderanța familiară. „*Femeilor, dice apostolul Pavel, supuneți-vă barbaților voștri ca Domnului; căci barbatul este cap femeii ca și Christos cap bisericii, și acesta este mîntuitorul corpului*“³⁾.

Supunerea femeii creștine nu mai este o supunere absolută în fața unui tiran, ci o supunere inspirată de dragoste, o supunere asemenea cu aceia pe care o arată biserica față de Christos, care s'a sacrificat pentru dinsa.

1) Galat III, 28—29.

2) I Petru III, 7.

3) Efes V. 22—23; Colos III. 18; Tit II. 5.

Dacă barbatul și femeia din punct de vedere al menirei lor eterne, fie care constituiesc o ființă desăvârșită, cu însușiri morale egale și complete pentru a și atinge scopul; apoi din punct de vedere al destinațiunii lor pămîntești barbatul și femeia sînt creați pentru ca împreună să constituie o familie,—și din acest punct de vedere, nici barbatul fără femei și nici femeia fără barbat nu formează de cit două ființi incomplete. Cu drept cuvînt, se dice, că sînt două jumătăți ale unui tot, și care numai prin unirea lor în căsătorie se completează. De aceea Creatorul a dis: „*Nu e bine să fie omul singur pe pămînt, să-î facem lui ajutor asemenea lui*“.

Este sublimă comparațiunea ce o face apostolul Pavel, arătînd că soțul și soția împreună constituiesc o ființă completă, acărei cap e barbatul și acărei corp e femeia. Nici capul fără corp nu are valoarea sa reală și tot așa și corpul fără cap¹⁾.

Singură această comparațiune arată în destul de clar și raporturile reciproce dintre soți: „... *Femeia este mărirea barbalului, căci nu este barbalul din femei, ci femeia din barbat, nici nu s'a făcut barbatul pentru femei, ci femeia pentru barbat . . . Dar nici barbatul nu este fără femei, nici femeia fără barbat în Domnul. Căci precum este femeia din barbat, așa și barbatul prin femei; și toate de la Dumnezeu*“ (I. Cor. XI, 7—12).

Ast-fel barbatul în familie, față de soția sa, are autoritatea întăetatei, precum are capul față de restul corpului; iar femeia prin supunerea sa nu face altăceva, de cit că recunoaște această întăetate și respectă armonia unităței, ce trebuie să predomnească în familie.—Sfintul Ioan Chrisostomul explicînd cuvintele apostolului Pavel, în ce privește raporturile soților se exprimă: „Nici ea să nu ceară întăetatea cea de o po-

1) O demnă mamă de familie, respundînd la pretențiunile de superioritate ale barbatului dice: „Femeia în adevăr este nu zero iar barbatul are valoarea unei unități întregi. Dar acest zero pus la dreapta unităței, face ca această unitate să aibă o valoare de zece ori mai mare. Tot așa și barbatul însoțindu-se cu femeia capătă o valoare îndcîită. (Veđi Arm. Hayen, op. cit, p. 38 sequent.).

trivă (barbatului), căci este sub cap, nici acela să nu defaimă pe trupul său; căci și el împreună se prăpădește; *ci supunerea să fie de o potrivă cu dragostea*¹⁾.

Temerea, pe care o recomandă apostolul și care de ordinar, pare a nu face o impresiune tocmai plăcută printre numeroasele asistente la taina căsătoriei, nu este o temere în sensul ordinar al cuvintului.

Principiul dominant al creștinismului este *mărețta și eterna virtute a dragostei*, care stabilește nu numai raporturile dintre Divinitate și omenire, dar în același timp regulează și toate relațiile vieții sociale creștine.

Unirea soților, după cum s'a văzut în paragraful precedent, se întemeiază pe dragostea curată, după chipul și asemănarea dragostei dintre Christos și biserica Sa. Când o astfel de dragoste animează pe soții creștini, atunci unirea lor este în perfectă armonie, și orice alte manifestări a îndeplinirii datoriiilor lor reciproce nu sînt de cît ca niște fructe dulci și plăcute ale dragostei lor. Pentru aceasta între creștinii pătrunși de acest înalt și sublim adevăr, nu poate fi vorba de frica orî de temerea brutală, după cum o afirmă aceasta marele apostol al dragostei, cînd zice; „ Dumnezeu este dragoste și cel ce rămîne în dragoste rămîne în Dumnezeu și Dumnezeu întru sine. Întru aceasta s'a deplinit dragostea cu noi,.... *Frica nu este în dragoste, ci dragostea cea deplină scoate afară frica, căci frica are chinuire. Cel ce să teme nu este deplin în dragoste*¹⁾.

Temerea creștină deci nu este o temere, pe care o au robii față de stăpîniții lor, sau o groază de asprimea pedepselor, ci aceasta este un fruct al dragostei soților, prin care soția poartă grijă de a nu cugeta, vorbi, sau lucra ceva rău contra soțului său iubit; întocmai după cum și temerea de Dumnezeu este un efect al dragostei față de Ființa divină. Sf. Ioan Chrisostomul vor-

1) Omil 20 în Efes

1) I. Ioan IV. 16, 16—19.

bind de această temere dice : „Iar cind auđi de temere, cere temerea cea cuviincioasă de la soŃiea ta, care este liberă, iar nu ca de la o slujnică . . . . Şi care este temerea ? Ca să nu grăiască in potrivă ca să nu se scöale asupra-Ńi, ca să nu dorească ca să fie ea întâi. De ajuns este pînă la aceasta să stea frica. Iar de veı iubi precum Ńi s'a poruncit, şi mai mari veı face, nu cu frica, ci cu dragostea¹⁾).

Ast-fel înŃelegându-se frica creştină, şi nici de cum ca o tiranie, — nici chiar barbatul nu poate fi scutit de ea, faŃa de soŃiea sa iubită. — De cite ori un adevărat soŃ nu e cuprins de frică pentru a nu'şi amări saŃ turbura liniştea şi pacea soŃiei sale iubite ?

Creştinismul confirmând autoritatea barbatului în familie şi supunerea cuviincioasă a femeii; pe de o parte a stabilit limitele, în care trebuie a se mărgini această supunere, căci cere o supunere cuviincioasă ca Domnului ; iar pe de altă parte a luat şi toate garanŃiile, ca barbatul să nu mai abuzeze de puterea sa, faŃa de slabiciunea femeii, căci pe lingă dragostea ce i se ordonă a avea pentru dînsa, apoi şi în mod special şi prin termeni energici, cere respectul şi cinstirea soŃiei. Aşa Apostolul Petru în înŃaia sa epistolă dice : „Aseminea barbaŃilor, locuiŃi împreună cu soŃiele voastre, cu bună cuviinŃă, dând onoare femeii ca unui vas mai slab şi împreună moştenitoare a Harului vieŃei“. (c. III, 7) iar apostolul Pavel îndeamnă : „Ca barbatul să arate femeii cuvenita bună-voinŃă, asemenea şi femeia barbatului“. (I Cor. VII, 3) „În cît să ştie fle-care din voi cum să-şi Ńie vasul (soŃiea) în sfinŃire şi onoare. BarbaŃilor iubiŃi pe femeile voastre şi nu vă amăriŃi asupra lor“ (Col. III, 19).

Nu mai puŃin şi părinŃii bisericeşti au înferat cu cea din urmă energie abuzul puterei barbatului. Sf. Ioan Chrisostomul dice : „Iar vouă barbaŃilor zic, ca nici o greşală ca aceasta să nu fie . . . căci este nelegiuirea cea mai de pe urmă, ca pe soŃiea vieŃei, care te ajută din

1) Omil 20 in Efes.

început și la toată nevoea, să o necinstești, ca pe o sclavă. Pentru aceia un ast-fel de barbat, *de se mai cuvine al numi barbat, iar nu fiară, zic eū, că este întocmai ca ucigătorul de tată ori de mamă, căci ni s'a poruncit chiar pre tată și pre mamă să-i lăsăm pentru aceasta (soție).*" ¹⁾

Creștinismul deci, restabilind egalitatea soțului și a soției în familie, față de copii și față de distinațiunea morală personală și confirmând înțietatea barbatului pentru menținerea unității și a ordinei necesare în familie, exclude cu desăvîrșire tirania celui mai tare și protejă pe cea mai slabă.

Pe cînd barbatul în familia creștină exercită o superioritate și o autoritate oare-cum vedută și externă; în același timp, nici femeia nu este lipsită de autoritatea și suveranitatea internă pe care o exercită prin inimă și sentiment, căci *ea este doamna familiei sale*. Și iată cum se exprimă D. P. Janet despre progresul, ce au adus creștinismul în raporturile soților: „L'homme n'est plus le maitre de la femme, mais il est ce qu'il a toujours été et ce qu'il restera toujours, le chef de la famille. La femme n'est ni son esclave, ni sa servante, ni sa sujette, mais elle est sa subordonnée dans l'ordre des droit; tout en étant son egale dans l'ordre morale.“ ²⁾

Barbatul în asociațiunea conjugală aduce un mai mare capital de judecată și experiență, iar femeia preponderază prin sentiment și instinct ³⁾, care combinate împreună formează un tot de cea mai mare necesitate ordinei familiare.

Nimic mai frumos într'o familie, de cît a vedea pe barbat împreună cu soția sa sfatuindu-se și discutând asupra diferitelor afaceri în liniște și cu tot calmul, fără idei preconceptuate de superioritate și de predominare; luându-se hotărîri înțelepte și fără a se ținea samă cui aparține ideia cea mai serioasă, sau a se reproșa celui ce

1) Omil 26 Ep. I Cor.

2) Op. cit. p. 58.

3) Veđi Ern. Legouvė op. cit. p. 348.

a fost greșit. De asemenea este o probă a dragostei creștinești când în caz de neînțelegere soția cedează cu toată buna-voință soțului său, favoare, pe care acesta trebuie, să o primească fără orgoliu și fără a umili pe soția sa.

Cu cit însă această înțelegere plină de bună-voință este recomandabilă, cu atât este de condamnat, când femeia își arogă asupra soțului său o suveranitate nechibzuită, căutând a-l înjosi și a-l umili, abuzând de afecțiunile și simpatiile lui.

Tot ast-fel este de condamnat și atunci, când barbatul prin o manieră ordinară și grosieră se face opresorul și tiranul soției sale. Consecințele atunci sînt înspăimîntătoare, căci în o ast-fel de stare, o femeie mai slabă, sau va perde din ce în ce calitățile sale intelectuale, sau va căuta afară din familie ceia-ce nu-i acordă soțul său ¹⁾. Și tot în această situație se va găsi și un barbat mai slab moralicește, față de o soție capricioasă.

Cel mai bun consiliu în asemenea caz, este acel pe care apostolul Pavel îl dă creștinilor : când zice : „*Supuneți-vă unul altuia, întru frica lui Dumnezeu.*“ (Efes V. 21). *Cu dragoste frățească unul pe altul iubind, cu cinstea unul pre altul mai mare făcînd*“ (Rom. XII 10) și pe care-l completează apost. Petru : „*Toți să vă supuneți unul altuia și îmbrăcați-vă cu umilința căci Dumnezeu se opune celor mîndri; iar celor umiliți le dă Har* (I Petr. V, 5).

Datoriile reciproce ale soților.

§ 14

Datoriile barbatului.

Providența divină a hotărît, ca pentru armonizarea completă a soților, să existe între ei diferenți de puteri și însușiri, și care numai combinate împreună, pot să

1) Consult P. Janet op. cit. p. 58 sq. ibid H. Bolo. p. 46 sq. și 53 sq.

dea familiei o direcțiune uniformă și bine coordonată. Ea a voit, ca fie-care din soți să inprumute celuilalt ceia-ce are și să primească ceia-ce îi lipsește. Acest inprumut reciproc făcându-se cu toată buna-voință și sinceritatea, stabilește ordinea absolut necesară pentru pacea familiei, asigurând progresul și fericirea individului și a societății.

Dacă barbatul este dotat cu alte puteri și însușiri, ce-î acordă prerogativa de a fi capul familiei, apoi de această prerogativă sînt legate și datorii și responsabilități deosebite, care se pot rezuma în: protecțiunea soției și credința conjugală.

În adevăr, barbatul fiind capul familiei, în mod natural i se impune datoria de a fi și protectorul ei. Autoritatea sa ar fi cu totul nesuferită, dacă el în același timp nu ar compensa prin ajutor și protecție pe cei cari îi arată respectul și supunerea cuviincioasă.

Astăzi, în societatea civilizată, protecțiunea nu mai constă în a apăra pe membrii familiei cu putere armată, cum d. e. a făcut altă-dată Abraam, ¹⁾ sau cum fac încă capi triburilor barbare; ci această protecțiune constă în a li procura, prin muncă, mijloacele necesare pentru existență și a li satisface trebuințele zilnice.

Munca și agonișirea celor necesare, pentru viața trupească a membrilor familiei, este datoria esențială a barbatului și prin care el își îndeplinește un îndoit rol, atit în cercul familiar, cit și ca membru al societății și care roluri se armonizază minunat. Barbatul fiind membru al unei familii, nu este mai puțin și membru al societății. El prin capacitatea și aptitudinile sale, cum și prin activitatea sa, ori-care i-ar fi cîmpul de lucru, contribue la progresul social, din care însă rezultă totodată și mijloacele necesare pentru existența familiei.

Barbatul întreține pe soția și copiii săi, din ceia-ce societatea îi dă pentru munca și aptitudinile sale, și care apoi iarăși se reîntoarce în profitul societății, prin faptul, că i se asigură pacea și noi membri, cari să continue progresul și înflorirea ei.

Dacă munca externă și grea este o datorie a barbatului rezultată din puterile sale naturale, apoi ea nu poate fi partea femeii tot pentru aceleași motive, căci puterile și însușirile sale fiind de natură cu mult mai gingașe și delicate, ei îi este rezervat interiorul domestic care se acomodează cu asemenea aptitudini.

Munca este o datorie exclusivă a barbatului în toate clasele societății, începînd de la lucrătorul cu palmele pînă la milionarul ce trăește din venituri. Unii agonisînd prin munca fizică ori intelectuală, alții administrînd bunurile și făcîndu-le să fructifice, cu toții sînt supuși aceleiași legi, aceleiași hotărîri divine: *Intru sudoarea feței tale veți mîncă pîinea ta.* ¹⁾

Dacă însă unii în acest scop varsă mai multe sudori, iar alții mai puține, aceasta este o altă cestiune, care nu intră în cadrul acestui studiu.

Fie-care soț și părinte, mai mult sau mai puțin în mod natural, este pătruns de simțimîntul înaltei și sfintei datorii de a procura cele necesare pentru existența soției și a copiilor săi. Fiind-că adesea omul, lasat sub impulsul propriilor sale puteri, ușor se inclină pe povișul pasiunilor, devenind sclavul egoismului său și uită ast-fel cele mai curate și sfinte datorii ale sale, de aceea morala creștină îl întărește și în această cale.

Barbatul creștin știe, că *femeia sa, este corp din corpul său și os din oasele sale, prin urmare că este dator a o nutri și încălzi ca pe sine însuși*; mai știe, că prin căsătorie devenind tată, el a devenit chipul lui Dumnezeu, intrucît a conlucrat la facerea unui om; ²⁾ și după cum Dumnezeu, prin Pronia Sa, poartă grija de creaturile Sale, tot această datorie i se impune și lui, care este aici pe pămînt reprezentantul vieții trupesti și sufletești celor ai săi, în locul lui Dumnezeu. Știe de asemenea marea responsabilitate, ce zace asupra soțului și părintelui care-și neglijează această datorie și pentru care apostolul Pavel îl consideră mai rău de cît necredincioșii. „*Ear dacă cineva nu poartă grija de ai săi,*

1) Fac. III. 19.

2) Clem. Alix. Ped. II, 10.

și mai cu samă de ai casei sale, și-a lepadat credința și esie mai rău de cit un necredincios.“ ¹⁾

Soțul pătruns de aceste sublime adevăruri, vede în muncă o plăcere și în obosală o mîngiere, el nu consideră pe membrii familiei sale ca o povoaară, ci ca pe un fruct al bine-cuvîntărei cerești, și de aceia la ideia de a-i îndestula, el se însuflețește, lucrează cu puteri îndoite, își măsură cu cea mai mare scumpătate trebuințele personale și nu se îndestulează de cit cu aceea-ce rămîne din gura soției și a copilașilor săi. Într'un cuvînt, el nu mai trăește de cit pentru ei.

O priveliște mișcătoare ni se prezintă cînd părintele după o muncă obositoare vine în mijlocul familiei sale, unde toți îl așteaptă cu nerăbdare, unde o soție devotată îi șterge cu dragoste sudoarea de pe frunte; iar copilașii îl încîntă cu desmerdările lor gingașe și nevinovate. Aici orî-care va fi pînea pusă pe masă, va fi pînea fericirei pe masa îndestulărei. Aici se realizează cuvintele psalmistului: „*Fericii toți cei-că să tem de Domnul, cari umblă în căile lui... Fericit ești și bine va fi ție. Femeia ta ca o vie rodită în laturile casei tale; fiii tăi ca niște tinere odrasle de maslin împrejurul mesei tale. Iată așa se va bine cuvînta omul, cel ce se teme de Domnul.*“ ²⁾

Pe cit de înălțătoare de suflet sînt aceste exemple, pe atît de dureros este, cînd soțul nu se mai teme de Domnul și nu mai umblă în căile lui; cînd acesta în loc să se îndrepte cu productul muncii sale cătră căminul său, din contra îl înconjură, îl părăsește și consumă totul numai pentru plăcerile sale egoistice și în desordine de tot soiul, lăsând soției și copiilor a se îndestula cu lacrimile și cu durerea.

Cît pentru cei ce nu se mulțămesc numai cu atît, ci risipesc chiar și bunurile ce nu sînt fructul ostenelelor lor, ci ale soției și ale copiilor venite prin alte sudori, — aceștia sînt mai mult de cit niște criminali, nedemni de nobilul nume ce-l poartă.

1) I Tim. V, 8.

2) Ps. 127, 1 sq.

Barbatul creștin nu se crede achitat de îndeplinirea datoriilor sale, acordând familiei numai cele necesare, ci el se simte dator încă a-î da tot cît are și tot cît agonisește fără nici o rezervă și cugetă neincetat cum ar putea asigura soției și copiilor nu numai pînea de astăzi, dar chiar și pentru un viitor neprevădut.

Pe lângă această protecțiune și sprijin pentru susținerea vieții trupești, legea morală creștină mai cere de la capul familiei și o protecțiune intelectualo-morală, un nutrimînt sufletesc, care are cu atît mai mare valoare, cu cît aceasta procură nu numai binele temporal, ci și pe cel etern.

Barbatul fie prin natura sa, fie prin educațiune sa și prin vîrstă, este în poziție de a pricepe mai bine și mai profund cele ce aparțin vieții. El se prezintă cu o judecată mai pătrunzătoare, cu un caracter mai hotărît, cu cunoștinți mai multe, pe lângă care îi mai stă în ajutor și propria sa experiență. Astfel barbatul vine în căsătorie cu un mai mare capital de cunoștinți despre oameni și lucruri, de cît soția sa mai tină, cu o educațiune mai restrînsă și fără alte experienți de cît acele căpătate în casa părintească.

După cum este un drept al barbatului de a prepondera în hotăririle, ce sînt a se lua în familie, tot-așa este o datorie, ce i se impune, de a se sili prin mijloace delicate și afectuoase, să completeze educațiunea soției sale și a face să dispară acele diferenți, ce există între ei.

Femeia e dispusă atît prin natura sa, cît și prin actul solemn al căsătoriei, de a vedea în soțul său un dascal și un protector intelectual și moral; ea se prezintă, după cum zice Am. de Margerie, ca o pagină albă, pe care soțul trebuie să scrie ¹⁾, și de aceia lui îi aparține datoria de a o pune în pozițiune, să se intereseze și de afacerile mai importante ale vieții. Stînd împreună cu ea, inițiînd-o și discutînd împreună asupra diferitelor chestiuni, fără aer de superioritate și fără a o privi ca

---

1) Veđi op. cit. p. 175.

inferioară și cerënd adesea sfaturile ei, o va pune în stare să mediteze și să cugete, dezvoltându-și ast-fel inteligența și căpătând cunoștinți numeroase. De asemenea, barbatul corectînd ideile greșite ale soției, cu toată buna-voință și cu rezoane pe cît de drepte, pe atît de blind expuse va căpata încrederea sa și plăcerea de a'l asculta.

Prin aceste mijloace, soția, pe de o parte, va dobîndi un cîmp mai întins de activitate intelectuală, care o va sustrage de la alte meditațiuni și ocupațiuni ale spiritului, ce pot fi primejdioasă păcei familiare; iar pe de altă parte, ea însăși va deveni un străjer vigilant al afacerilor familiare și un auxiliar important al soțului în lupta vieții.

Soția la început iubește pe soțul său mai mult de cît îl cunoaște, cînd el în urmă i se impune cu înțelepciune și bună-voință ea pe nesimțite se va deprinde a nu lucra nimic fără avizul său, dispărënd ast-fel acel orgoliu personal, ce dominează pe multe tinere și din cauza căruia adesea se nasc discordii foarte primejdioase între soți, sub numele de „*nepotriviri de caractere*“.

Se întîmplă cîte-odată, ca soțul să întîmpine un caracter rezistent, pretenții de superioritate, provenite, fie din cauza stăreii sociale a soției, fie din a zestre, ori a altor împrejurări, sau chiar din o greșită direcțiune imprimată mai ales de mamă. În asemenea împrejurări barbatul va stabili influența sa, cînd va arăta de la început o statornică dovință pentru îndeplinirea datoriilor sale personale, precum și un spirit de sacrificiu și sinceritate în recunoașterea propriilor sale greșale și va căuta cît mai mult a întreîncea dragostea conjugală.

Ast-fel barbatul dând singur exemplul unei severe îndepliniri a datoriilor, va ajunge a forma și din soția sa un sfetnic demn de menirea hotărită ei de Dumnezeu, spre a-î fi sprijin și ajutor al vieții la toate; iar el, la rîndul său, își va îndeplini înalta misiune de a fi protectorul și complectatorul educațiunei intelectuale și morale a soției sale ¹⁾.

1) Consult. A. de Margerie op. cit. p. 168 sq. Ibid. P. Janet. op. cit. 61 sq.

Datoriile femeii

Dacă barbatul este reprezentantul autorității externe în mersul general al afacerilor familiare și din care rezultă și datoriile sale, nu mai puțin și femeia are autoritatea interioară și specială în familie, din care de asemenea, rezultă datoriile sale. Aceste datorii ca și ale barbatului sînt de natură materială și intelectualomorală.

Prima datorie a femeii este *menajul*, sau mai bine zis, administrarea interioară a bunurilor materiale familiare.

Barbatul și femeia asociindu-se prin căsătorie, pe lângă unirea trupurilor și a sufletelor, își pun în comun și toate cele materiale. Dacă barbatul prin munca sa agonisește cele necesare vieții, de la sine urmează, că productul muncii sale trebuie administrat și distribuit, după necesitate și în mod cuviincios membrilor familiei, căci numai ast-fel se va menține ordinea, buna rîndueală și îndestularea absolut necesare acestuia.

Este nedrept a se pretinde, că și asemenea datorie cade în sarcina barbatului; căci dacă nu ar fi imposibil, cel puțin ar fi foarte greu de îndeplinit. Acesta pe de o parte toată ziua ocupat pentru a agonisi cele necesare, nu va putea în același timp ale și distribui; iar pe de altă parte, chiar aptitudinile și dispozițiile sale naturale nu se acomodează acestei ocupațiuni. Cum că această datorie nu poate rămînea în sarcina servitorilor, argumentul cel mai convingător este risipa în familie și apoi lipsa și sărăcia celor cari au avut și mai au imprudența de a lasa gospodăria pe sama lor.

Soției deci îi incumbă aceasta nobilă sarcină.

Datoria menajului în familie se acomodează foarte bine cu aptitudinile femeii. Spiritul său pătrunzător în amănunțimi, gustul său deosebit pentru ordine, curățenie și frumos, tactul și răbdarea de a pătrunde cele mai

mică detaliu, simțiu înțele sale afectoase etc., toate concurează a face din ea sufletul dător de viață interiorului familiei. Pe lângă acestea chiar însușirile sale fizice mai gingașe și mai puțin rezistente sînt anume destinate pentru ocupațiunile mai ușoare casnice, și nicidecum pentru o muncă mai grea, expusă tempestelor și asprimilor naturii.

Menajul familiei nu este nici de cum o ocupațiune josnică și ordinară, sau o necesitate impusă soției, care ar avea darul de a o umili și care ar trebui îndeplinită ca o datorie tristă, fără plăcere și fără mulțumire, ci din contra, pe cît este de necesară și importantă pentru prosperitatea familiei, pe atît are darul de a îmbraca pe doamna casei cu onoare și demnitate, încunjurînd-o cu stima și respectul tuturor.

Administrarea internă a bunurilor familiare dă ocazie femeii de a se ilustra prin cele mai frumoase virtuți, între care, în primul loc stă *economia*.

Oricare ar fi valoarea muncii barbatului și oricare ar fi silințele sale, de a procura cît mai mult pentru familia sa, toate acestea nu-și vor atinge adevărata lor țintă de cît atunci, cînd vor fi și bine administrate. Femeia în căminul conjugal are același rol, pe care îl are matca într'un stup cu albine. Pe cînd barbatul culege și adună de pretutindenea, femeia aranjază și diriguesște cele adunate. Ea prin o chibzuință înțeleaptă distribue cu îndestulare tuturor nutrimintul pregătit chiar din puțin. Ochiul său vigilent urmărește pe fie-care cu atențiune și nici obiectul cel mai neînsemnat, nu se întrebuițază fără timp și fără folos;—cu o prevedere minunată își combină toate ale casei, așa că nicîdată, nu este surprinsă de necesități neprevădute, ci pe toate știe a le întimpina și așa echilibrul cel mai sever se menține între venituri și cheltuieli.

Modestia este busola sa conducătoare, care e cu atît mai meritorie, cu cît nu e lipsită de îndestulare, de curățenie și de un bun gust. Curățenia, ordinea și eleganța domnește la masă, în casă și în îmbrăcăminte și

acestea, după cum dice P. Janet, „denotă ordinea și în cugetări și în sentimente.“¹⁾

Soția creștină pătrunsă de această nobilă virtute, nu numai că economisește sudorile și zilele barbatului său, dar încă îi dă mai multă putere și curaj în lupta pentru existență și având în același timp și meritul, de a fi rezervat copilașilor săi o bucată de pine pentru eventualitățile ce se pot ivi.

Spiritul de economie al soției nu are numai meritul de a fi îndestulat trupește familia, astăzi săi sau mîine, dar are în același timp și o înruiure foarte puternică asupra stărei sufletești viitoare a copiilor, și de la care depinde, foarte adesea fericirea ori nefericirea vieții lor.

Este tot ce poate fi mai dureros pentru un copil, care în casa părintească a crescut și s'a deprins în lux și cheltueli exagerate, și care la deplina sa maturitate să fie nevoit a duce o viață mai restrinsă. Consecințele unei ast-fel de stări sînt încă și mai dăunătoare pentru viitorul fetelor, care măritându-se vin în casa soțului cu pretenții și aspirațiuni mari, dar care neputîndu-li-se satisface, se cred nefericite, își torturează soțul și sfîrșitul este dezastruos.

Economia și modestia sînt deci cele mai frumoase virtuți, cu care se poate încununa o demnă soție și prin care ea îndrumă pe toți ai familiei către pacea și fericirea vieții.

Sfînta scriptură descrie în culori foarte vii și aduce laudele cele mai frumoase unei ast-fel de soții.

„Femeia virtuoaasă este coronă barbatului său; iar cea aducătoare de rușine, ca putregaiul în oasele lui“ (Prov. XXII, 4). „Femeia virtuoaasă cine poate găsi? Căci prețul ei covîrșește cu mult pe al mărgăritarelor. În ea se încrede inima barbatului ei, și cîștigul nu-i lipsește. Ea îi arată binele și nici-odată răul în toate zilele vieții sale. Ea caută de lînă și in, și lucrează cu minile sale sîrguitoare. Ea este ca și corabia negușitorului, ce de departe își aduce hrana

1) Veđi op. cit. p. 80

sa. Se scoală denoapte și dă de mâncare casnicilor săi, și împarte lucrul de peste zi servilor ei . . . . .
 Cu putere își încinge coapsele ei și-și întărește brațele sale la lucru. Ea simte, că bun este câștigul ei. Luminarea nu i se stinge nici noaptea târziu. Ea pune minile pe furcă și degetele sale apucă fusul. Ea întinde mîna sa saracului. Da, ea întinde minile sale celui lipsit. Ea nu se teme de frig pentru casnicii săi, căci toți au vestminte de lînă roșie. Singură își face învelitorile de pat. În in subțire și în purpură este îmbracată. Barbatul său este cunoscut în poartă (adunare) că i șede alătura cu bătrînii țarei . . . .
 În putere și măreție se îmbracă, și-și ride de ziua ce vine. Cu socoteală își deschide gura și legea bunătaței este pe limba ei. Ea vegează purtarea casnicilor săi, și nu mîncă din pinea lenevirei. Fiii ei se scoală, „fericită“ o numesc. barbatul ei o laudă zicînd: „Multe fete au lucrat cu virtute, dar tu pe toate le-ai întrecut“. Nuriu sînt amăgitori și frumuseța o deșertăciune, dar femeia, ce se teme de Iehva aceia se va lauda. Dați-i din fructele minilor ei și să o mărească în porți (adunări) înseși faptele ei“ 1).

Pe lîngă partea importantă ce are soția în ordinea și prosperitatea materială a familiei, ea își are partea sa cu mult mai importantă în ordinea morală și intelectuală, de la care depinde și cea dintâi.

Femeia nu este ajutorul barbatului numai în cele trupești, ci și în cele sufletești, fiind-că însoțirea lor este o intimă unire a trupurilor și a sufletelor. Deci pe lîngă un menaj material, mai există și unul moralo-intelectual.

Barbatul ca membru al societății, ca om al afacerilor publice, ca funcționar, comerciant, industriaș, ca om de știință, sau ca om politic, întîmpină în calea sa, pe cîte greutăți în îndeplinirea atribuțiunilor sale, pe atitea nemulțumiri și turburări sufletești, care vin din diferite

1) Prov. XXXI. 10 sq.

direcțiunii și la fie-care pas, și sînt provocate de cauze, pe cît de numeroase, pe atît de variate. Cînd sufletul său, obosit și împovărat de greutatea vieții, simte golul pretutindenea în jurul său, un singur sprijin, o singură mîngiere îi rămîne, lîngă care să se recreeze și să respire un aer liber și întăritor. Acest sprijin este o soție iubită, pătrunsă în adîncul sufletului său de înalta misiune, ce i-a hotărit Providența divină, de a fi ajutorul barbatului său. Lîngă ea, barbatul găsește pe prietenul cel mai sincer și cel mai devotat, caruia poate să-i deschidă inima fără nici o rezervă. În ea găsește consolarea durerilor provocate de lume și egoismul ei, dreptate la neajunsurile ce le îndură, aprobarea opiniunilor respinse, desdaunare de perderile suferite, dragoste în locul indiferenței, mîngiere în locul calomniei, zîmbetul afectuos în locul asprimei omenești.

Dacă o casă curată și bine aranjată, dacă o gustare chiar modestă, dar cu îngrijire pregătită, pot să recreeze trupește pe un barbat; apoi incomparabil mai mult, îl vor însufleți și-l vor reîntări caracterul nobil, manierile frumoase și dulcea mîngiere a soției sale iubite.

Există un secret divin în această sublimă misiune. Niminea în lume,—nici tată, nici mamă, nici frați și surori, nici chiar cei mai intimi amici, toți la un loc, de ar încerca tot—ce mintea și inima omenească e capabilă, totuși nu vor putea face atît, cît face o singură privire a unei soții iubite și pătrunsă de sîntele virtuți conjugale creștinești. Cel mai profund adevăr stă în cuvintele divine: *„Că va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia sa și vor fi amîndoi un trup“*. *„Femeia virtuoasă este corona barbatului și pe ea se sprijină inima lui.“*

După cum barbatul este educatorul soției sale, tot așa și aceasta la rîndul ei, devine educatoarea barbatului. Pe cînd el lucrează prin judecată, ea lucrează prin inimă¹⁾. Femeia prin manierile sale exercită cea mai puternică influență asupra barbatului, îl face mai

E. Legouvé op. cit. 349 sq. ibid, H. Balo op. cit. p. 90—91.

blind și mai delicat, îi înlătură pe nesimțite multe din apucăturile sale mai mult sau mai puțin ordinare. Severitatea caracteristică barbatului se îndulcește față de soția sa demnă și ast-fel devine și el mai sociabil. Ori-care va fi cultura și educația barbatului, el încă tot va mai avea ceva de primit de la soția sa, pentru înobilirea simțimentelor sale, pentru soliditatea ideilor și corectarea judecății. O soție devotată și sentimentală înriurește foarte mult chiar asupra afacerilor publice ale barbatului. D. Aimé Martin a zis că: „Toate convingerile barbaților se formează în familie“ ¹⁾. Femeia entuziasmează și pornește pe barbatul ei către fapte mari, îi dă putere pentru a rezista obstacolelor și pericolelor, îi însuflă rbdarea și curajul, pentru a duce la bun sfârșit planurile sale.

Deși este mai sensibilă și mai ușor impresionabilă, totuși ea revine mai curînd la starea sa normală, și prin această însușire are darul de a domoli pe barbatul ei, a-l tempera și a-l liniși în iritațiunile sale. Dacă femeia nu are puterea inițiativei întreprinderilor, are însă pe aceia de a ajuta, de a însufleți, de a consola, de a tămădui și de a reabilita ²⁾.

O soție, pătrunsă în adîncul sufletului său de înalta chemare, ce i-a hotărît-o Creatorul și condusă de sfintele precepte creștine, devine îngerul păzitor al familiei. Ea cu o mină înbelșugată răspîndește prosperitatea, pacea și fericirea pretutindenea și *transformă căminul conjugal într'un adevăral raiu pămîntesc*.

Dar, pe cit este de sublimă misiunea femeii, și pe cit de sus se poate sui ea, pe atit de teribilă este durerea și amărăciunea, ce tot ea poate să o împartă celor din jurul ei, cînd Dumnezeu va lipsi din sufletu-său, cînd își va uita de sfintele sale datorii și va fi stăpînită de ambiție, orgoliu și pasiune. Atunci căminul conjugal devine un adevărat infern,— și cu drept cuvînt *atunci ea este putrezirea oaselor barbatului* ¹⁾.

1) Veđi ep. cit. vol. I. p. 15.

2) Consult. P. Janet op. cit. p. 89 sq. Ibid. A. de Margerie p. 22 sq. și H. Balo. p. 65 sq.

1) Prov. XII. 4.

Credințioșia conjugală

Sufletul unirei soților este dragostea profundă ce simțesc unul cătră altul. Prin această dragoste soții trăesc unul pentru altul și amîndoi pentru fructele dragostei lor, și numai în ea și prin ea trăește familia în pace și fericire. D. G. Mirzescu în tratatul său „Scrieri diverse“ p. 90 zice : „Cu cît barbatul găsește în această unire plăcere, cu atît el este mai gelos de femeia sa. Și aceasta este cel mai profund din toate simțimintele umane, de a nu suferi nici o participare, nici o împărțea în inima și în posesiunea obiectului iubit. Această posesiune exclusivă formează chiar esența căsătoriei.“ În adevăr, acest egoism natural între soți a dominat pretutindenea și în toate timpurile, și a fost recunoscut și consfințit de conștiința tuturor popoarelor, precum și de dreptul lor scris. Și chiar dacă a existat înjositorul obicei al împrumutării femeii la un alt barbat, aceasta a fost un abuz exclusiv al stăpînului, totuși cînd femeia din propriul său îndemn, ar fi calcat credința conjugală era pedepsită foarte aspru. În lumea barbară păgînă, femeia fiind cu totul în stare de sclavie, nici putea cugeta a cere soțului său respectarea credinței conjugale, el fiind liber a'și satisface toate pornirele animalice, decî numai ea era îndatorată la credința conjugală.

Creștinismul schimbând situația femeii și făcînd-o egală barbatului, pe de o parte o pune în pozițiune de a răspunde de bună-voe acestei virtuți ; iar pe de altă parte, îi dă dreptul de a cere respectarea ei și de la soțul său.

În acest senz spune apostolul că : „*Femeia nu este stăpîna corpului său, ci barbatul,—asemenea și barbatul nu este stăpînul corpului său, ci femeia.*“ (I Cor. VII, 4).

Nimic mai sfînt de cît credințioșia conjugală care se manifestă și în mod spontan, prin jurămintele solemne de eternă credință, ce-și fac tinerii ce se iubesc.

Nu poate fi vorba aici de acele uniri necoordonate, care se fac cu totul din alte motive, decît din sublimul și nobilul simțimînt al dragostei reciproce, căci acestea sînt condamnate la necredincioșie chiar de la începutul lor. Pe noi ne interesează unirile conduse de dreapta rațiune, de legile divine și umane, în care uniri nu se poate admite, că jurămintele ce-și fac tinerii nu ar fi sincere și pline de fidelitate, chiar și în cazul cînd nu s'ar cere ajutorul mai înalt al Harului dumnezeesc. Fie-care simte în mod natural trebuința de a iubi și de a fi iubit, ¹⁾ și ast-fel țintește la credincioșie.

Natura omenească însă este slabă și inconstantă, este expusă la o mulțime de pericole și tentațiuni provenite, fie din partea lumii, fie de la spiritul rău, carele nu poate suferi pacea și fericirea omului, fie pornite chiar din trufia personală. Pe de o parte omul simte trebuința de a-și garanta credința conjugală, iar pe de altă parte, tot acest om vede că aceasta e o sarcină grea pentru el. Curînd se simte obosit de ceia-ce iubește, mai ales cînd în obiectul iubirei sale nu vede de cît mulțemiri trecătoare, sau calități de ordin curat omenesc, care încă își mai micșurează valoarea lor, și prin o mulțime de neajunsuri și defecte, ce sînt proprii naturei omenești.

Pe lîngă aceste cauze interne a răcirii dragostei conjugale, și prin urmare a adormirei străjarului credincioșiei, mai sînt și cauze externe provenite din chiar organizațiunea socială.

De ordinar societatea este foarte indulgentă pentru crimele, care desonorează familia și nu vede de cît slăbiciuni omenești, acolo unde se comit cele mai rușinoase lașități, mici sgîrieturi, acolo unde se dau cele mai teribile lovituri mortale sufletești și trupești. Adesea mai criminal este considerat acela, care ș'a însușit pe nedrept 20 lei, poate din mizerie și pentru a-și hrăni și încălzi copiii, de cît acela, care a zdrobit o familie, a vîrit săgeata veninoasă în inima unui soț și a lăsat fără mamă sau fără tată pe niște sermanî copilași nevinovați;

---

1) Veđi R. P. Monsabré op. cit. p. 215.

ba încă, ce e și mai mult, a răpit acestora, poate, pentru totdeauna numele cel bun și fericirea vieții.

Apot teatrele și literatura prin felul concepțiunilor și reprezentării ideilor, nu fac de cît a lovi și mai mult în inimele slabe. Chiar dacă nu se susține în mod direct sperjurul și adulterul, totuși adesea se aduc circumstanțe ușurătoare în favoarea lor, încercându-se a le scuza și chiar justifica. Totul se expune sub o formă plăcută și dramatică, ce atrage și impresionează. Soțul ori soția ultragiată sînt reprezentați în niște culori atît de ridicole și odioase, în cît se pare, că ei nu sufar de cît ceia-ce merită; pe cînd cei-ce produc dezastrul, sînt prezentați ca niște ființi demne de compătimire, sau chiar ca niște eroi și oameni de spirit! . . . Ast-fel adesea-ori aceste școale, zise moralizatoare, nu produc de cît zdruncinări morale între soți și mai ales între tinerit. Cred că, nu e nevoie a mai aminti și de alte întruniri de distracție, care produc același efect, dacă nu și mai rău, precum și despre acei barbați, cari ne mai avînd nimic sfînt, își fac o fală din numărul victimelor, sau de acele femei care ș'aû găsit în corupțiune un mijloc comod de existență, un mijloc de a fi scutite de munca cinstită.

Loviturile așa-dar vin din toate părțile și cetatea va rezista cu mare greutate.

Cine oare va privighea ca inima soților să rămână casta și ne atînsă de veninul șerpelui otrăvitor?

Oare acea dragoste inflăcarată ce simt tinerii înainte, sau imediat după unirea lor, și care pare a avea caracterile eternității, după cum în adevăr ar și trebui să fie? Dar această dragoste, prin sine însăși, după cum am aratat deja și după cum o știe toată lumea, este șubredă, este de o durată foarte scurtă și nu ține în tot timpul vieții soților, fiind-că este o dragoste senzuală. S'a vedut foarte mulți tineri insoțiți din o astfel de dragoste și cari cu toate acestea, curînd s'aû desiluzionat.

Chiar și o dragoste, cu un caracter mai moral care se întemează pe uniformitatea cugetărilor și a dorințelor, ori pe însușirile nobile ale soților, încă prin

sine însăși, nu are puterea de a rezista numeroaselor și puternicilor ispite.

Poate ar dice cine-va, că conștiința ar fi un străjar suficient al credinței conjugale.—Dar și aceasta are nevoie de sprijin și protecțiune. Conștiința se poate altera, ba chiar poate adormi cu totul, căci adesea omul, pentru ca să scape de urgia ei, caută să-și aducă în favoarea desordinelor sale, cât mai multe scuze și justificări. Când dragostea mai ales s'a răcit între soți, fiecare își dice: „A fi credincios ființei, ce nu mai iubești este o absurditate.“ În acest caz calcă datoria, cuoarcă satisfacțiune a conștiinței rătăcite.

Așa dar nici dragostea și nici conștiința, lăsate în propriile lor puteri, nu ne dau ceia-ce ne trebuie.

Justiția societății nu are alte mijloace, de cit cel mult, de a rupe legătura familiară. Cit pentru apărării sperjurului și al adulterului, din nenorocire, se găsească prea mulți.

Ocaziunile la păcat și tentațiunile vin din toate părțile și după cum dice un scriitor; „Fructul oprit se oferă soților pe toate ramurile pomului și ei n'au de cit să întindă mina.“

Aceasta constituie un pericol eminent pentru pacea și fericirea socială și nimic nu o distruge mai mult de cit slăbirea credinței conjugale.

Barbatul, care și-a urit casa sa și caută plăcerea în altă parte, lovește nu numai în membrii familiei sale, ci chiar în pacea și liniștea societății.

În primul loc, el își va uita de datoriile sale familiare, toată atențiunea sa fiind îndreptată acolo, unde găsește satisfacțiunea plăcerilor sale josnice. Toate resursele și le va cheltui în aceste plăceri, care costă foarte scump, lăsând pe ai săi în lipsă totală, sau acordându-le foarte puțin, căci voluptățile fiind nesățioase și foarte pretențioase, ori-care ar fi poziția materială a păcătosului, nu-î va ajunge pentru a și le satisface și ast-fel acesta, orbit de pasiune, va recurge la mijloace nedemne pentru a câștiga resursele necesare. Abuzurile de tot felul, escrocheriile, falșurile, delapidările de bani

publici etc, nu sînt de cît partea unor ast-fel de oameni.

La rîndul său soția unuia ast-fel de barbat, nu va întîrzia a se resbuna și ea mai ales avînd în ajutor indiferența și lipsa de control al soțului, care singur e mulțemit de a nu fi deranjat. Și aceasta acum cu atît mai mult, cu cît ea este liberă de cătușele, în care zăcea înainte de creștinism.

Dacă se întîmplă ca soția să fie aceia, care dă întai semnalul dezastrului familiar, consecințele sînt nu numai aceiași ci încă și mai grave. Se știe că o familie tot se mai poate menține la demnitatea sa, cînd deși barbatul este rău și necredincios, totuși femeia este un model de virtute; iar dacă și aceasta a cădut, atunci totul s'a distrus. Și de aceia cu multă dreptate se dice, „că femeia este sufletul casei (familiei)“. Imperiul roman nu s'a distrus de cît atunci, cînd corupția a caprins și pe femei.

Cînd soția lipsește de la datoria credinței conjugale și atenția sa este îndreptată la plăceri nelegiuite, casa sa va fi cu desevirșire neglijată și lasată pe mîni străine, care îi vor prepara ruina și lipsa. Luxul destrugător, semnul foarte caracteristic în asemenea împrejurări, va lua locul vieții modeste și cumpatate. Pretențiunile de tot felul vor forma singura preocupățiune a soției, care de vor fi satisfăcute, barbatul va ajunge la aceleași mijloace incorecte de câștig, ca și pentru desordinele sale proprii; iar dacă va întimpina rezistență, atunci *tunete și fulgere!*— *Vai! de pacea acelei căsnicii.* Ultimul rezultat al unei ast-fel de stări este sărăciea, înglodarea în datorii și adesea chiar pierderea completă moralicește ori fizicește a barbatului. St. Scriptură dice: „*Femeia virtuoaasă este coronă bărbatului său, iar cea decădută este putrezirea oaselor sale*“. ¹⁾ „*Femeia înțeleaptă zidește casa sa; iar cea nebună o surpă cu înseși minele sale*“ ²⁾ Unor ast-fel de femei sf. Părinți le adresează epitete fulgerătoare, ară-

1). Proverbe XII, 4.

2). Proverbe XIV, 1.

tând cît de mari nenorociri cauzază ele familiei și societății. ³⁾

Dar dacă consecințele acestea sînt amare pentru soți, apoi ele nu însămnă aproape nimic, față de urmările și mai amare, ce se resfrîng asupra copiilor. Aceștia, crescînd fără nici o îngrijire și fără nici o educație intelectuală și morală, la rîndul lor, nu numai că vor imita pe părinții lor, ba încă vor progresa și mai mult pe calea raului de tot-felul; vor ajunge să blesteme pe părinții lor, în loc să-î bine-cuvinteze și să le venereze memoria, căci chiar de s'ar întimpla ca copiii, printr'o împrejurare fericită, să ia o direcțiune mai bună, totuși membrii corecți ai societății vor avea oroare de ei și nu le va da, de cît cu foarte mari greutăți, prețul ce li se cuvine, căci este foarte răspîndită și cuprinde mult adevăr zicătoarea, că „*Surcica nu sare departe de lîngă trunchiul*“, și care se aplică de ordinar copiilor unor astfel de părinți, iar mai ales și în special fetelor. Așa că acestea adesea rămîn nenorocite pentru toată viața lor, din cauza reputațiunii proaste a părinților lor.

Din nenorocire, societatea noastră nu este tocmai săracă de desordinele produse de necredința conjugală.

Descreditul vieții familiare a luat proporțiuni aproape îngrijitoare. Adesea nu întilnești de cît indoiala și desperarea mai ales în pătura cultă a societății.

Cea mai mare parte din tineri nu se căsătoresc, ci își petrec cea mai frumoasă parte a vieții, Dumnezeu știe cum, pretextând neîncrederea în o soție virtuoasă.

Virginia și părinții ei, se înspăimîntă și tremură la ideia, că după cite-va luni de la mărițiș, tinăra va deveni o victimă a nelegiuirilor unui barbat necredincios.

Orî-cine își poate închipui, ce triste urmări se pregătesc pentru buna ordine a societății, din o astfel de stare de lucruri, cînd ea ar continua și ar progresa.

Dacă, după cum am văzut mai sus, nu se poate găsi o garanție sigură a credincioșiei conjugale, nici în dragostea naturală, care este nestabilă și schimbăcioasă,

---

3). Ioan. Crisost. Omil XXV în Mat.

nici în conștiința de datorie, care este susceptibilă de alterare, și nici în protecțiunea legilor civile, cărora le lipsește puterea de a impune credința între soți. Totuși remediul cel mai sigur ne stă la îndămină, și pentru care boala ori-cit ar fi de grea și învechită nu este incurabilă. Acest remediu constă în sublimatele principii religioaso-morale stabilite în lume de însuși *Doctorul sufletelor și al trupurilor, Iisus Christos*. El ne spune fiecăruia : „*Vrei să fii sănătos?... ia-ți patul tău și mergi... dar de acum, să nu mai greșești!*”

Credința creștină și un tare simțimint moral este singurul și cel mai puternic mijloc de a învinge toate tentațiunile, de a întări dragostea conjugală și de a ne face neclătiți în simțimintul datoriei.

Credința creștină, care a avut puterea de a reînvia societatea păgînă din moartea morală, de care era cuprinsă, cu atît mai mult, va avea puterea de a tămădui moravurile noastre familiare redând societății sănătatea morală, pacea și fericirea.

Ea pune la dispoziția soților, pe lîngă acel model sublim de dragoste, dintre Christos și biserică, pe care ei trebuie a'l avea neconținut înaintea ochilor, încă și precepte sigure, în care sufletul tentat găsește sancțiunea cea mai precisă a legii naturale.

Simțimintul intern al soților dorește ca nici o participare să nu se facă obiectului lor iubit, iar voința divină confirmă și asigură această dorință, cînd ordonă : „*Să nu preacurvești*”. Ea merge încă și mai departe : „*Ca nici să dorești femeia aproapelui tău*”. 1) „*Fiule ia sama la înțelepciunea meași pleacă urechea ta la mintea mea. Căci ca din fagur de s'ar strecura mierea din buzele femeii străine . . . . dar amare ca pelinul sînt urmările cu ea străpungătoare ca sabia cu două tăișuri. Picioarele ei duc la moarte, pașii săi es la mormînt . . . . Decî filor ascultați-mă . . . . departează calea ta de la dînsa, și nu te apropiea de ușa casei sale*”. 2)

1) Exod XX. 17.—Deut V, 21.

2). Proverb V, 1—9).

Iisus Christos, pentru a imprima și mai mult gravitatea acestui ordin și pentru a nimici păcatul, chiar la izvorul său, vine și completează zicând: „*Audita-ți că s'a zis celor de demult „să nu preacurvești“, iar eu zic vouă, că tot cel-ce va privi la femeie poftind-o; iată, a preacurvit în inima sa*“. ²⁾ Și prin gura apostolului Pavel o spune clar: „*că adulterii nu voi intra întru împărăția cerurilor*“. ³⁾

Ast-fel, creștinul în fața preceptelor sigure nu mai poate sta la îndoială în alegerea binelui.

Odată inteligența sa luminată, creștinul găsește și mijloacele necesare pentru a-și derija conștiința față cu datoricia credinței conjugale. Căci, pătruns de sublimitatea actului căsătoriei, el este conștient de jurământul făcut în fața altarului Celui prea Înalt și știe că însăși Divinitatea primește și consfințește promisiunile soților; că Mina divină unește și stringe minile și inimile lor. Numai ideia de a slăbi această legătură sfântă repugnă conștiinței sale și'l turbură, căci aceasta ar fi a se înșela pe sine, a înșela pe ceia-ce i s-a încredințat, *ar fi a înșela chiar pe Dumnezeu*.

Soții creștini văd în sfânta Taina a căsătoriei, nu numai un angajament ordinar omenesc, ci văd Atot-Puternicia lui Dumnezeu, care i-a unit, care a ascultat jurământul dragostei lor, l'a aprobat, l'a confirmat și l'a bine-cuvîntat; și mai știu, că ceia-ce a unit Dumnezeu, omul să nu despartă nici de formă și nici de fapt. Ast-fel, ei nu pot cugeta la necredință unul cătră altul, fără să nu cugete că prin aceasta necinstesc Harul dumnezeesc, ce li s'a acordat prin această sfântă Taină. La ideia de necredință conjugală, soții creștini se înspăimîntă, căci știu, că nu devin numai sperjuri lovind în demnitatea onoarei omenești; dar în același timp *devin și sacrilegi necinstind Harul și dreptatea divină*.

Soțul creștin, luminat și întărit prin Harul dumnezeesc, se devotă cu totul împlinirii datorțiilor conjugale;

2). Mat V. 27—28.

3). I Cor. VI. 9.

și chiar dacă se produc în sufletul său oare-care turburări, el totuși rezistă și rămîne tare în ispite.

În fața neajunsurilor, a greșalelor și a altor umbre, care mai mult sau mai puțin întunecă lumina vieții conjugale, el nu vede în soția sa, de cit tot o inimă curată, un suflet pătruns de adevărul divin, un vas ales și sfințit prin puterea Duhului Sfînt, și care cu toată greșala firei o-menești merită încă stimă, considerațiune și credincioșie. Spiritul creștin nu răsbură greșalele, ci iartă și corectează. Inima soțului în adevăr creștin, poate fi lovită, rinită, zdrobită chiar, și cu toate acestea, ea încă rămîne credincioasă, știind că această virtute o datorește mai mult lui Dumnezeu, de cit omului. ¹⁾

Ast-fel conștiința soților creștini stă neconținut deșteaptă și privighează asupra tuturor senzațiunilor sufletului și mișcărilor trupului, cărora creștinismul le mai vine în ajutor contra tentațiunilor, încă și cu Sf. Taină a Mărlurisirei și cu rugăciunea.

Rezultatele fericite dobîndite de soții creștini, în adevăratul înțales al cuvîntului, se pot vedea de fie-care dintre noi, aruncându-și privirea, fie cătră parinții și bunii noștri, fie chiar astăzi în familiile în care tronează Dumnezeu și legea Sa cea sfîntă, și care sint destule și suficiente probe de puterea ce o are religiozitatea creștina asupra simțimîntului moral al familiei.

§ 17.

Neînțelegirile dintre soți și modul de a le înlătura.

În căsătorie soții își pun în comun atit calitățile lor bune, cit și defectele.

De ordinar și în mod instinctiv, cei-ce voesc a se însoți se silesc la început a scoate în evidență numai partea frumoasă a caracterului lor, numai calitățile și obicnuințele lor plăcute. Inima la primul moment fiind impresionată de acestea, se mulțamește cu ceia-ce vede,

---

1). Consult. D'Hulst conferences p. 62 sq. R. P. Monsabré p. 235 sq.

ba încă adesea, sub influența unui amor natural senzual său și pentru alte considerațiuni, nici nu voește a-și întinde speculațiunile și cercetările mai departe; iar dacă persoane libere de aceste influenți, își permit a atrage atenția unuia său altuia din tineri, se expun a nu fi ascultați și poate chiar desaprobați într'un mod supărăcios.

După ce însă soții intră în viața comună, tot-ce s'aũ ascuns la început cu multă îngrijire, acum începe a se arăta în toată goliciunea.

Fără îndoială, nu se poate pretinde ca tinerii soți să înceteze de a fi oameni, și deci să fie lipsiți cu desevîrșire de neajunsuri. Cînd însă acestea sînt mici și neînsemnate, și cînd calitățile frumoase abundează, atunci neajunsurile ușor pot fi trecute cu vederea și lesne corectate.

Nenorocirea cea mai mare este atunci, cînd după căsătorie încep a se ivi de o parte sau de alta adevărate defecte morale sau chiar vicii. În asemenea caz se naște desiluzia, regretul și chiar disperarea, iar ca consecință, răceala dragostei și indiferența, lipsa respectului, neconsiderația și chiar și disprețul soțului defectuos. Lucrul merge încă și mai departe, căci inima desiluzionată devine foarte puțin atentă la datoria de soț și liniștea familiei dispăre prin dese conflicte provenite din indiferență pentru datorie, din dorinți imposibil de îndeplinit din fel-de-fel de presupunerii, invinuirii reproșuri, vorbe aspre, plinsete și în fine din tot-ce contribuie a alunga fericirea promisă la început.

Dacă pentru un moment, toate acestea își mărginesc resunetul numai între pereții căminului conjugal, nu vor întîrziea însă, a trece și pragul casei; mai întai între rude, apoi printre amicii intimi și în fine în lumea-mare. În această stare demnitatea și reputația familiei este compromisă cu desevîrșire.

Cauzele unei ast-fel de stări de lucruri, după cum am amintit mai sus, nu sînt micile neajunsuri, de care nu este scutit nimenea și care ușor se pot înlătura prin puțină bună-voință; ci ele sînt așa numitele *defecte de caracter și viciile*. Aceste cauze deși sînt comune amîn-

duror sexelor, totuși de ordinar, cele întâi se observă mai mult la femei, iar cele de al doilea mai mult la barbat

Cu toate că defectele de caracter sînt rale cu mult mai mici de cît viciile, totuși ele au provocat și provoacă distrugerea mai multor familii, pentru că sînt mai frecvente și pentru că adesea din ele nasc chiar viciile.

Femeia prin însușirile și darurile trupești și sufletești, cu care a înzestrat-o Dumnezeu, are puterea de a seduce, de a captiva și de a încînta pe barbat, care, la dreptul vorbind, nici nu-i displăce aceasta. Aceste însușiri conduse de legea morală ar fi îndestul de a menține armonia în familie. Dar din nenorocire vrăjmașul fericirii omenești a semănat printre grîu și neghină, și ast-fel unele din aceste ființi pe lîngă frumoasele lor calități, adesea mai sînt supuse unor ușurătăți foarte primejdioase. Sînt cuprinse de un spirit supărăcios și turburat, de o voință capricioasă, de o imaginațiune fantastică și cu pretenții necalculate. Cu cît este mai slabă cu atît devine mai despotică și hotărîtă a-și impune voința; ba încă chiar, cînd soții lor caută mijloace de a evita turburarea, ele atunci devin mai provocatoare.

Nu mai puțin și unii barbați sînt supuși unor rale de felul acesta; așa, sînt dominați de un egoism necalculat, își ia aerul unor despoți cu pretențiuni de a ordona și a nu li se obiecta nimic, chiar absurd de ar fi, bunurile materiale cred, că sînt numai a le lor și numai lor li se cuvine a se îndulci de ele și nu vîd de cît satisfacțiunea plăcerilor și poftelor lor, fără să țină samă și de trebuințele celor al săi. Cînd soția își manifestă oare-care dorinți cît de modeste, fie pentru persoana sa, fie pentru copii sau pentru trebuințele casei, atunci ea și toți egoiștii încep a murmura, a reproșa, devin violenți, ba încă se plîng de greutățile ce-i apasă. Ast-fel asemenea soți în loc de a fi protectorii, susținătorii și mîngîitorii soției, dinșii o strivesc sub greutatea bruschetei, a violențelor și poate chiar a insultelor ordinare.

Aceste răle, fie de o parte sau de alta, chiar dacă am presupune, că încă nu sînt urmate de păcate mai mari și vicii, încă sînt prea destul, ca să facă pe celălalt soț să sufere și să-i provoace o adîncă rană în suflet.

Dragostea naturală declarată la început, prin sine însăși, nu poate rezista, ea curînd se răcește, dispăre chiar, iar apoi se arată urmările, amintile mai sus.

Defectele de caracter sînt cu atît mai primejdioase pentru pacea conjugală, cu cît ele nu se pot corecta de nici o putere omenească, căci soții dominați de dinsele, pe temeiul unei conștiinți false, aū convingerea intimă că dreptatea este cu dînsii și nu vor să cedeze cu nici un preț.

De cîte-ori nu s'aū vădut soții, care în urma sfaturilor foarte serioase, fie din partea părinților lor trupești sau sufletești, ¹⁾ fie din partea unor amici mai în vîrstă și cu autoritate morală, arată în aparență că a dispărut discordia dintre ei; dar la cea mai mică ocazie, focul se reaprinde din nou, căci rădăcinile răului sînt adînci în inimă.

Dacă acestea se întîmplă acolo, unde Dumnezeu lipsește din căminul conjugal, ele nu se întîmplă însă, nici odată în familiile, unde soții se unesc în Domnul și trăesc sub umbrirea Harului său, și unde sfînta taină a căsătoriei este primită cu dispoziții religioase și este condusă de sfintele precepte morale creștine. Acolo o mină divină protectoare dă dragostei conjugale puterea de a înabuși explozia rălelor sentimente, a pasiunilor și a defectelor, ce vin să turbure fericirea casei. Și chiar dacă se întîmplă turburări din partea unui soț, cellalt, sub umbra Harului dumnezeesc are puterea de a evita loviturile îndreptate spre a-i răni inima, sau cel puțin poate să li nimicească efectele.

Aceste defecte, dacă nu se pot corecta prin mijloace omenești, ele însă se pot corecta prin sublimele învățături morale creștine și cu ajutorul lui Dumnezeu.

---

1) Nașii de cununie, aū datorîia sfîntă de a privighea asupra tinerilor soți, cu atît mai mult, cu cît ei fiind streini de singe, inspiră mai multă nepărtinire și deci încredere.

Conștiința soților creștini luminată prin preceptele și exemplele evanghelice, este capabilă să-și vadă defecțele, și cu ajutorul dumnezeesc să facă eforturi supraomenești spre a le și corecta.

În această direcțiune, influența creștinismului a fost foarte puternică și istoria este oglinda clară a transformării sufletului omenesc. Marele apostol Pavel o spune aceasta lui Tit, cînd zice: „Harul lui Dumnezeu cel mîntuitor s'a arătat tuturor oamenilor, învățându-ne, ca lepadînd necuvioșia și poftele cele lumești, să vețuim cu trezvie, cu dreptate și cu cuvioșie în veacul de acum, așteptînd fericita speranță și arătarea Mîntuitorului nostru Iisus Christos, care s'a dat pentru noi, ca să ne rescumpere de toată nedreptatea și să-și curățască siesi popor ales.“¹⁾ Mai departe același apostol arătînd mijloacele de corectare ale caracterului, singur mărturisește ceia-ce a fost și dînsul, înainte de a deveni creștin. Așa el spune lui Tit: „Adu-le aminte (creștinilor) . . . să fie gata spre tot lucrul bun. Pe nimenea să nu hulească, să nu fie sfadnici, ci blînzi, arătînd toată buna-voință către toți oamenii: *căci și noi oare-cînd eram fără de minte, neascultători, rătăcindu-ne, slujiind poftelor și multor desfătări, vețuind în răutate și pizmă, fiind urîți și urînd unul pe altul. Iar după ce s'a arătat bunătatea și iubirea de oameni a lui Dumnezeu, ne a mîntuit, după a lui milă, prin baea renașterii și a învoirii Duhului sfînt.*“²⁾

Soții creștini știu că legea evanghelică să întemeiază pe : *dragoste, blîndeță, umilință și răbdare.* „Învățați-vă de la mine, zice Mîntuitorul, că sînt blind și umilit cu inima.“ Cînd soții creștini vor fi pătrunși de aceste sfînte și sublime învățături, în curînd își vor înmua cerbicea caracterului lor și se vor îmbraca ca niște aleși a lui Dumnezeu sfînti și iubiți, în inimă de îndurare, în bunătate, în umilință, în blîndeță în îndelungă răbdare,—îngăduind unul altuia, și ertînd unul altuia . . . precum și Christos a ertat. Iară preste toate acestea se vor îmbraca în dragoste, care este legătura

1) Tit. II. 11—15

2) Tit. III 1—6.

desăvîrșirei,— și pacea lui Dumnezeu va domni în inimile lor, la care sînt și chemați ca membre ale unui corp.“ ¹⁾

Cei ce privesc cu sinceritate în adîncul inimei și conștiinței unor ast-fel de soți nu vor putea tăgădui, că religiunea creștină sincer practică nu are puterea de a opera transformări minunate în caractere.

Dacă creștinismul a plecat capetele și a îmblîndit inimile cele mai cerbicoase și mai fioroase ale păgînismului, cu atît mai mult are puterea de a aduce pacea și armonia în familia deja creștină.

Cînd s'ar face o comparațiune între soții, cari nu sînt de cit după nume creștini, și între acei cari, în adevăratul înțeles al cuvîntului, cred și practică principiile creștine, atunci s'ar vedea, că nimenea nu este așa de blind, îngăduitor și cu moravuri plăcute, ca acești din urmă. Căci nu există nici o școală mai sublimă de resignațiune, de abnegație și de blindetă ca creștinismul; nicăiri nu se pot primi lecțiuni mai elocvente, ordine mai ușor de îndeplinit și o influență mai puternică, pentru a face pe cine-va bun și plăcut. ¹⁾

Cînd te gîndești pe de o parte la consecințele dureroase, ce rezultă în particular pentru membrii familiei și în general pentru societate, provenite din neînțelegerile dintre soți;—iar pe pe de altă parte, cum religiositatea practică cu sinceritate, constituie un remediu ușor, sigur și plăcut contra acestor nenorociri, te întreb: „care este cauza, pentru care mulți ignorează și refuză prețioasele învățături creștine?..“

Cauza este, că în timpul nostru mulți sînt creștini numai după nume, fără să fie pătrunși în adîncul sufletului lor și de înaltul și sublimul spirit al moralei creștine, care înobilează și îmblînzește sufletul, îl fortifică în calea virtuții și face pe om simțitor și dispus mai mult pentru binele semenului său, de cit pentru al său propriu;—iar ca o urmare a acestei stări de lucruri,

---

1). Colos. III, 12—16.

1). Consult. H. Bolo op. cit. p. 110.

fie-care nu se vede de cit pe sine și nu dorește a'și satisface de cit plăcerea sa personală, ceia-ce ușor se transformă într'un materialism și senzualism ordinar,— și care din nenorocire a ajuns a fi un fel de modă în zilele noastre.

§ 18

Răbdarea și devotamentul

Creștinismul are în mîna sa puterea de a corecta pe cel abatut și de a tămădui ranele sufletești ori-cui va cere ajutorul său; iar cauza răului dacă există, stă în îndărătnicia multora și refuzul de a se supune marelui Doctor sufletească și trupescă.

Adesea-ori se întîmplă în multe familii, ca unul din soți, deși a luat în serios viața conjugală și este pătruns de sfintele datorii morale creștine, totuși se poate să devină victima și martirul celuilalt soț îndărătnic și neplecat adevărului.

Și în asemenea împrejurări, creștinismul nu lasă fără sprijin și ajutor pe soțul pus la încercare, căci îi oferă cele mai bune arme, nu numai pentru a se apăra și a se mîngîia în durerile și suferințele sale, dar chiar pentru a învinge, mai curînd său mai tîrziu,—și aceste arme sînt: *răbdarea în suferinți și devotamentul pentru a îndrepta pe cel păcătos.*

I. *Răbdarea* ¹⁾ este una din virtuțile cardinale creștine. plină de înțelepciune, de dreptate și putere, de blîndeță și prudență, de frumoase speranțe și dorinți sfinte ²⁾. Ea este un fruct al dragostei creștine, căci dragostea: „*îndelung răbdă, se milostivește... toate le suferă, toate le crede, toate le nădăjduiește, toate le răbdă*“ (I Corint XIII, 4 sq.). Pe cînd dragostea naturală slăbește și chiar se nimicește în fața incorectitudinii, transformîndu-se în o ură resbunătoare; dragostea creștină din

1) Consult. P. S. Athanasie „Morala Creșt.“ p. 375, 395 și 313 cum și nota I p. 513.

2) Cons. Monsabré op. cit p. 236.

contra, fiind pătrunsă de Harul dumnezeesc, rabdă cu resemnațiune, rămâne credincioasă, suferă totul, zicându-și ; „credincioșie pînă la moarte“. Creștinul dominat de această dragoste, știe : „că cel ce va răbda pînă la sfîrșit, acela se va mîntui“ (Mat. X, 22) „Că cercându-se, va primi cununa vieții, pe care a promis-o Dumnezeu celor ce-l iubesc“ (Iac. I, 12).

Un prudent creștin, care nu se conduce numai de plăcerile ființei senzuale, știe chiar de la început, că pe lângă mulțămirile, ce are a le simți în viața familiară, va întîmpina și neplăceri ; deci el nu este surprins, cînd o natură mărginită își manifestă neajunsurile sale. El, deși e nevoit a-și sacrifica unele iluzii, totuși nu încează a iubi și compătimi pe ființa căreia s'a devotat, căci înțelepciunea creștină îi spune : „Purtați sarcinile unul altuia și așa veți plini legea lui Christos“. (Galat. VI, 2). El nu uită, că un suflet slăbit moralicește are tocmai nevoie de dragoste și îngrijire, pentru a fi îndreptat și reabilitat, așa după cum și un bolnav trupește are nevoie de îngrijire, pentru a se tămădui și că nici de cum nu trebuie părăsit.

Creștinul, ajutat de Harul dumnezeesc, se întărește în răbdare, căci el este scutit de orbirea de a-și micșura greșalele sale personale și a mări pe ale soției, el face parte dreaptă între greșalele unuia și ale altuia și-și vede mai întîi birna din ochiul său și apoi pauiul din ochiul soției.

Fiind pătruns de simțimîntul de dreptate, nu stă la îndoială că el este dator a purta greutatea soției, după cum și ea le poartă pe ale sale, poate mai mari și mai greu de suportat.

Pe un astfel de soț nimic nu-l descurajază, ori-cît de numeroase ar fi nemulțămirile ce are a le îndura. El este tare, nu însă în a-și răzbuna, ci tare în răbdarea însoțită de blîndeță, care răbdare îl face să păstreze calmul, în fața discuțiilor contradictorii și iritătoare, să aleagă cu multă prudență expresiunile și tonul, ba chiar să le evite, fără a riposta, lăsînd să treacă momentul de nemulțămire și rezervându-și dreptul, de a da

sfaturî înțelepte și pline de dragoste mai tirziū, cînd turburarea s'a liniștit. El își conformează în totul conduita cu învățătura Mintuitorului, care zice : „*Iubiți pe vrăjmașii voștri, bine-cuvîntați pe cei ce v' blestemă, faceți bine celor ce v' urăsc și v' rugați pentru cei ce v' asupresc . . . căci, de iubiți pe cei-ce v' iubesc, ce dar este vouă ? . . . că și păgîinii fac aceasta și, de faceți bine celor ce v' fac bine, ce dar este vouă (ce merit aveți ?) că și păgîinii fac aceasta.*“ ¹⁾

Asemenea soț nu poate uita sfaturile marelui dascal al creștinătăței, Sf. Ioan Chrisostomul, carele îndeamnă pe barbați de a nu se irita contra soțiilor lor, ori-care le ar fi greșalele, ci din contra : „*să-î doară inima pentru ele, să se roage lui Dumnezeu, să le învețe, să le sfătuească cu toată răbdarea și blîndeța, căci dacă pe străinii, ce ne asupresc, nu trebuie a-î urî, cu atît mai mult pe soțiea vieței ; că asprimea cu blîndeța se potolește, iar nu cu altă asprime.*“ ²⁾

Dacă răbdarea este singurul mijloc din partea soțului pentru a înlătura turburările familiare, și decî îi este atît de necesară ; apoi această virtute este cu atît mai necesară femeiei, cu cît, cele mai de multe ori, ea este victima desordinilor barbatului, — și cu cît lipsa acestei virtuți din partea ei distruge familia, mai mult de cît ori-și-ce păcate ale barbatului.

Femeia creștină și virtuoasă numai prin răbdare poate să diminueze gravitatea greșalelor barbatului, să desvolte în el simțimîntul rușinei și al regretului și să-l aducă la căință și îndreptare.

Cînd soțiea este tare în speranța fagăduințelor lui Iisus Christos, că fiind blîndă va stăpîni pămîntul, fiind supusă va dobîndi victoria, fiind umilită se va înalța, fiind răbdătoare va cîștiga inimele, iubind va captiva pe soț, fiind curată la inimă se va uni cu Christos și va domni cu el în veci ; — ea atunci nu va arunca so-

1) Mat. V. 44 sq.

2) Veđi Omil 26 la Ep. I Corint.

țului său în față din cupa amărăciunilor, ce le suferă din cauza desordinilor lui: ci va suferi în tăcere așteptând fericita mîntuire a celor ce se încred în Domnul.

O ast-fel de soție știe, că în asemenea ocaziuni, acțiunile cele mai plăcute și mai convingătoare sînt: devotamentul, curățenia vieții, îngrijirea neobosită și la timp, abnegația și desinteresarea de persoana sa și contra căroră, nici cele mai veninoase vicii nu vor putea rezista pînă în sfîrșit. Pentru aceasta ea ori-cînd se prezintă cu o față veselă chiar și atunci, cînd ochii îi sînt inundați de lacrimi.

Dacă ea are dreptul fără îndoială, să desprețuească viciile bărbatului său, ce-î amărăsc viața, ba chiar să rupă legătura cu un ast-fel de soț toluși, știind că meritul moralei creștine constă în a rezista cu curaj, în a lupta și în a ținti fără încetare la îndreptarea păcătoșului, ea nu se descurajază, ci devine tare ca granitul, și în locul nemulțămirilor supărăcioase, întimpină pe soțul său cu surisul și mîngierea, ca o probă a nobilelor sale simțiminte.

În adevăr, este un lucru prea bine constatat, mai ales la oamenii dominați de vicii, că cu nimic alta nu se pot înblinzi, de cît numai cu bună-voință și cu o îngrijire afectuoasă. Bruscheța și violența provoacă rezistență și ură, pe cînd bunătatea domolește pe cel îndărătnic. „Inima nu se poate împinge într'o direcție oarecare, ci se atrage, zice H. Bolo, căci dragostea este ca un magnet, și nici Dumnezeu însuși nu forțază sufletele omenești, ci le atrage. Indată ce cerul înseninează, oceanul se liniștește, ori cît de turburat ar fi“. ¹⁾ Răutatea naște răutate, iar blindeta naște blindeta. „Cu ce măsură veți măsura, cu aceia vi se va măsura, zice Mântuitorul. ²⁾

Soțiea virtuoasă suferă în tăcere și nu divulgă nici-o dată secretele familiei, ci, chiar atunci cînd lumea le simte, ea se silește a le acoperi, susținînd demnita-

1). Op. cit. p. 140.

2). Mat. VII, 2.

tea și onorabilitatea soțului său. Ea se mîngie în Domnul și numai Lui își deschide inima sa.

Orî-care ar fi orbirea soțului pasionat, totuși el are momente de redeșteptare și de luciditate, cînd se uită în jurul său, își vede starea înjosită în care se află și îl cuprinde rușinea și desgustul de sine. Aceste momente sînt ocaziunile cele mai favorabile pentru soția sfîntă, de a se pune la lucru cu toată puterea sa, de a-și desvîli tot depozitul simțimîntelor și însușirilor sale, de a pune mîna pe rătăcit, cu blîndeță și cu dragoste și a nu-l mai lasa, să recadă din nou. Și chiar dacă primele încercări nu-i vor reuși, totuși succesul nu va întîrziea, cînd soția va lucra cu abnegație și devotament, căci în curînd soțul va simți, că afară de interesul său personal de a se corecta, el mai este dator și celor ce-l încunjură, iar în special martirei, ce suferă lingă dinsul¹⁾.

II, *Devotamentul*. Virtutea răbdăreii creștine nu se mărginește numai de a suferi în tăcere și cu resignațiune rălele și viciile unui soț, ci ea este activă, are gradul său de dezvoltare, este urmată de *devotament*, care se manifestează, în dorința aprinsă de a lucra neîncetat și cu curaj pînă la cea din urmă resuflare, pentru a îndrepta pe cel rătăcit, și a-l reîntegra în demnitatea, pentru care a fost merit de Creator, de a-l reface sfînt și a-l asigura nu numai binele pămîntesc și temporal, dar și pe cel ceresc și etern.

Înalta virtute a devotamentului conjugal a fost cu desăvîrșire necunoscută în lumea necreștină, în care individul nu se conducea de cît de egoism și nu vedea de cît satisfacerea plăcerilor sale personale; — și tot așa este necunoscută acelor soți din timpul nostru, acărora inimă nu este încălzită de focul sfînt al creștinismului. Chiar dacă se întimplă, într'un moment de exaltare al dragostei naturale, cite o probă de devotament și de sacrificiū, totuși, dacă s'ar observa bine, s'ar vedea că nu este un devotament desinteresat; ci mai mult un

---

1) Consult Monsabré op. cit. p. 132 sq. Ibid. H. Bolo p. 138 și 145.

product al desperării, că nu și-a putut satisface egoismul; și apoi acest fel de devotament nici nu are puterea de a rămînea constant în tot cursul vieții.

La baza oricărei afecțiuni naturale, fie ea cît de vie și plăcută, se descopere grăunțele egoismului. Fiecare nu dorește de cît să placă, să fie iubit, căci inima omenescă simte mai multă satisfacțiune, cînd primește, de cît atunci cînd dă ¹⁾. Nu e de mirare deci, dacă devotamentul lipsește sufletului omenesc, cînd acesta este lăsat a se conduce numai de propriile sale puteri.

Devotamentul sincer și neinteresat este un fruct exclusiv al creștinismului și este un semn caracteristic al său. — Iisus Christos atît a iubit lumea, în cît pe sine s'a sacrificat pentru a o mîntui. Discipolii săi prin devotament au înfruntat toate durerile, pentru a răspîndi mîntuirea în omenire; prin devotament martirii au pecetluit învățătura creștină cu sîngele lor și tot prin devotament femeile plătînde și slabe au îngrozit pe tirani și au închis gurile leilor.

Prin devotament, soții creștini pot să se sfințească unul pe altul pentru a cîștiga cerul, căci ei au adinea convingere: „că mai fericit este a da de cît a lua“.

Deși preceptele evanghelice, în ceia-ce privește devotamentul și spiritul de sacrificiū, se adresează de o potrivă inimilor amînduror soților și deși Harul întăritor îi ajută egal pe amîndoi, totuși din acest punct de vedere, trebuie a mărturisi, că în general, femeia e mult superioară barbatului; ea este cu mult mai dispusă la sacrificiū și devotament de cît el, care este mai egoist.

Barbatul primește cu recunoștința afecțiunea, îngrijirea, atențiunea etc., din partea soției sale; cînd este vorba însă să reîntoarcă cu aceeași măsură, lucrul se schimbă și el se simte mai greoiu, iar această diferență stă în însăși natura sexelor. Pentru a se restabili însă echilibrul cerut de principiile religiunei creștine, soțul va trebui să privească modelul de dragoste conjugală, ce aceasta religiune îi pune înaintea și să-și deschidă

1) Consult Monsabré. p. 24.

inima, cu toată buna-voință, pentru primirea ajutorului dumnezeesc. Atunci, știind că soția ce și-a unit este o parte din însăși ființa sa, va simți cum și cît e dator, să o iubească; — avînd gravat în inimă modelul devotamentului, ce Christos a aratat pentru biserica sa pentru care s'a crucificat, nu va ezita nici un moment de a urma acestui model, sacrificându-se cu toată mulțămirea pentru jumătatea ființei sale, ori-cînd va cere trebuința. Ast-fel creștinismul, stabilind echilibrul între simțimintele soților, arată norma devotamentului, care trebuie să aducă fericirea vieții conjugale.

Soțul, a cărui dragoste pentru soție s'a perfecționat prin Harul dumnezeesc, după modelul dragostei creștine, este pătruns de cel mai puternic devotament și toată ființa sa este dominată de grija constantă, cum ar putea-o face mulțamită și fericită atît pe ea cît și pe copii, ce li-a dăruit Dumnezeu și cugetă ziua și noaptea, cum și-ar putea conduce familia cu mai multă înțelepciune. Știind că de la dînsul depinde viitorul familiei, nu face economie în muncă și osteneală, ci bunurile materiale sînt agonisite numai pentru cei pe care-i iubește și nu are altă mulțămire și altă bucurie, de cît pe aceia de a-i îndestula. Moleșirea și desgustul de muncă le consideră ca o crimă și toată preocuparea sa este de a-și asigura cît mai bine familia contra furtunelor unui viitor neprevăzut. El nu se depărtează de companioana sa de cît numai pentru îndeplinirea datoriilor sale de cap al familiei. Pe ea o preferă înaintea ori-cărei plăceri, înaintea ori-cărei distracțiuni. Soția pentru dînsul este vasul mai slab ce merită „*onoare cu chibzuință, ca ceia-ce este împreună partașă a Harului dumnezeesc* 1). El întărește slăbiciunile soției prin sfaturi înțelepte și blinde, pline de prudență și bună-voință. Respectul față de slăbiciunea soției este atît de mare, în cît soțul devotat adesea, pentru a nu o expune unei supărări, își tăgăduiește și-și ascunde preocupățiunile, grijile, nemulțămirele și supărările, ce-l lovesc în viața socială. Își

1) I, Petr. III, 7.

înădușă durerea în suflet, iar în fața ei se sforțază a-și lua o căutătură veselă—și acestea toate numai pentru a o scuti de lovituri, care pentru ea sînt cu atît mai dureroase, cu cît este mai simțitoare. Soțul creștin și devotat suferă cu răbdare neajunsurile și defectele soției, ba încă din răbdare își face un merit, știind că Dumnezeu, voind a purifica pe om, prin proba ispitelor, permite adesea suferinți dreptilor Săi. Pentru el virtutea răbdării este ca o scară, prin care se înalță către Divinitate. Chiar și atunci cînd din nenorocire soția s'ar fi supus unor patimi josnice, s'ar fi făcut culpabilă de crima necredinței conjugale, cu toată permisiunea legei creștine de a rupe legătura cu ea, el încă ezită de a-și resbuna, știind că sublimitatea moralei creștine nu constă în a pedepsi pe cel păcătos, ci a-l întoarce de la rătăcirea cărei lui, amintindu-și că însuși Iisus Christos, în loc de a condamna pe femeia cădută, zice acuzatorilor ei: „Cel ce este între voi fără de păcat, să arunce întâi cu peatra.“ . . . .; iar pe femei o iartă și-i zice: „Du-te, dar de acum, să numai greșești¹⁾.“ Nu mai puțin, soțul creștin ține samă și de îndemnurile apostolului Pavel, carele zice: „Fraților, de va și cădea un om în vre-o ispită, voi cei duhovnicești îndreptați pe unul ca acela, cu duhul blîndețelor, păzindu-te ca să nu cași și tu în ispită“²⁾. Iar în corecțiune caută mijloacele cele mai blînde și mai prudente, urmînd sfaturilor sf. Ioan Chrisostomul, care spune soților ca în totdeauna să se ferească de a lovi direct în neajunsurile soției, ci a le combate indirect și începînd de la cele mai mici, procedînd cu toată blîndeța³⁾.

Și în adevăr crușimea și resbunarea nu denotă de cît incapacitatea de a îndrepta și de a moraliza.

În păgînism femeia necredincioasă era torturată și supusă la cele mai îngrozitoare chinuri,⁴⁾ tocmai pentru că lipseau mijloacele de moralizare.

1) Ioan III, 3—13.

2) II Tesal III, 14—15.

3) Omil 20 Efes.

4) La Egipteni femeia adulteră era bătută pînă la moarte. Solon și Platon permit barbatului ultragiāt de a ucide pe femeia necredincioasă în-

Cind lipsesc medicamente pentru o boală, vindecarea suferindului nu se găsește de cit în moarte. Creștinismul descoperind medicamentul contra păcatului, și care medicament constă în taina pocăinței, a adus tămăduire bolnavului și de aceea a și suprimat moartea păcătosului.

Soțul devotat și pătruns de acest mare adevăr, în interesul corectării soției și pentru a nu zdruncina viitorul copiilor, se supune cu resignațiune sfaturilor ce le dă marele apostol Pavel, carele zice: „De are vreun frate femeie necredincioasă..... să nu o lase... căci femeia necredincioasă se sfințește prin barbatul credincios, de altmintrelea ar fi copiii voștri necurați, iar acum sînt sfinți“¹⁾ De asemenea și acelor sfaturi pe care le dă fericitul Augustin cînd le spune: „Oare Dumnezeu vă omoară, cînd păcătuiți față de El? Asprimea voastră să nu fie opusă adevărului. Cînd cine-va are nevoie de îndurare pentru sine-însuși, trebuie ca el însuși să aibă îndurare față de alții. Cei-ce zic: „Eartă-ne nouă greșalele noastre, precum și noi ertăm greșiților noștri,“ acia nu aū dreptul de a fi neîndurători. Creștinul decî trebuie să aleagă între păcat și numele de creștin“²⁾.

Ast-fel Creștinismul are puterea de a restabili echilibrul și de a face din inima barbatului, mai rece și mai severă, un tezaur de devotament, de spirit de sacrificiu și de îndurare.

Deși femeia din natura sa este mai dispusă la virtutea devotamentului și de și inima sa este mai simțitoare, totuși fără o putere mai înaltă și fără ajutorul dumnezeesc, ea ușor poate schimba direcțiunea simțiminteor sale, așa că, în loc de a răspunde înaltei chemări di-

---

preună cu complicele ei. Romanii sub Aurelian legaū pe femeia culpabilă de virfurile a doi arbori, care erau cu putere înclinați unul către altul, iar apoi li se dădea drumul și ast-fel intindeau victima pînă cînd o rupea în două. În India asemenea femeii erau date la cinî spre a fi sfășiate. În China pedeapsa ajunse și la mai mare ferocitate. Veđi H. Bolo op. cit. p. 154.— Ebreii ucidău cu petre pe femeia adulteră.

1) I. Corint. VII. 12 sq.

2) De conj. Adult. c. II.

vine, ea va deveni simțitoare numai la ceia-ce o flatează, la ceia-ce o măgulește și-i satisface egoismul său personal și senzual; iar tot ce stă în opoziție cu acestea o vor nemulțami și o vor irita, făcând-o melancolică și gânditoare la mijloacele, prin care ar putea satisface acestor incalcați unii.

Nu tot așa se întâmplă cu femeia, când ea este adinec pătrunsă în sufletul său de înalta menire, ce i-a hotărât Creatorul în omenire și în special pe lângă barbatul și fiul său.

Devenind soție, ea nu consideră acest mare act numai din punct de vedere omenesc și animalicesc, ci știe că ea a devenit partea intimă a unui tot, că a primit pe soțul său din mîna și prin voea Celui prea Înalt, că ea de acum este complectarea și ajutorul trupesc și sufletesc al lui pentru vecinicie, că ei amîndoi sînt *una* precum și Christos cu biserica sa. Toată cugetarea, dorința, voința și întreaga sa ființă sînt îndreptate spre soțul său, cînd e convinsă că Dumnezeu i-a unit, că El cunoaște adîncurile inimei și că Lui are a-i da samă de toate cugetările și faptele sale. Devotamentul său atunci e puternic, căci știe că ceia-ce face, face omului, dar pentru Dumnezeu.

O astfel de soție va arata respectul și supunerea față de soțul său, ca Domnului, vanitatea va fi străină inimei sale, ea nu va fi preocupată de frumuseța corpului său și nici va cugeta, cum să atragă prin grațiile trupesti;—ci frumuseța și grația sa va fi de a se supune cu slințenie legei divine. Ea nu se va considera ca un idol preocupat de a'si atrage adoratori, ci gloria sa va fi în a'si împodobi pe omul cel ascuns al inimei după cum îndeamnă sf. apostol Petru, cînd zice: „*Fe. meilor supuneți-vă barbaților voștri . . . podoaba să nu vă fie în împletitura din afară a părului și în întrebuințarea lucrurilor de aur, sau în îmbrăcămintea vestmintelor; ci omul cel ascuns al inimei, care stă în nestrucarea spiritului, blind și lin; aceasta este înaintea lui Dumnezeu de mult preț;—căci așa se îm-*

podobeauă odinioară sfintele femei, care sperau în Domnul.¹⁾

Soția creștină și devotată, caută să gicească gindurile barbatului său, și-i îndeplinește dorința chiar înainte de a fi manifestată; ea îi sacrifică cu mulțumire gusturile și plăcerile sale, privându-se pe sine pentru a nu lipsi nimic soțului. Ea știe să învingă slăbiciunea sa, și se dedă cu curaj ocupațiilor interioare ale casei, făcând din o locuință modestă un locaș plin de mulțumire și plăcere, unde barbatul dorește a se recreia de munca zilei, și afară de care, nu poate cugeta o odihnă mai dulce și mai liniștită.

Privirea ei este îndreptată asupra soțului său, și îndată ce zărește pe fruntea lui o mică încrețitură, o umbră de întristare, nu dorește de cît a-i ușura sufletul de această greutate. Cu manieri plăcute și cu vorbe blinde, îl provoacă a-i mărturisi tot ce-l întristează și-i împărtășește durerea, dar tot-odată, cu puterea ce-i este dată, mîngie, incurajază și tămăduie rana sufletească.

Cînd se întimplă zile negre și nenorocite, dureri, boli și infirmități, soția devotată nu poate încredința nimănui grija de a privighia la căpătăiul soțului său iubit și a cărui viață îi este mai scumpă de cît chiar a sa proprie. Ea învinge cu o putere uriașă toate obstaculele și toate greutățile, căci „*dragostea creștină este tare ca moartea*“ (Rom. VIII, 38).

Devotamentul soției creștine nu se mărginește a-și îndeplini sfintele sale datorii, numai în ceia-ce privește viața trupească și temporală a familiei și în special a soțului, ci acest devotament se extinde pînă la căștigarea și asigurarea fericirii eterne, pentru cei pe care ea îi iubește. În creștinism soția învață, că mai presus de cele pămîntești, trebuie a se preferi cele cerești, că bunurile sufletești au mai mare preț, de cît cele trupești și că lucrând în această direcție, căștigul său este îndoit, căci mîntuind sufletul soțului, își asigură și sieși plata fericirii eterne.

---

1) I Petru III, 1—6.

Pentru aceasta, ea nu se descurajază în fața incorectitudinilor și viciilor barbatului, ci tocmai aici începe cea mai înaltă și nobilă misiune a sa.

Omul este absolut liber pe acțiunile sale, iar asupra voinței lui nu poate înrîuri, în mod necesitativ, nici chiar Harul dumnezeesc. ¹⁾ Dumnezeu, care este stăpînul absolut al universului, în înalta Sa Înțelepciune, nu a voit a'și întinde stăpînirea și asupra sufletului omenesc. Pentru aceasta nimic nu valorează mai mult în ochii Divinității de cit un suflet, ce se mîntuește și se reîntoarce la Ea ; iar cel ce readuce la Dumnezeu un suflet pierdut, capătă cea mai mare recompensă. „Fraților, zice sf. apostol Iacob, de se va rătăci cine-va între voi de la adevăr, și-l va întoarce cine-va pe el, să știe, că acela ce a'și întors pe păcătos de la rătăcirea căii lui, va mîntui suflet din moarte și va acoperi mulțime de păcate.“ ²⁾ Pentru care faptă însuși Dumnezeu prin gura profetului Ezechiel, îi făgăduiește mîntuirea sufletului său, chiar dacă rătăcitul nu va fi ascultat. ³⁾ Și bucurie mare se face în ceruri pentru un păcătos, ce se pocăiește.

Ast-fel Dumnezeu plătește cu cerul pentru un suflet ce i se readuce.

Sf. Dionisie Areopagitul ne spune : „Că dintre toate faptele bune, cea mai plăcută lui Dumnezeu este de a conlucra cu El la îndreptarea rătăciților și la întoarcerea păcătoșilor . . . Cei cari fac aceasta, sînt în adevăr cu chip dumnezeesc, cei mai curați din toate ființele“. ⁴⁾

Spiritul creștin dă atita valoare acestei virtuți, în cit apostolul Pavel ne spune, că el ar fi dorit, ca însuși să fi fost desprețuit de Christos, numai pentru ca frații săi să se mîntuească. ⁵⁾ Iar sf. Grigorie Nazianzanul face responsabil pe creștinul în apropierea căruia s'ar fi petrecut un scandal.

1). Vedi. Mor. P. S. Ath. Mironescu, p. 103 sq. și 138 sq.

2) Iacob. V, 19 sq.

3) Ezech. III, 19. comp. I. Timot. IV, 16.

4). Citat de H. Bolo. p. 129.

5). Rom. IX, 3.

Nimenea în lume, mai mult de cit soția, nu poate avea datorie așa de sfântă de a îndrepta și mintui pe barbatul decăzut. Și dacă oare nu-l va îndrepta ea, cine îl va îndrepta? căci nimenea nu are puterea și mijloacele sale. Soția creștină are la îndămină toate elementele pentru a învinge: *ea iubeste, suferă, mîngie, edifică și se devotază*. Ea de și este mai slabă, dar are în ajutor pe Dumnezeu, care este infinit puternic; de și este mai inferioară barbatului în puterea brutală, dar această inferioritate este întocmai așa, după cum umilința este mai inferioară mîndriei, după cum blindeța este mai inferioară violenței și după cum cumpătarea este mai inferioară lăcomiei.

Soția creștină și devotată va învinge, căci ea este, după cum o numește fericitul Tertulian, „servitoarea lui Dumnezeu“ ¹⁾ și El însuși i-a încredințat această misiune, cînd i-a permis a se însoți cu un barbat rătăcit. El voește, ca cei mari să ridice pe cei mici, cei tari să susțină pe cei slabi, cei puternici să ajute pe cei umiliți, *cei sfinți să mîntuească pe cei păcătoși*. ²⁾ Pentru aceasta sf. apostol Pavel îndeamnă pe soția creștină, zicîndu-i: „*Și femeia de are barbat necredincios... să nu-l lase, căci barbatul necredincios se sfințește prin femeia credincioasă*“ . ³⁾

O soție, așa după cum o înțelege creștinismul, cu siguranță va reuși a sfinți pe barbatul său, mai curînd sau mai tîrziu. Istoria vieții creștine ne încredințază pe deplin despre aceasta, prin exemple foarte numeroase. Ar fi destul a aminti numai pe Monica, o tinăra creștină din secolul al IV-lea, care, crescută în sfințenie și pietate, fu măritată după păgînul Patriciu, și a cărei căsnicie fu un lung șir de suferinți de tot felul, provenite mai întăi din partea păgînului și brutalului său soț, iar apoi și din partea fiului său Augustin, care sub influența culturii filozofice păgîne, în tinerețile sale se ilustra prin numeroase incorectitudini religioase și morale.

1) Ad Uxorem.

2) Comp. H. Bolo. op. cit. 145.

3) I Corint VII. 13—14.

Această soție și mamă, prin o viață sfântă, prin răbdarea și devotamentul ce i s'a inspirat de creștinism, reuși de a-i îndrepta și sfinți pe amândoi.

Fericitul Augustin, arătând modul cum proceda Monica pe lângă soțul său, zice: „O Doamne! Ea se silea de a-Ți câștiga pe acest nenorocit suflet, vorbindu-Ți de Tine în toate zilele prin virtuțile sale și care o făceau în ochii barbatului său, din ce în ce mai frumoasă, mai plăcută, mai demnă de respect și mai admirabilă“. ¹⁾

Iar fericita mamă, după ce reuși a readuce la Dumnezeu și pe fiul său, exclamă: „Fiul meu, de acum nimic nu mă mai reține pe pământ, speranțele mele s'aun realizat, tu ești creștin, servești lui Dumnezeu, — ce să mai fac de acum?...“ ²⁾

Ast-fel, nimic nu este cu nepuință celor ce sperază în ajutorul lui Dumnezeu și păzesc poruncile Lui.

§ 19

Copiii în familia creștină

După cum pretutindenea în legile universului apare sublimitatea priceperii Creatorului, tot așa ea apare și în legea reproducerei și conservării neamului omenesc. Barbatul și femeia la origină sînt o singură ființă, iar apoi sînt chemați la viața conjugală, în condițiunii de a fi doi într'un singur corp și un singur suflet.

Pe cînd această intimă unire a soților este idială, ea se realizează minunat chiar și într'un mod veșt și concret; anume în fructele unirei lor, în copiii ce vin să completeze familia în general și chiar pe soți în special.

Copilul este complexul a două corpuri și a două inimă, concentrate în o singură ființă, care devine centrul de gravitate a întregii personalități a părinților. Nu se poate iconă mai minunată și mai fidel expusă de chiar legea naturei, care arată ce trebuie să fie unirea soților.

1) Confesiones liv. IX.

2) Vezi R. P. Monsabré op, cit. Epilog p. 139. sq.

Întreaga economie a legii de *reproducere* și *conservare* a speciei, stabilită de Creatorul prin bine-cuvîntarea sa: „creșteți și vă înmulțiți,” este concentrată în instinctul cu același nume — și care însuși este comun omului ca și animalelor inferioare. Așa, instinctul atracției sexelor și instinctul de protecție a fiilor (sentimentul părinților pentru fii) sînt comune.

Dacă din acest punct de vedere omul nu se deosebește de animalele inferioare, el însă se deosebește de acestea prin însușirile sale spirituale-morale, în puterea cărora, el ~~poate~~ ~~controla~~ ~~domina~~ ~~în~~ ~~controlul~~ ~~și~~ ~~domina~~ ~~instinctele~~ sale. Totodată chiar aceste instincte la om, aū un caracter de perpetuitate, ceia-ce lipsește în general la animale.

În virtutea acestor însușiri omul este stăpîn al instinctelor, le poate domina și chiar înăduși, sau poate abuza de ele, — și de aici, necesitatea legilor morale pentru el.

Animalelor lipsindu-le aceste facultăți, nici nu înădușă instinctele, nici nu abuzază de ele, ci se supun orbește unei legi fatale, — și deci nu aū nevoie de legi morale.

Întru cît privește în special dragostea părinților pentru fiii lor, la om este productul unui instinct natural provenit din legăturile trupești, lucru, ce se află și la animale și a cărui scop este conservarea speciei.¹⁾

La acestea însă odată scopul ajuns, încetează orice sentiment; pe cînd la om continuă și durează toată viața, ba încă pare a se întinde chiar și după moarte, căci părintele și în ultimul moment al vieții, imploră cerul pentru viitorul fiilor săi, dându-le bine-cuvîntarea sa.

Dacă omul din acest punct de vedere, s'ar conduce numai de instinctul natural ca și animalele, atunci îngrijirea sa pentru fiii săi s'ar mărgini ca și la dinsele, numai întru a-i nutri și apara de pericolele vieții; solicitudinea sa s'ar termina numai la partea fizică a copiilor, pe cînd partea intelectuală și morală ar fi cu desevîrșire neglijată. Lucrul însă nu se petrece ast-fel, căci

1) Consult. Migne op. cit. p. 168.

omul ¹⁾ pune mai mult preț pe această diu urmă parte, și îngrijirea sa pentru dînsă continuă neîntrerupt toată viața. Pentru aceasta în fi se vede icoana vie a uni-rei sexelor, atit la om cît și la animale.

Dragostea părinților cătră fiii lor (la om) constă deci, nu numai în legătura ce-i unește în mod natural, ci și în datoriile ce rezultă din ea pe baza legii morale, iar instinctul natural trupesc este numai ca un mijloc, în favoarea părții sufletești a copilului. ²⁾

Dumnezeu chemând pe om la viața conjugala a voit, ca soții să se ajute și să se completeze reciproc în toate trebuințele ființei lor,—fizicește, intelectualminte și moralminte, ba înca, voește ca ei să se și sfințiască unul pe altul, după cum s'a vedut mai sus.

Acelaș plan măreț și bine făcător l'a hotărit Providența și în actul completării familiei cu copii.

Toată lumea, care a trecut în viața familiară a simțit și știe, ce schimbare mare se produce în inima și mintea soților, imediat după unirea lor, (chiar dacă nu am mai considera cele ce se petrec mai tirziu) cînd ei intră și încep o nouă fază a vieței. Cu alit mai mare schimbare se operează în întreaga lor ființă în momentul, cînd ei devin părinți.

Dacă ei pînă acum aū trăit unul pentru altul, manifestându-și simțimintele reciproc și cugetând unul la fericirea celuilalt, de aici înainte, li se prezintă un nou orizont de cugetare și un nou obiect al simțimintelor lor. Pînă erî, cugetarea soților se mărginea cel mult la grijile zilei de mine, iar de acum înainte, ei cugetă într'un viitor mai departat. Gînduri și planuri nouă se prezintă judecăței lor și pe care caută a le rezolva cu cea mai mare maturitate și cu adîncă pătrundere, căci știu că totul se resfringe în interesul și pentru viitorul copilului lor. Ei încep a simți că cea mai mică greșală este în detrimentul fiului lor iubit,—și de accia toate facultățile lor intelectuale devin mai atente, mai agere și mai lucrătoare; toate cugetările, vorbele

1) Înțeleg pe omul condus de dreapta rațiune și de legea morală.

2) Vedi Migne op cit. p. 169.

și actele lor sînt sever măsurate și soții devin foarte circumspecți. Toată ființa și toată viața copilului se transformă pentru părinți în o școală de învățăminte, pe cît de multiple, pe atît de variate.

Odată cu partea intelectuală a părinților, se dezvoltă și se schimbă și inima lor. Ei devin mai simțitori, căci afecțiunii nouă și necunoscute pînă acum se nasc în inima lor și care afecțiunii au un răsuneț puternic asupra destinațiunii de sociabilitate a omului. Ei devin mai compătimitori și mai dispuși la acte filantropice, căci dacă pînă erî priveau aproape cu indferență un copilăș străin, acum îl privesc și simt alt-fel față de el.

În fața inocentei creaturi, caracterile se înblînzesc și se îndulcesc, răbdarea și calmul vine și înlocuește asprimea și poate chiar violența. Adesea se vede, că pe cînd soțul abătut și preocupat fie de grijile vieții și de ale ocupațiunilor sale, sau din alte cauze, rămîne răce și aproape indiferent la toate mijloacele întrebuintate de soție, pentru a-l scoate din starea sa sufletească; totuși el nu poate rezista, cînd aceasta îi pune înaintea pe micuțul copilăș, care-î întinde minile cu nevinovăție. Atunci zimbetul îi revine, fruntea i se înseninează plecîndu-se cu blindeță;—și ast-fel soțul scapă de greutatea ce-l apasă, venindu-î în loc veselie și mulțemirea. Spiritul de sacrificiu se dezvoltă în toată plenitudinea sa, persoana proprie a părinților este uitată și întreaga lor ființă aparține copilului. Ei sacrifică totul pentru el, muncesc cît mai mult, și consumă cît mai puțin. Privighează zi și noapte, cu cea mare atențiune, ca nimic rău să nu atingă pe copilașul lor și cea mai mică tresărire a sa, este ca o săgeată ce merge drept la inima părinților.

Însuși simțimîntul religios și moral se dezvoltă și se întărește în fața ființei iubite. Părinții se silesc a fi cît mai virtuoși și cît mai corecți în toate acțiunile lor și conști că ei nu pot prin singurele lor puteri să asigure copilașului lor fericirea pe care i-o visază, — cu inima lipită de el și cu ochii înalțați la cer, din adîncul sufletului, imploră pentru dînsul ajutorul Celui prea Înalt, și în El își concentrează toată credința și nădejdea lor.

Nu mai puțin și unirea dintre soți devine mai puternică și mai durabilă, căci prin copii soții se fac mai dispuși la îndeplinirea sfintelor lor datorii conjugale, în cât copiii pentru ei sînt ca niște verigi ce-i leagă și mai strins unul de altul.

Intr'un cuvînt, întreaga ființă intelectuală, morală și religioasă a omului se transformă în mai bine, din momentul ce devine părinte. Ast-fel copiii, ori-cîți ar fi ei, sînt o adevărată bine-facere cerească pentru părinți și nici-decum o povară, cum îi consideră uniea.... Cu drept cuvînt, a zis veneratul nostru profesor, D. C. Erbiceanu, în una din prelegerile sale: „Domnilor, voiți să vedeți oameni sfințiți? uitați-vă la părinții încunjuțați de copii și care-și înțeleg în mod creștinesc misiunea lor“.

Dragostea de copii însă, de și lege sfîntă și sublimă în însăși ființa sa, totuși condusă numai de instinctul natural, sau și ajutată de rațiunea omenească, dar fără conducerea legii morale creștine și fără protecția și ajutorul mai înalt a lui Dumnezeu, nu va da rezultatele dorite, căci omul în puterea rațiunii și a libertății sale poate abuza de această lege.

După cum s'a amintit mai sus, dragostea către copii, condusă numai de instinctul natural, se va mărgini, ca și la animalele inferioare, numai la îngrijirile trupești. Condusă de rațiunea omenească, părintele poate abuza de acest simțimînt, și fie pentru un rezon, fie pentru altul, sau își înădușă instinctul și va ajunge la prunc-ucidere, înainte ori după ce acesta a vădut lumina soarelui, sau va ajunge la ceia-laltă extremitate, la abuzul de dragoste și care iarași este fatală părții intelectuale și morale a copilului.

Chiar dacă am admite o dreaptă rațiune omenească, care ar conduce dragostea către copii, — în asemenea caz părinții se vor sili a forma din ei oameni sociabili și inteligenți, poate chiar virtuoși și onești, în stare de a-și întrebuița bine facultățile și acțiunile lor; deci, oameni folositori patriei. Totuși aceste rezultate, de și frumoase în aparență, ele însă vor fi lipsite de trai-nicie, de elementul care le dă viață și putere, căci

vor fi lipsite de sancțiunea mai înaltă divină. Vor fi niște virtuți, care în esența lor, cum și în motivele ce le determină, nu vor avea de cit un caracter omenesc, plin de egoism și de mândrie. Asemenea virtuți se vor practica numai atunci, când interesul personal va fi satisfăcut și când vor atrage foloase, fie ele chiar numai morale. Acest fel de virtuți nu vor avea destulă putere, să reziste patimilor și pericolelor, ci vor cădea la cea întâi lovitură.

Când însă dragostea părinților pentru copiii lor este condusă de legea morală creștină și ajutată de Harul dumnezeesc, atunci ei nu ved în copiii lor un idol său numai o ființă rațională, ci ved pe omul în care este un suflet, chipul și asemănarea lui Dumnezeu, ved în întreaga ființă a copilului un templu al divinității, dator a se face și prin sine-însuși vrednic de aceasta înaltă demnitate. Astfel atunci părintii se vor sili a forma din el, nu numai un om inteligent și dotat cu virtuți omenești, ci vor ținti la idealul perfecțiunii morale, aratat de Iisus Christos: „Fiți perfecți precum și Tatăl vostru cel din ceruri perfect este“. Virtuțile, ce le vor infiltra în sufletul copilului, vor fi virtuți ce-și au modelul în Iisus Christos și plăcuții săi, pline de abnegație și sacrificiū de sine; iar practicarea lor va avea ca motive nu plăcerea egoistă, ci atot-știința și nemărginita bunătate și dragoste a lui Dumnezeu. Numai niște ast-fel de virtuți vor rezista tuturor tentațiunilor, pericolelor și nedreptăților și vor fi cu atit mai rezistente, cu cit vor avea în ajutor pe Cbristos, carele dă Har și întărește pe credincioșii săi.

În aceste condițiuni, părintii vor da societății și patriei, nu numai niște înțelepți, ci niște adevărați virtuoși, gata a se sacrifica pentru bine, adevăr și dreptate, — vor da niște adevărați sfinți. ¹⁾

Conduse de aceste înalte și sublime principii, mamele creștine au dat exemple minunate în creșterea co-

---

1) Consult. P. S. Athanasie. Mor. Cr. p. 247 sq. Ibid. Monsabré p. 262 sq.

piilor lor și care aū umplut de uimire și de admirațiune chiar pe marii filozofi și pedagogi ai păginismului.

Așa renumitul dascal și filozof Libanius, uimit de zelul și de devotamentul creștin, cu care vedea că mamele își cresc și-și educă pe fiii lor în cea mai perfectă moralitate și sfințenie, și în special admirând pe Antuza, mama sf. Ioan Crisostomul, exclamă: „*O! zeilor ai Greciei, ce femei se găesc printre acești creștini!*“

Ast-fel dar instinctul natural al dragostei părinților, fiind un mijloc pus la dispozițiua facultăților intelectuale și morale, are absolută nevoie de a fi ajutat și de legea morală creștină și de Harul Dumnezeuesc.

Cînd vor lipsi din inima părinților cirna și busola corăbiei, ce conduce pe copii la limanul vieții morale, atunci corabia, saū se va sfarma de stînci, saū se va rătăci în nemărginitul ocean, pînă cînd în fine va fi înghițită de valurile lui. Pentru aceasta apostolul Pavel pune foarte mare preț pe îngrijirea și creșterea religioasă morală a copiilor și face responsabil pe părinții, care ar neglija această sfință datorie. — Așa el zice: „Iar dacā cine-va nu poartă grijă de ai săi, și mai virtos de ai casei sale, de credință s'a lepădat și este mai rău de cît cel necredincios.²⁾ Și mai departe, apostolul laudă pe mame nu atît pentru nașterea copiilor, cît pentru creșterea lor.

Cestiunea aceasta fiind de cea mai mare importanță, merită o deosebita atențiune și desvoltare. Din parte-mi m'am mărginit numai a stabili, pe cît posibil, principiile pe care se întemeiază ea.

---

1). I Timot. V, 8.

CONCLUZIUNE

I

Din cuprinsul celor expuse în tratatul de față se poate vedea cu destulă claritate, că Dumnezeu creatorul universului sădind în sufletul ființei raționale pre-dispoziția sociabilității, i-a dat, în mod natural, nu numai facultățile necesare pentru aceasta, dar i-a pus la îndemână și toate elementele conlucrătoare pentru atin-gerea scopului hotărât.

Barbatul și femeia în însăși natura lor au inclina-țiunea de a se atrage și a se deda unul altuia, de a trăi unul pentru altul ajutându-se reciproc.

Prin aducerea la îndeplinire a acestei inclinațiuni naturale, în urma bine-cuvântărei divine, s'a constituit familia, prin care să se continue viața în lume, — și care a devenit ast-fel leaganul neamului omenesc.

Caracterul familiei a fost unirea unui barbat cu o sîrgură femeie, pentru toată viața lor, sub protecțiunea Harului dumnezeesc, care să-i sprijine și să-i întărească în lupta dintre inclinațiunile trupești și aspirațiunile sufletești.

Omul însă în virtutea darurilor sale intelectuale și mo-rale, cum și a libertății de care se bucură, abuzază de legea sfintă pusă de Creator, înlătură ajutorul Ha-rului Său și devine sclavul trupului și al senzualității, în cit ajunge a nu mai vedea în unirea barbatului cu femeia, de cit un mijloc de satisfacțiune al plăcerilor sexuale, transformând ast-fel mijlocul în scop.

Ca urmare imediată a acestei stări de lucruri a

rezultat, pe de o parte, înjosirea și degradarea femeii, cum și complecta sa sclavie ; iar pe de altă parte, abrutizarea și barbaria în care a căzut barbatul, —și acestea la un loc, au atras după dinsele desordinea și ruina socială.

Pe cînd însă omenirea înstrăinată de Dumnezeu și de legea Sa cea sfîntă, alunecă din ce în ce mai mult pe povîrnișul demoralizării și al degradării, perdînd toată demnitatea cu care fusese investită de Creatorul său și înjosindu-se mai rău de cît chiar animalele necuvîntătoare, Providența divină încă nu o părăsește, ci alege din mijlocul corupțiunii generale pe poporul iudeu, căruia îi dă în mod supra-natural legea sa morală arătându-î normele și condițiunile, după care trebuie a se constitui și trăi familia, pregătind ast-fel prin mijloace potrivite, complecta reabilitare religioaso-morală a întregului neam omenesc.

După o lungă dar tristă experiență, ce restul omenirii a făcut cu propriile sale mijloace, la plinirea vremei, Iisus Christos, fiul lui Dumnezeu, vine în lume spre a o mîntui și a o readuce la starea cea dintîi.

Femeia, care pînă acum zăcuse în cea mai degradatoare înjosire, suferind pretutindenea ori umilirea sclavajului, ori rușinea demoralizării, este ridicată la cea mai înaltă onoare și demnitate și devine mijlocitoare mîntuirii omului. În creștinism sf. Fecioara Maria fiind lăudată și cinstită mai pre sus de cît Heruvimii și de cît Serafimitii, face ast-fel începutul unei vieți nouă, plină de cinste și respect pentru ori-ce femeie, care va imita și urma exemplul său de curățenie și sfințenie, fie ca virgină fie ca mamă de familie.

Primul act al Mîntuitorului în opera reabilitării morale a omului, după cum am văzut, a fost participarea sa la nuntă, la constituirea familiei. Iisus Christos intră în familie, se face sufletul și modelul ei, o curățește de toată întinăciunea animalică sfințind-o cu Harul său cel dumnezeesc și readucînd-o iarăși la starea primitivă cum a eșit din mîna Creatorului.

Fiind-că soții în viață trebuiau, să continue lupta

contra senzualității animalice și contra ispitelor de tot felul, Iisus Christos în sfânta sa doctrină le pune la dispoziție și armele morale cele mai potrivite și eficace, cu care să învingă pe omul păcatului și să-l oprească în cale toate loviturile.

De unde pînă acum familia se sprijinea pe putere și teroare, de aici înainte temeliea, pe care stă și principiul care îi dă viață, este dragostea creștinească, gata pînă la sacrificiul de sine; dragoste *blîndă și îngăduitoare, care îndelung rabdă, se milostivește, nu pizmuește, nu caută ale sale, ci speră și suferă toate, — dragoste care este tare ca moartea.*

Creștinismul înlătură ideile înrădăcinate în omenire despre inferioritatea femeii față de barbat, o ridică la demnitatea morală ce i se cuvine și proclamă egalitatea sa cu barbatul, atît în ceia-ce privește mîntuirea eternă, cît și în familie față de copii. Iar întru cît privește raporturile familiare între soți li se pune înaintea sublimul raport dintre Christos și biserica sa ca model, din care să învețe fie-care cum să privească și să trateze pe tovarășul vieții sale.

Stabilindu-se în creștinism egalitatea morală a soților, ei deopotrivă sînt îndatorați la respectarea credinței conjugale și li se pune la dispoziție și mijloacele necesare spre a înlătura tentațiunile, ce li-ar putea amenința curățenia trupurilor și a sufletelor și ast-fel pentru a învinge pe omul trupesc cu poftele lui.

Iar cînd unul din soți și-ar uita de sfintele sale datorii, preceptele moralei creștine nu numai că întărește pe cellalt în suferinți prin răbdare și resignațiune, dar încă îl însuflețește spre a conlucra cu devotament la îndreptarea și sfințirea rătăcitului. Spiritul de sacrificiū devine busola, care trebuie să conducă pe soți pe marea vieții, și pe care spirit de sacrificiū trebuie a și-l manifesta, alit unul către altul cum și către copiii lor.

Ast-fel, după cum am văzut, familia stabilindu-se în creștinism pe principiul dragostei divine, procură soților și copiilor ce o compun, nu numai pacea și fericirea temporală, transformând căminul conjugal într'un

mic raiū pămîntesc, dar încă le asigură și însuși raiul cel ceresc, prin întărirea lor în calea virtuții și prin sfîntirea reciprocă, ce-și pot pregăti unul altuia.

II.

Făcînd această privire retrospectivă asupra celor tratate în lucrarea de față, se impune a ne întoarce puțin atențiunea asupra strînsei legături ce există între familie și între societatea mare sau statul, ca ast-fel să ne putem da seamă mai bine despre puternica influență, ce exercită starea morală a familiei asupra moralității și deci a ordinii sociale.

Planul Creatorului constituind familia, a fost să constituie societatea, omenirea. Cînd Iisus Christos vine pentru ca să mîntuească omenirea din înjosire și păcat, curăță și reabilitează întâi familia. Mîntuind familia, mîntuiește pe însuși neamul omenesc; rupînd zăpădul păcatului în familie, eliberează societatea din robia celui rău; redînd pacea și mulțămirea membrilor familiei, întemeiază pacea pe pămînt și aduce omenirii bună-voire.

Predispozițiua sociabilă a omului, care îl atașază mai întâi către sexul contrar, iar apoi către copiii săi, prin acele afecțiuni puternice, după cum am văzut, nu are un caracter temporal și mărginit, ci din contra tînde cît mai mult la perpetuitate și la mărirea cercului său. Așa că omul, în puterea dragostei sexuale, familiare și sociale, stă neconținut în strînsă legătură, mai întâi cu cei mai de aproape ai săi și apoi din ce în ce cu cei mai îndepărtați. Ast-fel din căsătorie se naște familia, iar din desvoltarea și unirea mai multor familii rezultă societatea publică—statul, în care de și familia rămîne ca o parte a totului, ea însă nu încetează de a fi societatea mică fundamentală, izvorul din care naște viața fizică și religioaso-morală a societății și temelia pe care se clădește edificiul cel mare social.

Aceasta ne arată pe deplin strînsa legătură de reciprocitate, ce există între aceste două instituțiuni.

În toate timpurile, progresul uneia a fost și va fi

condițiunea progresului celei-lalte, iar decadența celei întâi a fost cauza inevitabilă a decadenței celei din urmă, căci spiritul, de care este dominată familia, să resfrînge în mod fatal și imediat asupra societății publice.

Intre familie și societate există aceeași legătură de reciprocitate, care există între corpul și sufletul omenesc. După cum ori-ce senzațiune, pe care o simte cel dintâi, imediat afectează și pe cel al doilea, tot ast-fel stă lucrul și între familie și societatea publică și de aceea cu drept cuvînt zice P. Felix, „că familia este un al doilea suflet al omenirei“. ¹⁾

Tot acest autor compară societatea publică cu un mare fluviu, care după cum se formează și crește prin revărsarea în el a mai multor riuri, tot așa și societatea se formează și crește prin reunirea mai multor familii. Precum însă în mod natural apa fluviilor nu poate fi mai curată de cit a afluenților săi, iar apa acestora nu va fi mai curată, de cit la izvor; tot ast-fel, viața fizică și religioaso-morală a societății publice nu va fi mai curată de cit a familiilor, din care izvorăște și se formează ea.

Chiar dacă în decursul timpurilor viața fizică și religioaso-morală a societății poate să se allereze, întilnind în cale diferite necurătenii, totuși nu există nici un pericol pentru ea, cînd afluenții săi — familiile îi izvorăsc și-i procură neconținut membri curați, născuți și deprinși în o viață sfintă-morală; căci atunci societatea publică — statul — va fi neîncetat reînnoit cu elemente sănatoase și viguroase, nu numai moralicește dar și fizicește, știut fiind, că sănătatea corpului stă în raport direct cu sănătatea sufletului.

O societate, care nu ar avea de unde să se reinprospăteze cu elemente bune și nobile, o societate, căreia familiile ce o compun nu i-ar procura de cit membri decăduți, sau cel puțin fără destulă vigoare morală, va fi cu atît mai nenorocită și gata de ruină. ²⁾

Istoria ne este martora cea mai imparțială și o-

1). Première conference 1860, p. 7.

2) Ibid p. 27 sq. Ch. Périn op. cit, p. 306 sq.

glinda cea mai fidelă, ce ne poate convinge pe deplin de acest adevăr. Popoarele nu au căzut de cît atunci, cînd corupțiunea și luxul au pătruns în familie.

Din contra, cînd o societate este alcătuită din familie, în care Dumnezeu tronează, unde moralitatea stă în mare cinste, unde moravurile și sîngele nu e corupt, atunci aceasta va fi o societate mare și puternică prin inteligență, mare și puternică prin inimă, mare și puternică printr'un sînge curat și neinfectat. Această societate va continua cu fală drumul progresului și al civilizațiunei, drumul bogăției și al mării.

Chiar înaltul și sublimul simțimînt - *dragostea de patrie* - se naște, se desvoltă și să întărește tot în familie cimentată prin moralitatea religioasă, în brațele drăgălașe ale mamei și prin îngrijirile afectuoase ale părintelui. Pentru ca cine-va să se devoteze patriei și să-și dea viața pentru ea, nu e destul să simtă plăcere de cîmpiile, văile, rîurile, liveștile și munții patriei; nu e destul numai a-și aminti, cu oare-care mulțămire, de casa și pămîntul în care a vădut lumina soarelui și a început a cunoaște lumea.

Fără îndoială că dacă și condițiunile fizice au oare-care înriurire asupra inimei, totuși, mai pre sus de acestea, scînteia, care aprinde în suflet focul iubirei de patrie, este *iubirea paternă*, care stă în cea mai strînsă legătură cu patriotismul.

Patria este pămîntul apărut și udat cu sîngele străbunilor și a părinților și lăsat ca moștenire urmașilor, este țărîna în care se odihnesc și care acopere oasele lor, este mormîntul care închide pe părinții, cari ne-au dat viața, este locul unde am primit cele întăi îmbrățișări și mîngieri a le mamei, unde am început a simți și a cugeta, - unde în mijlocul unei familii am învățat a cunoaște pe Dumnezeu și a fi buni și cinstiți.

Ast-fel, dragostea și devotamentul pentru patrie naște în primul loc din dragostea sfîntă și curată, ce are soțul față de soția și copiii săi, cum și din dragostea și venerațiunea ce au fiii cătră părinții lor.

Cine-va își iubește patria, după cum își iubește pe

tatal și pe mama sa, după cum își iubește pe soția și pe copilașii săi.

Cu drept cuvânt zice P. Felix: „Că dacă patria protejă familia, apoi și aceasta, la rîndul ei, apără patria“ 1).

Așa dar, dacă moralitatea familiei este nu numai fundamentul, pe care se clădește și se înalță edificiul social, ci și izvorul simțimintului patriotic,—puterea și siguranța patriei,—atunci deci, se impune ca o datorie din cele mai sfinte, ca ea să fie întemeiată pe principii religioso-morale, care să o cimenteze și să facă dintr'însa o stîncă de granit. Familia asigurând pacea și fericirea membrilor ei, va asigura liniștea și prosperitatea societății, va asigura înflorirea, fericirea și siguranța patriei.

Din cuprinsul acestui tratat, cred că s'a putut vedea îndestul ceia-ce a fost familia la origina sa,—ceia ce a devenit ea, cînd omul s'a îndepărtat de la scopul, ce i-a hotărît Dumnezeu și de sub protecțiunea sa ; asemenea s'a putut vedea, că familia, numai în creștinism și sub protecțiunea sublimelor sale precepte, poate să procure individului și societății pacea și mulțămirea deplină, satisfăcînd fie-căruia toate aspirațiunile sufletușii și trupeșii.

Așa dar,—cu cît se va respecta, cu o mai mare religiozitate, Sf. Taină a Căsătoriei, prin care soții se dau unul altuia ; cu cît familia va fi mai bine întemeiată pe bazele moralei creștine, în ceia-ce privește raportul membrilor ei ;—cu cît aceștia vor fi mai profund pătrunși de adevărul, că menirea lor în această unire este de a se face fie-care la rîndul său sprijinul, ajutorul și complectarea celui-lalt și că datoria lor este de a și procura mulțămirea și fericirea reciprocă, chiar cu sacrificiul de sine ; și cu cît vor fi mai pătrunși în adîncul sufletelor lor, că însuși Dumnezeu autorul simțimintelor din sufletele lor, vine și stînd de față în Taina Căsătoriei este martorul declarațiunilor soților, primește și aprobă jurămintele ce ei își fac, și din înălțimea ce-

---

1). Confer. cit. p. 78.

rurilor în bine-cuvintează și le dă Harul său ; — cu alfit, zic, familia va deveni un sanctuar sfânt, pe care neîncetat va arde focul sacru al dragostei creștine și de pe care cu îmbelșugare se va respîndi în societate mirosul plăcut și bine-făcător al mirezmelor unei vieți curate și sfinte.

Atunci familia va fi o citadelă sfintă, incunjurată și protejată de puterea divină — și de care nimine nu va îndrăzni a se apropia, spre a turbura liniștea celor ce o locuiesc ; — ci din contra, fie-care se va pleca înaintea ei cu profund respect și cu adîncă venerațiune.

Atunci edificiul social — patria — va fi întemeiată pe petre de granit, artistic cimentate și nici o tempeștă ori cît ar fi ea de furtunoasă, nu va putea să o clatine de pe temeliea ei.

Experiențele triste și dureroase pe care le-aū încercat omenirea în decursul timpurilor și pe care din nenorocire le mai încearcă încă unia și în timpul nostru, ca o urmare inevitabilă a laicizării actului căsătoriei, sînt mai mult de cît suficiente, spre a ne convinge despre adevărul celor arătate.

Nu a avut și nu va avea nici-odată omul atîta putere, în cîl să se substituie autorității dumnezeești și să dea o sancțiune destul de puternică unui act de origină și cu menire divină.

Primarele iscălește un contract, pe care îl sfarmă un magistrat ; — atît și nimic mai mult.

Orî-care va fi desvoltarea intelectuală a individului, orî-care ar fi progresul cultural și științific al societății, orî-care vor fi succesele dobîndite de spiritul omenesc, nu vor avea destulă putere să dea familiei și societății pacea și mulțămirea sufletească, — fericirea pe care o caută fără încetare.

Cabinetul de fizică va scruta natura și elementele ei, arta o va imita, filozofia o va cerceta, — toate spiritele vor concura a da individului și societății mijloacele trupești pentru o viață mai comodă și mai ușoară pămîntescă, moralitatea creștină însă va completa

și va îndestula și pe unul și pe alta în toate aspirațiile sufletești și trupești, asigurându-le deplină fericire.

Cînd moralitatea va lipsi din familie, atunci ordinea și pacea va lipsi din societate,—cînd societatea nu va mai avea membri onorabili și cinstiți, atunci patria nu va mai avea apărători devotați.

POZIȚIUNI

---

1) Inscricțiunile ce se găsesc la începutul unor psalmi sînt de la alcătuitoarii acestor psalmi, iar nu adaose de mai târziu.

2) Dintre bisericile creștine existente, care este biserica cea adevărată ?

3) Scrierea „Πουμήν“ (Păstorul) este opera Părintelui apostolic Kerma, sau a unui alt scriitor ?

Se aprobă

Decan, C. Erbiceanu
